

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В БАНКУ»

Виконав студент 2 курсу групи ОПМ-61
(номер курсу) (шифр групи)

Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Трофименко А.В.

(прізвище, ініціали студента)

Керівник доцент, к.е.н. Коренєва О.Г.

(посада, науковий ступінь, прізвище, ініціали)

Суми – 2018 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної магістерської роботи на тему «ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В БАНКУ»

Студентки Трофименко Аріни Володимирівни

Актуальність теми дослідження пояснюється тим, що для забезпечення безпеки, надійності і прибутковості операцій банку з кредитування юридичних осіб важливим є формування ефективної системи організації їх обліку та аудиту за кредитним процесом.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів організації обліку та аудиту операцій з кредитування юридичних осіб та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес організації та методики обліку і контролю операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укресімбанк».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних і методичних аспектів обліку та аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в банку.

При виконанні кваліфікаційної магістерської роботи були використані такі методи: аналізу та синтезу, абстрагування, дедукції та індукції, метод порівняння, аналітичний та графічний методи, методи горизонтального, вертикального та коефіцієнтного аналізу, кореляційно-регресійний аналіз, метод екстраполяції.

Інформаційною та правовою базою дослідження кредитних операцій банку з юридичними особами є законодавчі та нормативні акти України, матеріали Національного банку України, методичні матеріали, дані мережі Інтернет, статті вітчизняних і зарубіжних учених з теорії та методики обліку і аудиту кредитних операцій банку, матеріали АТ «Укресімбанк».

Основний науковий результат роботи полягає в визначенні комплексу базових елементів направлених на удосконалення організації обліку операцій з кредитування юридичних осіб АТ «Укресімбанк» обумовлених імплементацією МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Внесення відповідних коригувань щодо класифікації та оцінки фінансових активів, визначення бізнес-моделей та проведення SPPI-тесту, моделей очікуваних кредитних збитків до внутрішніх положень дозволить банку мінімізувати труднощі пов'язані з запровадженням міжнародного стандарту в облікову практику.

Запропоновано при проведенні внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб оцінювати ефективність роботи системи управління ризиком через визначення інтегрального показника, що базується на взаємозв'язку між показниками якості контролю кредитного ризику та ефективністю діяльності банківської установи. Це дасть змогу об'єктивно оцінити ефективність роботи системи управління ризиками, своєчасно виявляти проблеми та обґрунтовано вносити необхідні корективи. Для більш достовірної оцінки кредитоспроможності позичальника при проведенні внутрішнього аудиту запропоновано застосувати методіку, яка б враховувала позабалансові ризики.

Результати кваліфікаційної магістерської роботи пройшли апробацію, а саме: публікація тез у Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи» (м. Львів), довідка про впровадження.

Ключові слова: банк, облік, аудит, кредитна операція, юридична особа, кредитний ризик.

Основний зміст кваліфікаційної магістерської роботи викладено на 120 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 63 найменувань, який розміщено на 8 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 18 рисунків, а також 8 додатків, які розміщені на 18 сторінках.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2018 ріки

Рік захисту роботи – 2018 рік

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

д.е.н., професор _____

Науковий ступінь, вчене звання

_____ Т.Г. Савченко

Підпис

Ініціали, прізвище

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ
(спеціальність 071 «Облік і оподаткування»)
студенту _____ курсу, групи _____
(номер курсу) (шифр групи)

Прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи _____
затверджена наказом по СумДУ № ____ від «__» _____ 20__ року
2. Термін подання студентом закінченої роботи «__» _____ 20__ року
3. Мета дипломної роботи _____
4. Об'єкт дослідження _____
5. Предмет дослідження _____
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах _____
7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети
Розділ 1 _____

Назва – термін подання

У розділі 1 _____

Зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент

Розділ 2 _____
Назва – термін подання

У розділі 2 _____
Зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент

Розділ 3 _____
Назва – термін подання

У розділі 3 _____
Зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент

8. Консультації по роботі:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I			
II			
III			

9. Дата видачі завдання: «___» _____ 20__ року

Керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

Завдання до виконання одержав _____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	
1.1 Сутність та нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту кредитування юридичних осіб в банку	9
1.2 Методичні підходи організації обліку кредитування юридичних осіб в банку	19
1.3 Загальні засади аудиту кредитування юридичних осіб в банку	31
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В АТ «УКРЕКСІМБАНК»	
2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика АТ «Укрексімбанк»	37
2.2 Організація обліку кредитування юридичних осіб в банку.....	46
2.3 Організація внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в банку	58
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В АТ «УКРЕКСІМБАНК»	
3.1 Удосконалення організації обліку кредитування юридичних осіб в АТ «Укрексімбанк»	68
3.2 Удосконалення внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укрексімбанк»	78
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Кредитування є одним з основних напрямів діяльності банку. Здійснення кредитних операцій варто розглядати як визначальну складову банківського менеджменту, оскільки надані кредити юридичним особам становлять основну частину в банківських активах, а процентні доходи і витрати на формування резервів під кредити є вагомими чинниками прибутковості банків. Саме тому інформація про кредитну діяльність має бути точною і детальною, щоб користувачі фінансової звітності могли правильно оцінити якість кредитного портфеля та кредитні ризики банківської установи. Актуалізувалась важливість питань, пов'язаних з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про кредитні операції у фінансовій звітності банку, і в зв'язку з імплементацією МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Проблемам розвитку теорії та практики обліку і аудиту кредитних операцій з юридичними особами присвячені праці Ю. М. Акчуріної, І. В. Белової, О. М. Біломістного, А. М. Герасимовича, О. В. Дзюблика, Ю. Ю. Журавльової, М. В. Зарило, О. Л. Малахової, Я. В. Олійника, І. В. Петрика та інших. Проте ряд проблем обліку та аудиту кредитних операцій з юридичними особами в ринкових умовах потребують подальших досліджень.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів організації обліку та аудиту операцій з кредитування юридичних осіб та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідним було вирішення наступних завдань:

- розкрити сутність кредиту та охарактеризувати нормативно-правове забезпечення з кредитування юридичних осіб;
- розглянути теоретичні аспекти організації обліку операцій з кредитування юридичних осіб;

- дослідити загальні аспекти аудиту операцій з кредитування юридичних осіб;
- надати економічну характеристику діяльності АТ «Укрексімбанк»;
- розглянути систему обліку та оцінки операцій з кредитування юридичних осіб в банку;
- проаналізувати систему внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в банку;
- розробити шляхи вдосконалення організації обліку та аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укрексімбанк».

Об'єктом дослідження є процес організації та методики обліку і контролю операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укрексімбанк».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних і методичних аспектів обліку та аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в банку.

При виконанні кваліфікаційної магістерської роботи були використані методи аналізу та синтезу (при визначенні основних банківських категорій, формуванні висновків про діяльність банку), дедукції та індукції (при дослідженні та формулюванні загальних методик виконання операцій), метод порівняння (при порівнянні поглядів щодо визначення поняття «кредит», аналітичний та графічний методи (при вивченні діяльності банку), методи горизонтального, вертикального та коефіцієнтного аналізу (при вивченні фінансового стану банку) та ін.

Інформаційною та правовою базою дослідження кредитних операцій банку з юридичними особами є законодавчі та нормативні акти України, матеріали Національного банку України, методичні матеріали, дані мережі Інтернет, статті вітчизняних і зарубіжних учених з теорії та методики обліку і контролю кредитних операцій банку, матеріали АТ «Укрексімбанк».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

1.1 Сутність та нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту кредитування юридичних осіб в банку

Сучасний стан економіки України залишається нестабільним через слабкий рівень капіталу банківської сфери, низьку якість активів, девальвацію валюти, зміну законодавства та ряд інших факторів. В умовах середнього рівня платоспроможного попиту на позики з боку реального сектору економіки, банківські установи продовжують стимулювати розвиток кредитування юридичних осіб, що збільшує частку корпоративних кредитів у портфелі банківської системи України.

З метою подальшого дослідження кредитних операцій банку, кредитування юридичних осіб банку проаналізуємо основні трактування категорій «кредит» та «банківський кредит».

Кредит є однією з найскладніших економічних категорій яка в історії економічних вчень традиційно розглядається в межах натуралістичної та капіталотворчої теорії, що відрізняються значення кредиту та банківської системи в розвитку економіки країни взагалі (Додаток Б).

Не зважаючи на тривалий історичний розвиток кредитних відносин на сьогодні не сформувалося єдиного підходу до трактування економічного змісту категорії «кредит». Дослідники розкриваючи економічну сутність кредиту акцентують увагу на окремих його характеристиках: формах, видах, структурі, складі учасників, стадіях руху тощо. Основні визначення кредиту наведені в таблиці 1.1.

Отже, розглянувши всі наведені підходи можна зазначити, що не зважаючи на наявність певних відмінностей більшість дослідників враховуючи принципи та функції кредиту визначають його, як певний вид економічних відносин пов'язаний із наданням ресурсів у тимчасове

користування на засадах строковості, обов'язкового повернення і погашення зобов'язанні, що виникають у наслідок даних відносин (Додаток В)

Таблиця 1.1 – Тракткування поняття кредиту різними дослідниками

Автор	Визначення
Амбросій О.І.	сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу поворотного руху вартості
Внукова Н. М.	форма руху позичкового капіталу, який передається до позики на умовах поворотності за оплату у вигляді відсотка
Гальчинський А.	відносини, що виникають між кредитором та позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та їх використання на умовах повернення і платності.
Герасимович А.М.	взаємини між кредитором і позичальником, зворотний рух вартості, рух платіжних засобів за умови повернення, рух позикової вартості, рух позикового капіталу.
Захожай В.	система економічних відносин для мобілізації тимчасово вільних в економіці грошових коштів та використання їх на потреби відтворення
Колодізев О.М.	економічна категорія, яка є вираженням відносин між суб'єктами господарювання щодо надання й отримання позики в грошовій чи товарній формі на умовах повернення, строковості й платності.
Лагутін В.	економічні відносини між кредитором і позичальником, які виникають під час одержання позики, користування нею та її повернення.
Лексик В.	довіра, якою користується особа, яка взяла на себе зобов'язання майбутнього платежу, з боку особи, що має право на цей платіж, тобто довіра, яку позикодавець надає боржнику
Міщенко, В. І. Слав'янська Н. Г.	економічні відносини, які виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів і використання їх на умовах повернення та оплати
Мороз А. М.	економічна категорія, яка виражає відносини між суб'єктами господарювання щодо надання та отримання позики в грошовій або товарній формі на умовах повернення, строковості та платності
Петрук О. М.	позичковий капітал банку в грошовій формі, який передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання
Савлук М. І.	економічні відносини, які виникають між кредитором та позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та їх використання на умовах повернення й оплати
Чайковський Я.І.	певний вид економічних відносин, котрі формуються в суспільстві.

Джерело складено автором на підставі даних [25, 24, 37, 10, 7, 9, 26, 59]

Зважаючи на багатогранність трактування категорій «кредит» на сьогодні серед дослідників відсутня і єдність міркувань щодо категорії «банківський кредит».

Так, Бессараб Т. В визначає банківський кредит як основну форму кредиту, за яким банк на підставі ліцензії надає кошти (позичковий капітал) у тимчасове користування позичальнику шляхом здійснення банківських кредитних операцій на умовах, передбачених чинним законодавством та кредитним договором [4].

Лаврухін О.І. у своїх працях розглядає такі особливості банківського кредиту як: банк оперує не стільки власним капіталом, як залученими ресурсами, позичає вільний капітал, розміщений господарюючими суб'єктами на відповідних рахунках. При цьому банк позичає не просто грошові кошти, а кошти як капітал, що повинно налаштовувати позичальника на прибуткове вкладення позичених засобів [27].

Відповідно до американського бізнес словника «Банківський кредит – це позикові можливості, надані банком фізичній особі, фірмі або організації, у формі готівкових позик» [1].

Вовк В. Я. розглядає банківський кредит як будь-яке зобов'язання банку надати позичальнику певну суму коштів у грошовій формі або банківських металах, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника повернути суму основного боргу і сплатити відсотки, комісію та інші збори за її користування. Банківський кредит надається позичальнику на принципах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [9].

Згідно з Законом України «Про банки та банківську діяльність», банківський кредит – це будь-яке зобов'язання, за яким грошові кошти надаються в позику банкам, будь-яке зобов'язання на придбання права вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, що було надане в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [53].

На думку А.Ю. Бабаскіна, закріплення в вищезазначеному законі терміна «банківський кредит» в його економічному розумінні викликане тим,

що:

– діяльність банків є фінансовим посередництвом, пов'язаним з отриманням і перерозподілом фінансових коштів (ст. 333, 349 Господарського кодексу України);

– більшість банківських операцій, у т. ч. операції з надання банківських послуг, які становлять сутність банківської діяльності, належать до фінансових послуг (ст. 1, 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність»);

– банки є кредитними установами, які мають право надавати фінансові кредити за рахунок залучених коштів і на власний ризик (ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»). Отже, як кредитні установи банки здійснюють кредитування не стільки використовуючи власний капітал, скільки за рахунок кредитних ресурсів, утворених за рахунок залучених коштів [2].

На організацію кредитних відносин банку та клієнтів впливають як нормативно-інструктивні документи, так і сукупність інших факторів, основними серед яких є:

– макроекономічні фактори (економічна криза, спад виробництва, ризик інфляції, бюджетна криза, нестабільність банківської системи, політичний ризик, нерозвиненість системи страхування ризиків, нерозвиненість інформаційного ринку);

– фактори, що пов'язані з позичальниками (ризик відсутності правоздатності і дієздатності, фінансова нестійкість, неплатоспроможність, виробничо-технологічний ризик, ризик управління, відсутність відпрацьованих бізнес-планів, ризик невиконання зобов'язань дебіторами);

– фактори, що пов'язані з банком (відсутність чітко сформульованої кредитної політики, зниження вимог до позичальника, відсутність контролю за цільовим використанням кредитів, недоліки в організації бухгалтерського обліку, стратегічний ризик) [11].

Для мінімізації негативних факторів, диверсифікації власного кредитного портфеля, банківські установи надають різні види кредитів. Класифікація кредитів, в тому числі і для юридичних осіб, здійснюється за різноманітними ознаками: вид і статус кредитора; валюта кредиту; термін; вид ставок проценту; особливості нарахування і сплати процентів тощо. Основні ознаки класифікації банківських кредитів юридичним особам наведені на рис.1.1.

Рисунок. 1.1 – Класифікація банківських кредитів юридичним особам [7,9,24]

Вагомий вплив на розвиток системи кредитування юридичних осіб має встановлене нормативно-правове забезпечення, що регулює організаційну та

методичну складові банківських процесів та їх практичні аспекти діяльності. Нормативно правові акти визначають відповідальність банків, ліцензування банківської діяльності та ряд інших питань щодо діяльності банківських установ, зокрема, максимально допустимий об'єм залучених коштів, розмір резервних фондів, граничну суму видачі кредиту тощо.

Зважаючи на широкий спектр питань, що охоплює нормативно-правове забезпечення діяльності банківських установ розглянемо його в напрямках регулювання обліку та аудиту кредитування юридичних осіб банку.

Відповідно до законодавства України методологію бухгалтерського обліку в банках регулює Національний банк України (НБУ). НБУ розробляє нормативно-правові акти з бухгалтерського обліку з орієнтацією на законодавство України, вимоги Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), а також з урахуванням практики діяльності банківської сфери.

Так, зокрема, загальну організацію бухгалтерського обліку в банках України регулює положення «Про організацію бухгалтерського обліку і звітності в банківських установах України», затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566 [56] та Закон України «Про бухгалтерський облік та звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV [54].

В свою чергу, банківська діяльність має здійснюватися відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121 – III [9] та інструкції «Про організацію операційної діяльності в банках України», що затверджена постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 254 [57]. **Ошибка! Источник ссылки не найден.**

Розглядаючи нормативно-правове забезпечення кредитних операцій необхідно також враховувати вимоги міжнародних стандартів, що регламентуються методичні основи формування інформації в бухгалтерському обліку про кредитні операції: МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [30]; МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [31] та МСФЗ 7 «Фінансові

інструменти: розкриття інформації» [33].

Так, МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» містить вимоги стосовно розкриття інформації про кредити, заставу, резерви, доходи і витрати, пов'язані з кредитами, кредитні ризики.

Облік доходів та витрат банку, в тому числі й від кредитних операцій, регулюється постановою «Про затвердження правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України» № 255 [49].

Основним нормативним документом, згідно з яким банківські установи в обов'язковому порядку здійснюватимуть розрахунок розміру кредитного ризику є постанова № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [43]. Цей законодавчий акт сумісний зі стандартом МСФЗ 9 (Фінансові інструменти) [34], який вимагає від банків точної оцінки очікуваних збитків за фінансовими інструментами та буде імплементований на світовому рівні з 01.01.2018 та замінює МСБО 39 «Фінансові інструменти: визначення та оцінка».

Основними засадами створення положення №351 було те, що воно має унеможливити процес кредитування фінансово неспроможних підприємств банками та придбання цінних паперів емітентів з низькою якістю. Так, положення засноване на моделі «очікуваних збитків», що направлена на можливість оцінки потенційних страт капіталу банку, передбачає поєднання загальних принципів та чітких правил оцінки кредитного ризику, що здійснюється шляхом одночасного застосування стандартизованих підходів, судження банку (в межах встановлених НБУ діапазонів) та судження регулятора, а також забезпечує уніфікацію підходів до оцінки фінансового стану боржників банку.

Для розрахунку розміру очікуваних збитків нормативним актом передбачено використання рекомендованої Базельським комітетом з банківського нагляду формули, яка базується на трьох компонентах:

– ймовірність дефолту боржника (PD – probability of default);

- рівень втрат в разі дефолту (LGD – loss given default);
- борг за активом (EAD - exposure at default).

Також положенням передбачено використання стандартизованих підходів до оцінки фінансового стану і платоспроможності позичальників та оцінки кредитного ризику боржників банку на основі характеристики груп компаній, з якими він пов'язаний відносинами контролю.

Постанова №351 в певній мірі дозволила банкам за 2017 р. адаптуватися і зробити перші кроки до нових правил оцінки кредитного ризику ще до впровадження стандарту МСФО 9 «Фінансові інструменти».

Незважаючи на сумісність цих нормативів застосування міжнародного стандарту обумовить необхідність переоцінки кредитних портфелів і формулювання під них додаткові резерви. Як зазначають експерти впровадження МСФЗ 9 вплине на ряд показників діяльності банків, оскільки нова класифікація фінансових активів визначить зміни у волатильності показників прибутку та власного капіталу та вплине на нормативні коефіцієнти/нормативи капіталу і на основні показники діяльності, а новий принцип оцінки кредитних ризиків – обумовить формування резервів за всіма фінансовими активами та призведе до значного збільшення суми резервів, разового коригування показника нерозподіленого прибутку на дату переходу (01.01.2018) та зміни в моделях та результатах стрес-тестування.

Як показали результати опитування, проведені НБУ [51] щодо суми різниці між резервом за МСФЗ 9 та постановою НБУ №351 більшість банків зазначили про зміни суми резервів:

- ECL (МСФЗ 9) > Кредитний ризик (Постанова №351) - 15% банків
- ECL (МСФЗ 9) < Кредитний ризик (Постанова №351) - 32% банків
- Не дали інформації - 53% банків

Імплементация МСФЗ 9 зумовлює необхідність подальшого розроблення та внесення змін НБУ до таких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку: План рахунків бухгалтерського обліку банків України; Інструкція з бухгалтерського обліку фінансових інструментів, з

урахуванням пропозицій банків [55].

Знаходяться в процесі доопрацювання також Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами та Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України.

Розглядаючи банківський аудит, як об'єктивний та незалежний інститут, що уповноважений підтверджувати правдивість та неупередженість фінансової звітності банку, він також має бути надійно забезпечений нормативно-правовими актами.

Щодо правових основ провадження аудиторської діяльності в Україні, то вони визначені Законом України в редакції від 01 травня 2016 р. «Про аудиторську діяльність» [52], що є фундаментальним законодавчим актом, в якому визначаються місце і роль аудиту в системі незалежного фінансового контролю.

Безпосередньо щодо банківського аудиту, НБУ чітко окреслив процедуру наступними документами:

– Постанова Правління НБУ від 10 травня 2016 р. № 311 «Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України» [45];

– Постанову Правління НБУ від 06 квітня 2015 р. №214 "Про затвердження Положення про Комітет з питань аудиту банків" [44];

– Постанову Правління НБУ від 9 вересня 2003 р. № 389 "Про затвердження Положення про порядок подання банками до Національного банку України аудиторських звітів (аудиторських висновків) за результатами щорічної перевірки фінансової звітності" [46];

– Кодекс професійної етики внутрішніх аудиторів банківських установ, схвалений постановою Правління НБУ від 12 лютого 2003 р. № 50 [22].

Базовими нормативними документами аудиторської діяльності є Національні стандарти аудиту, затверджені рішенням Аудиторської палати України 18 грудня 1998 р. [36], які є обов'язковими для виконання

підприємствами, банками. Ці нормативи створено на основі Міжнародних стандартів аудиту [28] з урахуванням специфічних умов, пов'язаних з переходом України до ринкової економіки.

Основне призначення цих нормативів полягає в закріпленні єдиних засад, що визначають нормативні вимоги до проведення і оформлення аудиту, до оцінювання якості аудиту, до порядку підготовки аудиторів та оцінки їх кваліфікації, і які забезпечують, при їх дотриманні, певні гарантії результату аудиторської перевірки.

Отже, кредитні операції банків становлять значну частку в активних операціях банку та розглядаються як розміщення банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів.

При наданні кредитів банк додержується основних принципів кредитування (строковості, цільового використання, забезпеченості, платності, поверненості), перевіряє кредитоспроможність позичальника, додержується встановлених НБУ вимог визначених нормативно-правовою базою складеною з урахуванням вимог міжнародних стандартів обліку та звітності.

Проте, важливим аспектом у національних та міжнародних положеннях є їх узгодженість та відповідність один одному. Адже, МСФЗ є орієнтиром гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку і фінансової звітності в усьому світі, вони передбачають, що в разі дотримання їх у всіх важливих аспектах, звітність будь якого суб'єкта буде доступна для розуміння не лише внутрішнім, а й зовнішнім користувачам такої інформації.

Використання МСФЗ забезпечує: зменшення ризику для кредиторів і інвесторів; поглиблення міжнародної кооперації в галузі бухгалтерського обліку; однозначне розуміння фінансової звітності та зростання довіри до її показників у всьому світі, що критично важливо для банківських установ з огляду специфіки їх діяльності.

1.2 Методичні підходи організації обліку кредитування юридичних осіб в банку

Методичні підходи до організації обліку кредитування юридичних осіб в банку обумовлюється, насамперед, потребами управління банківською установою та спрямовані на обмеження кредитного ризику при здійсненні даних операцій.

Обліково-аналітична система повинна забезпечувати відображення інформації про кредитні операції за кожним етапом з метою проведення аналізу та прийняття управлінських рішень, а також відображати детальні записи інформації про позичальника, які дають можливість отримати звіти для внутрішнього користування та можливість надання звітів про діяльність контролюючим органам і розрахунку макроекономічних показників грошово-кредитної статистики.

Для досягнення вирішення цих завдань при організації обліку кредитних операцій банку необхідно забезпечити:

- хронологічну послідовність реєстрації операцій та дотримання правил документообороту;
- попередження можливості незаконного витрачання грошових коштів;
- своєчасне та достовірне відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку та звітності;
- взаємозв'язок даних синтетичного та аналітичного обліку [21].

Враховуючи, що об'єкт організації обліку кредитування юридичних осіб банку має свою специфіку організація обліку кредитних операцій повинна охоплювати три напрями: розподіл обов'язків та повноважень під час здійснення операцій, опис процедури виконання операцій на підставі внутрішньобанківських документів та контроль операцій, що включає: контроль повноважень; контроль технічного та бухгалтерського опрацювання даних.

Облік операцій з кредитування юридичних осіб ґрунтується на

загальноприйнятих принципах та методах, що визначені в його обліковій політиці на основі правових актів НБУ, національних положень бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів обліку та звітності.

Організація обліку кредитування юридичних осіб повинна забезпечити єдину методологію синтетичного і аналітичного обліку, а також узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень та складання як внутрішньої, так і зовнішньої звітності та базуватися на послідовності відображення в обліку кредитних операцій, що наведена на рис. 1.2

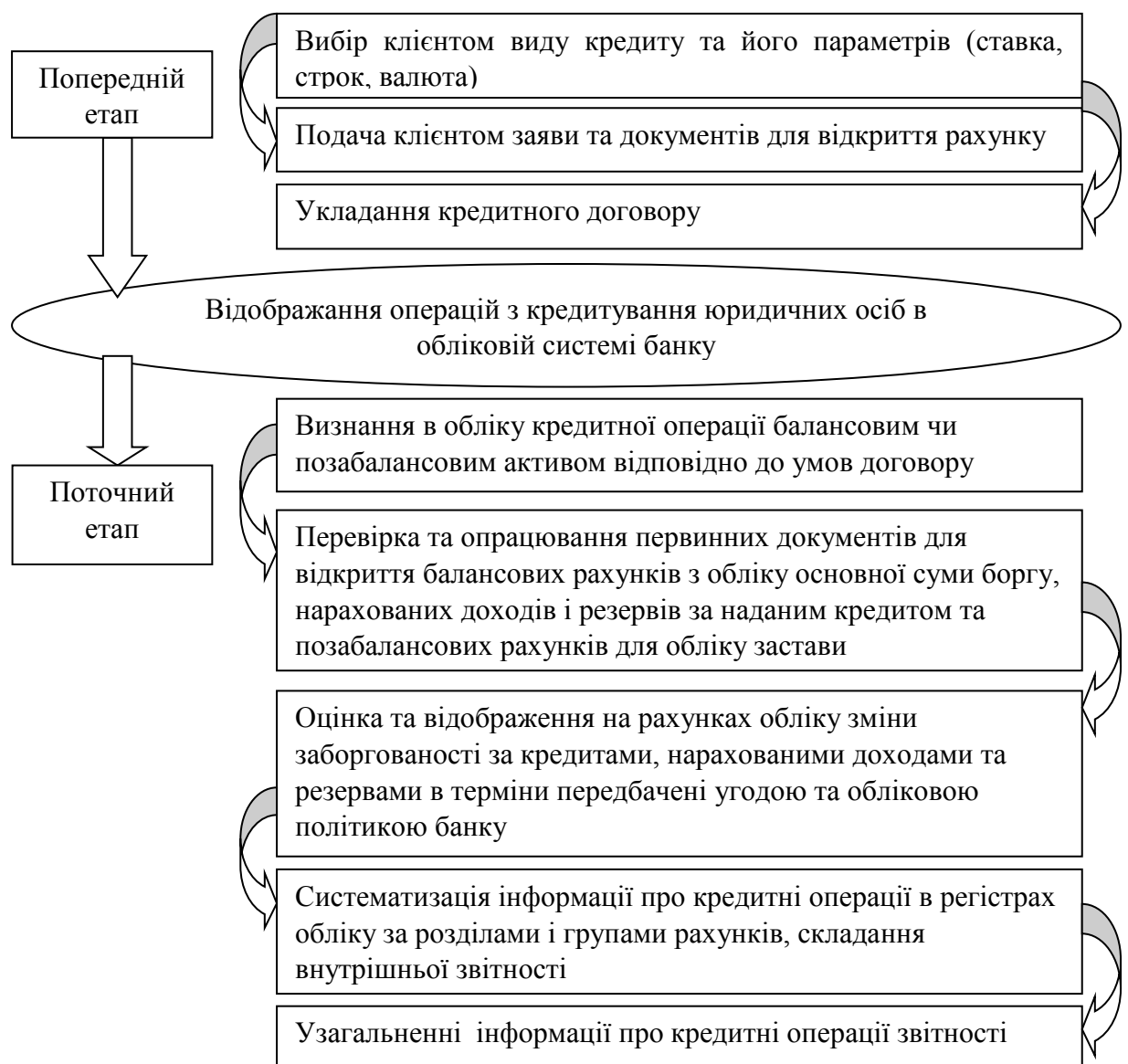

Рисунок 1.2 – Послідовність відображення кредитних операцій в обліковій системі банку [9]

Вагоме значення для подальшої організації обліку кредитних операцій має вид кредиту, що надаються юридичним особам в тимчасове користування на умовах, зазначених у кредитному договорі. Оскільки кожному виду банківського кредиту притаманні конкретні ознаки, організаційні способи надання позик та їх погашення.

Ключовим моментом в ефективній організації бухгалтерського обліку кредитних операцій є правильна організація роботи кредитного відділу та документообігу за кредитними операціями в розрізі окремих кредитних справ.

Кредитна справа за кожним позичальником в обов'язковому порядку має містити такі дані [13]:

- назву клієнта, його місцезнаходження;
- номер основного поточного, додаткового поточного та позичкового рахунків;
- письмове клопотання (заявка) про надання кредиту та техніко-економічне обґрунтування потреби в кредиті на відповідні цілі;
- кредитну угоду та зміни до неї;
- угоду про заставу (забезпечення) та зміни до неї;
- дату видачі та погашення кредиту (за угодою);
- початкову суму кредиту в гривнях або гривневому еквіваленті та код валюти (у разі видачі кредиту в іноземній валюті);
- процентну ставку, про всі її зміни та на звітну дату;
- довідка про доходи позичальника, що подається до банку-кредитора;
- інформацію про результати оцінювання фінансового стану позичальника;
- документи, що свідчать про перенесення суми боргу за кредитною операцією на рахунки пролонгованої (із зазначенням номерів рахунків, сум і термінів кожної пролонгації), простроченої чи сумнівної заборгованості (із зазначенням номерів рахунків, дати, суми);
- дату прийнятого рішення про визнання заборгованості безнадійною із

зазначенням суми основного боргу та суми відсотків, відповідну виписку з протоколу засідання кредитного комітету банку;

– інформацію про стан погашення заборгованості із зазначенням дат і сум;

– суму забезпечення, що береться до розрахунку резерву.

Усі первинні документи, які пов'язані з листуванням з позичальником, акти перевірки цільового використання кредиту за групами ризику зберігаються в кредитній справі, а всі бухгалтерські документи формуються та підшиваються за кожний робочий день в окремі папки відповідно до встановленого порядку формування та зберігаються в металевих або вогнестійких шафах, сейфах під відповідальністю посадової особи.

Банки зобов'язані зберігати протоколи засідань кредитних комітетів (кредитних комісій), інформацію про здійснення кредитної операції, класифікацію кредитного портфеля і формування резервів не менше п'яти років з часу закінчення дії кредитної угоди. Усі документи бухгалтерського обліку за попередні місяці до здавання в архів установи банку зберігаються в поточному архіві бухгалтерії, обладнаному стелажми, металевими шафами, терміни зберігання яких визначаються установою банку самостійно [32].

Врахування досить широкого спектра змінних, що впливають на порядок обліку кредитування юридичних осіб визначених при отриманні кредиту, його подальшого визначення та оцінки уможлиблюється завдяки використанню програмного забезпечення – автоматизованої банківської системи, що забезпечує автоматизацію внутрішньобанківської діяльності, і насамперед внутрішньобанківських операцій, пов'язаних з обробкою платіжних та інших документів банківської установи, які працюють безпосередньо з клієнтами.

Розглянемо ключові аспекти організації обліку кредитування юридичних осіб банку, що охоплюють питання оцінки та подальшого відображення цих операцій.

Міжнародні стандарти фінансової звітності кредити, які банк надає

позичальнику, відносять до категорії фінансових активів, що є одним із видів фінансових інструментів. Фінансовий інструмент – це будь-який контракт, що приводить до фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу іншого суб'єкта господарювання.

Відповідно до МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [30], фінансовий актив – це будь-який актив, що є: грошовими коштами; інструментом власного капіталу іншого суб'єкта господарювання; контрактним правом: отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого суб'єкта господарювання або обмінювати фінансові інструменти з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно сприятливими; контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання.

МСБО 39 «Фінансові інструменти: визначення та оцінка» [32] передбачає, що під час первісного визнання надані кредити суб'єктові господарювання оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за справедливою вартістю, включаючи витрати на операцію, які прямо відносяться до придбання або випуску фінансового активу.

Справедлива вартість фінансового інструмента під час його первісного визнання є фактичною ціною операції. Після первісного визнання фінансового активу суб'єктові господарювання на дату балансу слід оцінювати кредити за амортизованою собівартістю, використовуючи метод ефективної ставки відсотка [32].

Як вже зазначалось запровадження МСФЗ 9 повинно передбачити відповідні коригування в нормативно правовому забезпеченні.

Проте, станом на кінець листопада зміни в Інструкцію з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України № 481 [19] та Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України

№ 255 ще не були внесені [49].

Саме тому розглянемо поточну редакцію цих документів в контексті обліку кредитування юридичних осіб.

Разом з цим внесемо застереження, щодо до обмеженості дії цих поточних редакцій, оскільки з набранням чинності нової Інструкції з бухгалтерського обліку фінансових інструментів постанова № 481 втрачатиме чинність.

Отже, відповідно до Інструкції № 481 передбачено, що під час первісного визнання банк оцінює надані кредити за справедливою вартістю, включаючи витрати на операцію, і відображає в бухгалтерському обліку відповідно як актив та зобов'язання, які не підлягають взаємозаліку.

Основою визначення справедливої вартості є припущення, що суб'єкт господарювання діє безперервно і немає наміру, ні потреби ліквідувати чи суттєво скоротити обсяг своєї діяльності або здійснювати операцію за несприятливих умов. Як правило, справедлива вартість фінансового інструменту під час первісного визнання дорівнює фактичній ціні операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [47].

Банк оцінює кредити після первісного визнання за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка.

Визнання прибутку або збитку під час первісного визнання фінансового інструменту здійснюється якщо банк надає кредит за ставкою, яка суттєво відрізняється від ставки, яку банк застосовує на цю ж дату для подібних фінансових інструментів. Розрахунок прибутку або збитку дорівнює різниці між справедливою вартістю фінансового активу або фінансового зобов'язання та вартістю договору у кореспонденції з рахунками премії (дисконту). Суми неамортизованого дисконту (премії) амортизуються із застосуванням ефективної ставки відсотка не рідше одного разу на місяць протягом строку дії кредитного договору.

Порядок застосування методу ефективної ставки відсотка для визнання процентних доходів за кредитами наведений у Правилах бухгалтерського

обліку доходів і витрат банків України № 255. Отже, ефективна ставка відсотка розраховується під час первісного визнання фінансового інструменту шляхом визначення потоків грошових коштів з урахуванням умов договору за відповідним фінансовим інструментом.

Під час розрахунку ефективної ставки відсотка беруться до уваги також комісії, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) за фінансовим інструментом.

Подальше нарахування процентів за наданими кредитами здійснюється за номінальною процентною ставкою, яка передбачена умовами договору, відображається за рахунками з обліку нарахованих доходів. Умови нарахування та сплати процентів за наданими банком кредитами (дата нарахування, термін сплати за обумовлений період, метод визначення умовної кількості днів (метод «факт/факт», метод «факт/360», метод «30/360»), період розрахунку тощо), а також неустойки в разі порушення боржником зобов'язання визначаються договором між банком і контрагентом згідно з вимогами законодавства України.

Амортизація дисконту (премії) за кредитами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів. Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних доходів та нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів за кредитами, наданими за номінальною вартістю (без дисконту або премії), відображаються за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів.

Визнані банком доходи від проведення кредитних операцій відображаються в обліку із застосуванням принципу нарахування та обачності.

Разом з цим необхідно відзначити, що запровадження МСФЗ 9 внесе відповідні зміни в облікову практику. Так, боргові фінансові активи банку, поділятимуться й обліковуватимуться за трьома класифікаційними категоріями:

- активи, які обліковуються за амортизованою собівартістю;
- активи, які обліковуються за справедливою вартістю із визнанням результатів переоцінки в іншому сукупному доході;
- активи, які обліковуються за справедливою вартістю із визнанням результатів переоцінки у прибутках або збитках.

Розмежування цих активів за означеними категоріями пропонується здійснювати за двома критеріями: бізнес-модель з управління фінансовими активами та характеристики грошових потоків, передбачені умовами договору (випуску) фінансового активу (табл.1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація боргових фінансових активів відповідно до МСФЗ 9

Боргові фінансові активи		Модель управління – це сукупність намірів, політик, методів та процедур, які визначають спосіб управління фінансовими активами для досягнення визначеної мети, напями отримання економічних вигід від таких активів, спосіб генерування грошових коштів від використання таких активів		
		Отримання грошових потоків, передбачених умовами договору (випуску)	Отримання грошових потоків, передбачених умовами договору (випуску), або продаж	Усі інші
Характеристика грошових потоків	Виключно основна сума та проценти (SPPI)	За амортизованою собівартістю (AC)	За справедливою вартістю через інший сукупний дохід (FVOCI)	За справедливою вартістю через прибутки/збитки (FVPL)
	Інші	За справедливою вартістю через прибутки/збитки	За справедливою вартістю через прибутки/збитки	За справедливою вартістю через прибутки/збитки

Принциповою відмінністю МСФЗ 9 від МСБО 39, є те, що він вимагає оцінювати і визнавати резерв під очікувані, а не понесені, кредитні збитки за фінансовим активом. Очікувані кредитні збитки – це середньозважене значення кредитних збитків, що визначене з використанням відповідних ймовірностей настання подій дефолту як коефіцієнтів зважування.

Це забезпечується шляхом застосування SPPI-тесту направлено на

визначення того, чи являють собою договірні (контрактні) грошові потоки виключно платежі в погашення основної суми та процентів на непогашену основну суму.

Під основною сумою для цілей SPPI-тесту розуміється справедлива вартість активу під час його первісного визнання. Процентами вважається компенсація, передбачена умовами договору та яка має бути сплачена за право тимчасового користування коштами кредитора, що являють собою непогашену основну суму [61].

Отже, в бухгалтерському обліку якість активів виражається у вартісній формі, яка коригується через формування резервів. Резерви визнаються за усіма фінансовими активами, що включені у відповідні категорії починаючи прямо від дати первісного визнання, а не тільки за знеціненими і тоді, коли вже сталися конкретні події збитку. Така модель безумовно найточніше оцінює кредитний ризик, проте базується на складних статистичних дослідженнях та розрахунках, вимагаючи формування значних резервів.

Важливим є також питання вибору підходів до оцінки резервів.

Так, відповідно до чинного законодавства (Інструкції № 351) формування та оцінка резервів здійснюються або на індивідуальній або на груповій (портфельній) основі. При цьому один і той самий актив на різних етапах формування резервів під очікувані або зазначені збитки може оцінюватись як на індивідуальній основі, так і груповій.

Відповідно до норм Положення 351 груповий метод оцінки застосовується для оцінки кредитного ризику за кредитами, наданими юридичним особам ($\leq 2,0$ млн.грн., кредити, які є незнеціненими).

Разом з тим, на практиці, незважаючи на управління активами на індивідуальній основі, в обліку обсяги резервів часто відображаються згруповано, тобто на портфельній основі. Взаємозв'язок критеріїв оцінки при групуванні активів наведено на рис. 1.3

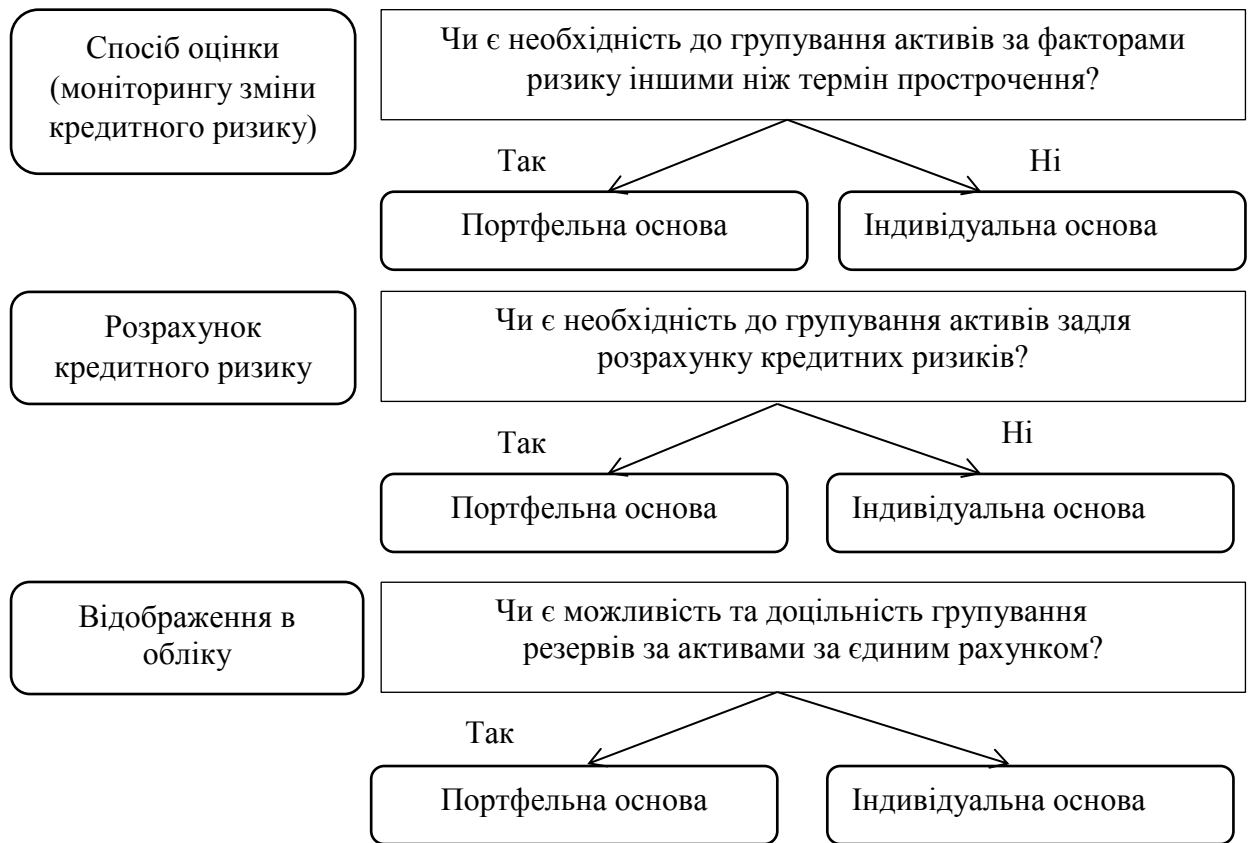

Рисунок 1.3 – Взаємозв’язок критеріїв оцінки при групуванні активів [60]

Детальні дослідження щодо проблем та перспектив запровадження МСФЗ 9, класифікації фінансових активів, використання тесту на грошові потоки, оцінки кредитів та нарахування резервів буде розглянуто в 3 розділі кваліфікаційної роботи.

Фінансовий облік кредитних операцій юридичних осіб здійснюється за рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

План рахунків забезпечує мультивалютний облік операцій, тобто зміст операцій, розрахунки за якими проводяться в іноземній валюті, відображають на тих самих рахунках, що і за операціями в національній валюті. Такий підхід засвідчує застосування принципу міжнародного обліку – переваги економічного змісту операції над її юридичною формою. Чітко простежуються такі принципи обліку кредитів за Планом рахунків. Так, обліковуючи кредитні операції на рахунках Плану рахунків, насамперед

беруть до уваги цільове спрямування кредиту, що має перевагу над його формою.

Для обліку кредитів наданих фізичним особам використовують рахунки 2 класу. На позабалансових рахунках також обліковують операції, які пов'язані з кредитуванням клієнтів: отриману заставу, не сплачені в строк доходи та заборгованість, списана у збиток.

Щодо аналітичного обліку то банк самостійно розробляє внутрішній план аналітичних рахунків завдяки якому надається більш детальна інформація про кожну кредитну інформацію.

У зв'язку з імплементацією МСФЗ 9 з 1 січня 2018 р. та забезпечення відображення в бухгалтерському обліку операцій Правління НБУ 11 вересня 2017 р. прийняло постанову № 89 “Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку”, якою затверджені зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції щодо його застосування.

Нормами цієї постанови затверджено нову редакцію плану рахунків бухгалтерського обліку банків та Інструкції про його застосування, які набирають чинності з 25 грудня 2017 р., а також встановлено перехідний період для перенесення залишків:

– протягом періоду з 01 до 14 грудня 2017 р. (включно) банки мають перенести залишки згідно з перехідною таблицею перенесення залишків з рахунків для обліку дисконту (премії) за наданими кредитами/залученими депозитами, короткострокових, довгострокових, прострочених кредитів/депозитів, прострочених нарахованих доходів/витрат за кредитами/депозитами;

– протягом періоду з 18 до 24 грудня 2017 року (включно) банки мають перенести залишки з рахунків згідно з перехідною таблицею перенесення залишків за рахунками сформованих резервів за активними операціями.

Групи рахунків, що відображають кредити юридичним особам:

– за операціями репо – група 201;

- за врахованими векселями – група 202;
- за операціями факторингу – група 203;
- на поточну діяльність – група 206;
- фінансовий лізинг – група 207.

У кожній групі рахунків для відображення конкретних кредитних операцій відокремлюються рахунки для обліку наданих кредитів (у т. ч. короткострокових та довгострокових), неамортизованої премії та неамортизованого дисконту за наданими кредитами, простроченої заборгованості за наданими кредитами, нарахованих доходів та прострочених нарахованих доходів.

Бухгалтерський облік кредитних ліній характеризується тим, що на дату укладення договору банк обліковує зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками. Так, у разі надання кредиту, сума зобов'язання з кредитування зменшується на суму наданих коштів і відображається в бухгалтерському обліку на балансових рахунках.

В подальшому накопичені інформації про кредитування юридичних осіб в межах окремо визначених рахунків систематизуються в оборотно-сальдовій відомості з подальшим перенесенням до фінансової звітності.

Так, інформацію про кредитну діяльність банку знаходить відображення в таких основних формах звітності, як: звіт про фінансовий стан (структура та обсяг кредитного портфеля), звіт про сукупний дохід (доходи банку за кредитними операціями за їх видами та витрати на формування спеціальних резервів за наданими кредитами). Більш детальну інформацію щодо кредитних операцій банк надає в примітках до фінансової звітності. На основі даних бухгалтерського обліку в обов'язковому порядку також складається статистична звітність, яка подається до Національного банку України.

Таким чином, організація обліку кредитування юридичних осіб банківськими установами здійснюється відповідно до вимог міжнародних стандартів та нормативних актів НБУ. Банки враховуючи специфіку надання

кредиту, вимоги до первісної і подальшої їх оцінки, вимог щодо нарахування резервів самостійно обирають систему та підсистеми ведення бухгалтерського обліку, яка має забезпечити єдину методологічну основу в цілому по банку, взаємозв'язок даних синтетичного та аналітичного обліку, а також систематизацію даних за кредитними операціями для прийняття управлінських рішень та складання звітності.

1.3 Загальні засади аудиту кредитування юридичних осіб в банку

Зважаючи на те, що кредитні операції є найдохіднішими серед інших операцій, що здійснюються банками, проте вони є і найбільш ризикованими, адже їм властивий певний рівень неповерненості грошових коштів особливого значення набувають питання організації аудиту кредитування юридичних осіб банку.

Основною метою аудиту банків є визначення достовірності бухгалтерського обліку та звітності, їх повноти та відповідності здійснюваних банками операцій чинному законодавству і нормативному забезпеченню НБУ.

Правилами НБУ передбачено, що банки, починаючи з 2003 р., мають укладати угоди з аудиторськими фірмами, працівники яких сертифіковані за Міжнародними стандартами аудиту. У разі невиконання передбачених вимог, НБУ вимагатиме від банків проведення повторного аудиту за Міжнародними стандартами. Введення НБУ Міжнародних стандартів аудиту зумовлено необхідністю відповідності його банківського нагляду загальним принципам ефективного банківського нагляду, розроблених Базельським Комітетом.

Безпосередньо регулювання аудиторської діяльності в банківській системі України покладено на НБУ, який здійснює сертифікацію аудиторів, аудиторську перевірку банків, приймає нормативні документи, що регулюють аудиторську діяльність у банківській сфері, забезпечує систематичний нагляд за організацією банківського аудиту та сприяє

реалізації норм Закону України "Про аудиторську діяльність". Сертифікацію аудиторів банків здійснює Комітет з питань аудиту банків.

Право на проведення аудиторської перевірки банку має аудиторська фірма, внесена до Реєстру аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків, що ведеться НБУ.

За даними НБУ станом на 26 жовтня 2017 року 21 аудиторські фірми мають право проводити аудиторські перевірки банків України. При цьому банк має право укладати договори на проведення аудиторських перевірок з тією самою фірмою не більше ніж сім років поспіль.

Під аудитом кредитних операцій банку потрібно розуміти перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності стосовно активних банківських операцій, що пов'язані із наданням кредиту або наданням зобов'язань (гарантії, поручництва, авалю), з метою зниження кредитних ризиків банківської установи та висловлення незалежної думки аудитора про достовірність показників фінансової звітності, обліку банку, а також про відповідність здійснених активних операцій діючому банківському законодавству та внутрішнім Положенням банку.

Відповідно до Положення про порядок подання банками до Національного банку України звіту аудитора за результатами щорічної перевірки фінансової звітності (постанова НБУ від 09.09.2003 № 389) [46] Звіт аудитора, який подається банком до Національного банку, крім іншого, має містити:

- висновок аудиторської фірми (немодифіковану або модифіковану думку - думку із застереженням, негативну думку, відмову від висловлення думки) про відповідність річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності дійсному фінансовому стану банку відповідно до МСФЗ,
- а також іншу інформацію щодо операцій з кредитування юридичних осіб (оцінку), яка має бути викладена в окремому розділі звіту аудитора стосовно:

- відповідності (достовірності відображення) розподілу операцій з

кредитування юридичних осіб банку за строками до погашення у формі статистичної звітності про структуру та строками;

– дотримання банком вимог, що встановлені нормативно-правовими актами НБУ з питань щодо регулювання операцій з кредитування юридичних осіб в таких аспектах як: внутрішній контроль, внутрішній аудит, визначення розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, визнання пов'язаних із банком осіб та здійснення операцій з ними та ведення бухгалтерського обліку операцій з кредитування юридичних осіб.

Отже, робоча програма аудиту кредитних операцій переважно включає аудиторські процедури щодо перевірки кредитних справ позичальників і процедури надання кредитів, правильності нарахування та обліку процентних і комісійних доходів за кредитними операціями, своєчасності і правильності обліку погашення кредитів, формування резервів під кредитні ризики та перевірка специфічних кредитних операцій.

В загальному вигляді аудит кредитування юридичних осіб банку повинен передбачати три елементи (рис 1.4)

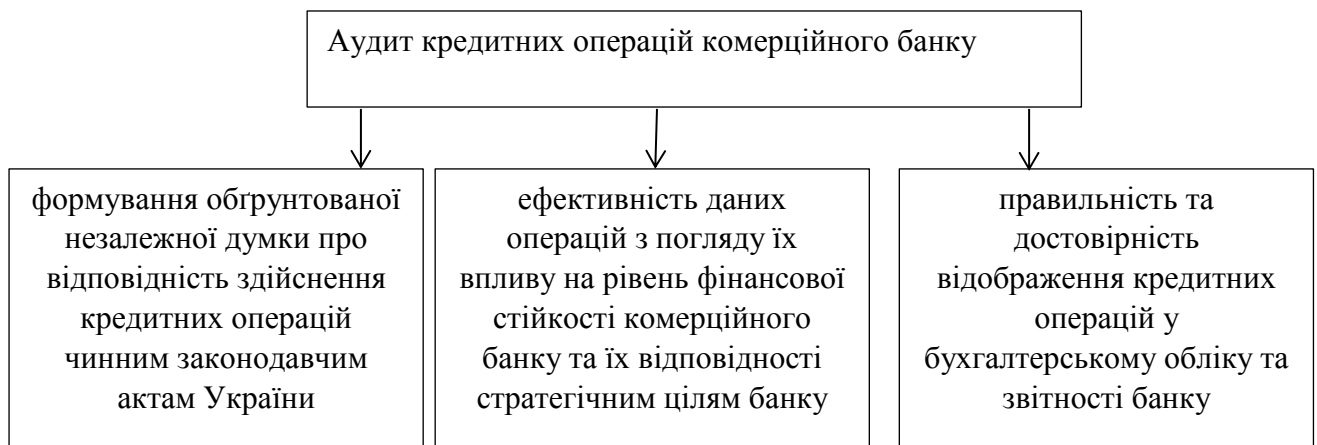

Рисунок 1.4 Основні напрямки аудиту кредитних операцій комерційного банку

Враховуючи відповідні вимоги аудит кредитних операцій повинен забезпечувати:

– контроль за обґрунтованістю надання нових позик та їх умов (виду

кредиту, його сумою, строком, ставкою відсотка, забезпеченням, порядком надання та погашення);

- контроль за процесом моніторингу: за зміною фінансового стану позичальника, за цільовим використанням кредиту, за погашенням кредитної заборгованості, за станом забезпечення;

- контроль за формуванням спеціальних резервів;

- контроль за роботою з проблемними кредитами;

- контроль обліку (у тому числі позабалансового, обліку за сумнівними, безнадійними кредитами);

- контроль індивідуального та портфельного кредитного ризику, його концентрації, дотримання встановлених лімітів кредитних операцій [6].

Під час проведення перевірки дотримання юридичних норм кредитних операцій аудиторю необхідно:

- Перевірити наявність і правильність оформлення кредитних договорів, кредитних справ позичальників і документів, що до них додаються. Для цього необхідно здійснити суцільну або вибірккову (за умови значного обсягу документації, що перевіряється та за дотримання достатньої репрезентативності вибірки) перевірку кредитних справ позичальника. Результати дослідження необхідно відобразити в робочих документах.

- Окремо провести детальну перевірку документів, що розкривають зміст наданого позичальником забезпечення кредиту: перевірити відповідність фактичного переліку предметів наданих у заставу з тим, що зазначений у документах; дослідити правову належність майна позичальнику та рівень контролю банку за цим майном. Для цього необхідно дослідити акти, специфікації, технічні та інші документи, що характеризують заставлене майно і у разі необхідності слід відвідати місце зберігання предметів застави та вивчити умови його зберігання [58].

- Перевірити достовірність наявної у банківської установи інформації про характер господарської діяльності та фактичний фінансовий стан позичальників, поручителів та гарантів за кредитною операцією. При цьому

необхідно звернутися до місцевих органів влади за місцем реєстрації таких осіб та до банківських установ за місцем наявності розрахункових, поточних та інших рахунків осіб, отримати інформацію попередніх аудиторських перевірок у разі наявності таких [35].

Основні напрямки отримання інформації для оцінки клієнта:

- інформація, надана клієнтом в його заявці на надання кредиту (в тому числі фінансова звітність, управлінський облік, опису проектів, про рух грошових коштів прогноз і т.д.);
- особисті відносини управління банку і клієнта;
- загальнодоступна інформація (інтернет і засоби масової інформації);
- попередній досвід роботи з клієнтом.

Отже, інформаційними джерелами для перевірки кредитних операцій є:

- нормативні документи Національного банку України;
- угоди про надання кредиту;
- угоди і документи про забезпечення зобов'язань з кредитування;
- кредитні справи клієнтів;
- реєстри бухгалтерського обліку (меморіальні ордери, особисті рахунки, обігово-сальдові відомості);
- баланси клієнтів і банку [40].

При проведенні аудиту кредитних операцій окремої уваги заслуговує резерв на покриття втрат по кредитах і позиках. Враховуючи вимоги сучасного нормативно-правового забезпечення аудиторам необхідно розглядати наступні питання щодо імовірності дефолту, рівня втрат при дефолті, ідентифікації збитків за період.

Аудиторська перевірка ґрунтується на покритті аудиторських ризиків відповідними процедурами. Тобто існує логічна залежність між виконаними діями та ризиком, який ці дії покривають. Програма здійснення аудиту кредитних операцій має бути зорієнтований на оціночну таблицю (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Механізм перевірки кредитних операцій відповідно до аудиторських ризиків [6]

№ з/п	Аудитором перевіряється	Повинно бути встановлено
1.	Повнота поданих клієнтом документів	Наявність необхідних документів згідно вимог
2.	Обґрунтованість видачі кредитів (забезпеченість): бланкових; банків; під гарантії страхових компаній; під заставу. Рівні) ризику	1. Наявність протоколу засідання кредитного комітету з надання позички 2. Наявність розрахунків ступенів ризику 3. Юридична відповідність кредитних угод або документів, що забезпечують виконання зобов'язань з кредитування
3.	Дотримання визначеного нормативними документами НБУ порядку відкриття, ведення і закриття позичкових рахунків	1. Наявність необхідних документів на відкриття позичкових рахунків 2. Наявність розпорядження керівника банку
4.	Правильність нарахування, оформлення і утримання відсотків за позичками	Відповідність нормативним (рекомендаційним) документам і листам НБУ
5.	Наявність простроченої заборгованості з кредитів; правильність її обліку	1. Дотримання строків пролонгування 2. Своєчасне віднесення до простроченої заборгованості 3. Нарухування відсотків за заборгованістю; чи віднесені вони за рахунок власного прибутку
6.	Оцінка стану і реальності простроченої заборгованості	Правильність віднесення простроченої заборгованості до: сумнівної; небезпечної; безнадійної
7.	Наявність і своєчасність створення і використання резерву витрат за позичками	1. Можливість 2. Своєчасність 3. Достатність розмірів
8.	Оцінка виданих кредитів за ступенем ризику	1. Проведення розрахунків за 2. Оцінка ризику видачі кредиту
9.	Своєчасність і правильність списання на результати діяльності безнадійно виданих кредитів	1. За рахунок резерву витрат за позичками 2. За рахунок власного прибутку, що залишається в розпорядженні банку (спецфондів)

Підсумовуючи, зазначимо, що аудит кредитування юридичних осіб банку є найважливішим засобом в боротьбі із значними втратами спричиненими зловживаннями, помилками персоналу та ризиками притаманними даним операціям. Правильна організація аудиту кредитних операцій забезпечує високу їх ефективність, достовірність інформації, додержання вимог нормативних та законодавчих актів щодо здійснення кредитних операцій.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В АТ «УКРЕКСІМБАНК»

2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика АТ «Укрексімбанк»

Публічне акціонерне товариство «Державний експортно-імпорتنний банк України» – універсальна фінансова установа, 100% статутного капіталу якої належать державі.

Структура АТ «Укрексімбанк» складається з Головного банку, 24 філій та 58 відділень (станом на 01.02.2017) і охоплює практично всю територію України. За кордоном працює 2 представництва банку – у Лондоні та Нью-Йорку. Від дня заснування банк незмінно входить до групи найбільших системних банків України, має розгалужену мережу банків-кореспондентів, яка включає фінансові установи із 110 країн світу [41].

Місія банку – фінансування інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток галузей з високою доданою вартістю, підприємств – виробників експортоорієнтованої та імпортозамінної продукції, залучення зовнішніх кредитних ресурсів для поліпшення ефективності економіки України, обслуговування зовнішньоекономічних операцій клієнтів, виконання функцій фінансового агента Уряду України з міжнародного кредитування [41].

Основним напрямом діяльності державної фінансової установи є комплексне обслуговування підприємств великого, середнього та малого бізнесу, які збільшують експортний потенціал держави. З метою активної підтримки галузей із високим потенціалом розвитку та реального сектору економіки банк активно співпрацює з провідними міжнародними фінансовими організаціями (МФО) – Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК), Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), Кредитною установою для відбудови (KfW), з великими іноземними банками і

фінансово-кредитними інститутами. Завдяки бездоганній репутації на міжнародних фінансових ринках та позитивним результатам багаторічної діяльності в галузі експортного фінансування банк досяг визнання як прямий позичальник та гарант 36 провідними експортно-кредитними агенціями (ЕКА) світу, серед яких COFACE (Франція), EDC (Канада), Euler Hermes (Німеччина), JBIC (Японія), SACE (Італія), USEXIM (США) та інші ЕКА Європи, Азії та Америки [41].

Органами управління АТ «Укресімбанк» відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» є Наглядова рада та Правління. Наглядова рада згідно з чинним законодавством до складу Наглядової ради АТ «Укресімбанк» входять 15 членів Наглядової ради, призначених Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України – по п'ять осіб відповідно. До складу Правління банку входять 11 членів, які є співробітниками банку [41].

Банк складає окрему річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність, яка включає консолідовані показники діяльності банку та його дочірніх підприємств «Лізингова компанія «Укресімлізинг» та ТОВ «Ексімлізинг», що здійснюють торгові та лізингові операції.

З метою забезпечення статутної діяльності банку відповідно до законодавства формує капітал. Станом на 30.09.2017 статутний капітал становив 38730042 тис. грн. Станом на 01.01.2017 року статутний капітал складався з 21 208 750 простих іменних акцій (01.01.2016 р.: 14 834 780 простих іменних акцій) номінальною вартістю 1 462,04 гривень кожна. При цьому 21 208 750 простих іменних акцій були повністю сплачені та зареєстровані.

У січні 2016 року статутний капітал банку було збільшено на 9 318 999 тис. грн. шляхом випуску 6 373 970 додаткових акцій існуючої номінальної вартості 1 462,04 гривень кожна із збереженням у власності держави 100 відсотків таких акцій.

Аналогічне збільшення відбувалося в лютому 2017 року – статутний

капітал було збільшено на 3 022 000 тис. грн. шляхом випуску 2 066 975 додаткових акцій та у березні 2017 року – статутний капітал було збільшено на 4 700 001 тис. грн. шляхом випуску 3 214 687 додаткових акцій.

Основні показники, що характеризують динаміку пасивів банку наведені в таблиці В.1 та рисунку 2.1.

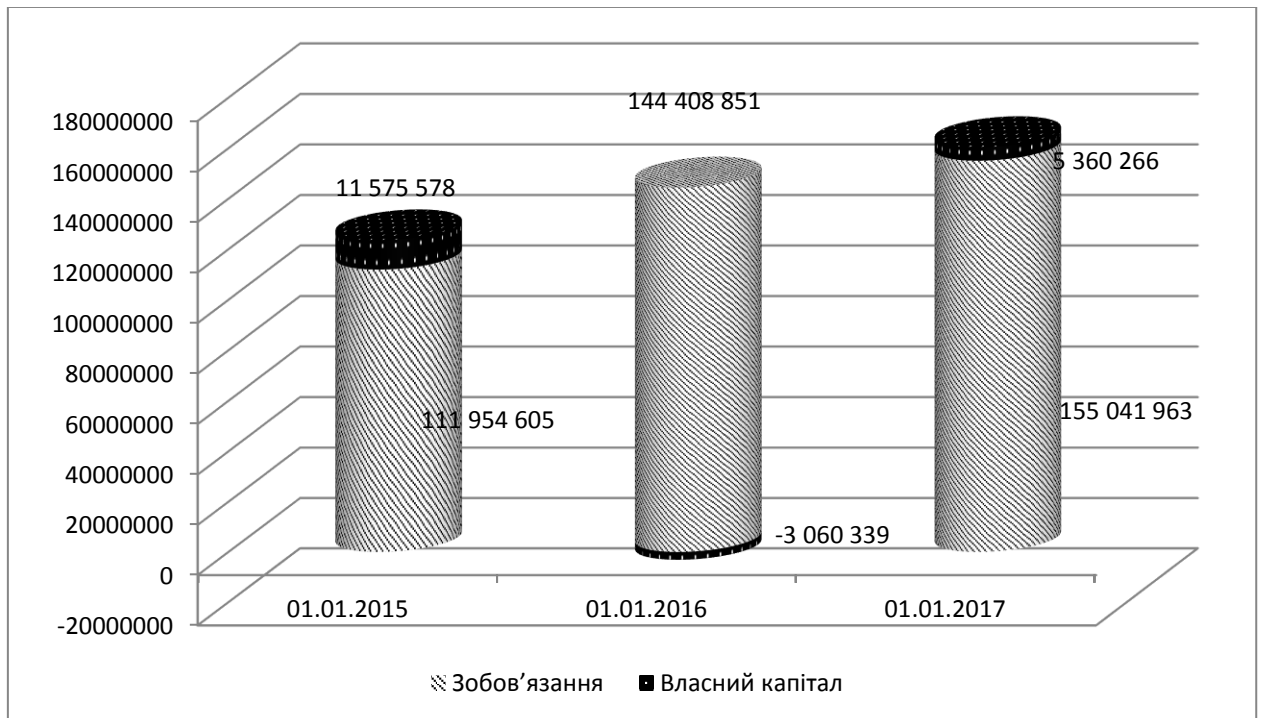

Рисунок 2.1 – Динаміка пасивів АТ «Укрексімбанк» за період з 01.01.2015 по 01.01.2017 рр., тис. грн.

Аналізуючи пасиви банку, слід зазначити, що протягом 2014-2016 років вони збільшились на 36872046 тис. грн. або на 29,9 % і на 01.01.2017 становлять 160402229 тис. грн. Дане збільшення відбулося за рахунок підвищення обсягів зобов'язань на 43087358 тис. грн. або на 38,5 %.

Взагалі зобов'язання складають найбільшу питому вагу в структурі пасивів як у 2014 так і 2015 та 2016 рр. – 90,65, 102,2 і 96% відповідно.

Збільшення зобов'язань банку може свідчити про ефективну діяльність банку щодо залучення та запозичення ресурсів, а зменшення капіталу свідчить про зниження рівня капіталізації банку.

У структурі пасивних статей найбільшу питому вагу займають зобов'язання (91%-97%), що обумовлено зростанням непокритих збитків в структурі капіталу. Динаміку складових власного капіталу наведено на рисунку 2.2.

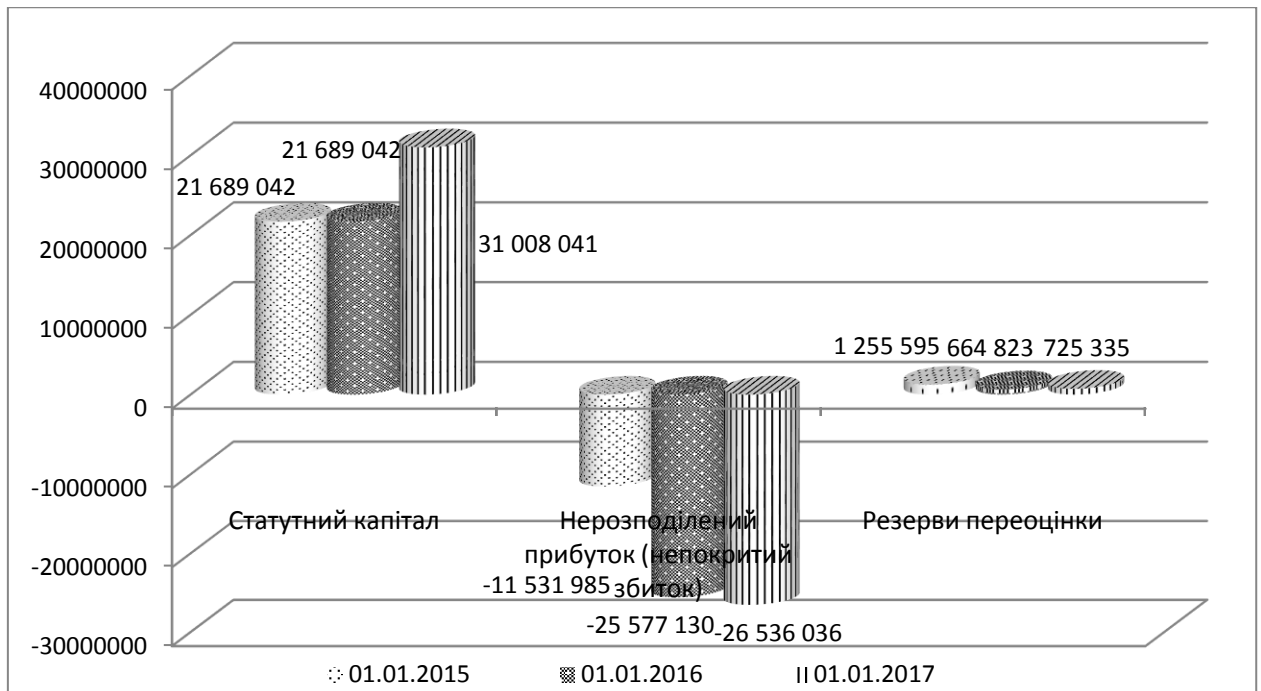

Рисунок 2.2 – Динаміка складових капіталу АТ «Укрексімбанк» за період з 01.01.2015 по 01.01.2017 рр., тис. грн.

Станом на 01.01.2017 власний капітал банку становить 5360266 тис. грн., порівняно з 01.01.2015 він зменшився на 6215312 тис. грн. або на 46,3%. Зменшення власного капіталу в основному за рахунок зростання суми непокритого збитку може свідчити про зниження надійності та стабільності банку. З подальшому це може призвести до проблем банку при покритті взятих на себе зобов'язань. Разом з цим зростання власного капіталу в 2016р. порівняно з 2015 р. обумовлено значним зростанням статутного капіталу на 42,97%, яке значно перевищило зростання непокритого збитку та дозволило отримати в станом на 01.01.2017 р. позитивне значення власного капіталу

(станом на 01.01.2016 власний капітал становив -3060339 тис. грн.).

Резервний фонд створюється відповідно до Статуту до досягнення 25 відсотків розміру регулятивного капіталу станом на початок кожного року. Розмір відрахувань до резервного фонду становить не менш як 5 відсотків суми щорічного прибутку банку. Станом на 01.01.2017 року резерви Банку, що не підлягають розподілу, становили 888 261 тис. грн. (01.01.2015 року: 827 749 тис. грн.). Серед власного капіталу спостерігається тенденція до зниження резервів переоцінки (-42,23%). Аналіз власного капіталу наведено в таблиці В.2.

Наступним кроком в аналізі діяльності банку є аналіз зобов'язань. Динаміка і структура зобов'язань АТ «Укресімбанк» за період дослідження наведена на рисунку 2.3 та в таблиці В.3.

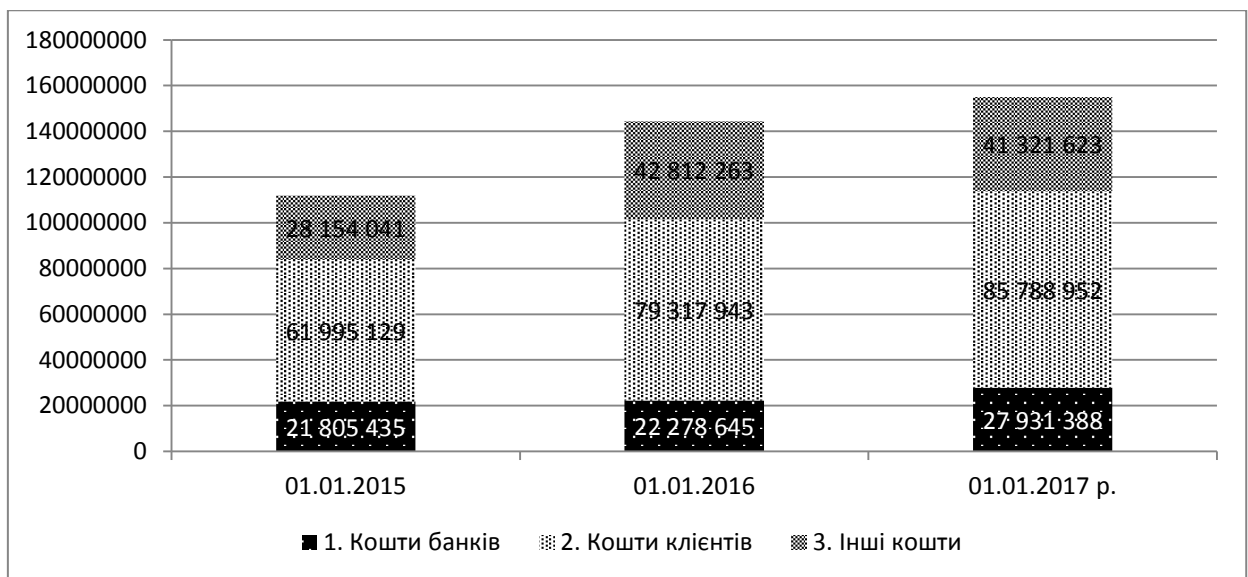

Рисунок 2.3 – Динаміка і склад зобов'язань АТ «Укресімбанк» за період з 01.01.2015 по 01.01.2017 рр., тис. грн.

Аналіз загального обсягу зобов'язань банку показав, що станом на 01.01.2017 р. в порівнянні з 01.01.2015 р. їх загальний обсяг збільшився на 68 936 369 тис. грн. або на 38,49 % і становив 155041963 тис. грн. Така динаміка

встановилася здебільшого за рахунок збільшення коштів клієнтів які займають найбільші частки в структурі зобов'язань – близько 55%. Можна помітити, що питома вага в структурі зобов'язань не зазнала значних змін у періоді з 2014 по 2016 рр.

Якщо розглядати кошти клієнтів за елементами, то варто зазначити, що протягом аналізованого періоду спостерігається збільшення обсягу коштів юридичних осіб на 21078591 тис. грн. або на 152,43% та збільшення обсягу фізичних осіб на 2715232 тис. грн. або на 112,46 %.

Таким чином, наведені зміни по обсягу і структурі зобов'язань банку можна охарактеризувати таким чином: збільшення загального обсягу зобов'язань за рахунок збільшення коштів клієнтів, за рахунок зменшення коштів банку, а також фінансових зобов'язань свідчить про зростання ресурсної бази банку і про підвищення активності банку щодо залучення грошових коштів на грошовому ринку.

Наступним кроком є аналіз активних операцій, обсяги та питома вага яких наведена в таблиці В.4. Протягом аналізованого періоду загальна сума активів АТ «Укресімбанк» збільшилась на 36872046 тис. грн. або на 29,9 % і станом на 01.01.2017 становила 160402229 тис. грн. Загалом збільшення активів банку є позитивним для його майбутньої діяльності. Дане збільшення відбулося здебільшого за рахунок збільшення обсягу інвестиційних цінних паперів, кредитів та заборгованості клієнтів. Питома вага яких в загальному обсязі активів банку станом на 01.01.2017 рік склала 45,13% та 37,41% відповідно.

На основі аналізу структури активів банку можна зробити висновок, що активи АТ «Укресімбанк» є диверсифікованими.

Аналізуючи структуру активів АТ «Укресімбанк», можна зробити висновки, що найбільшу питому вагу займають кредити й заборгованість клієнтів. Кредитні операції для банку є високодохідними, але й надто ризиковими. Для подальшого дослідження проаналізуємо кредитний портфель банку та напрями його кредитної діяльності.

Динаміку кредитів банку наданих юридичним особам порівняно із кредитами наданими іншим категоріям клієнтів юридичним особам за період з 01.01.2015 по 01.01.2017 років можна побачити в табл. 2.1

Таблиця 2.1 – Аналіз кредитів та авансів за категоріями клієнтів АТ «Укресімбанк» за період з 01.01.2015 по 01.01.2017 рр.

Клієнти банку	01.01.2015		01.01.2016		01.01.2017 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага,%	сума, тис. грн.	питома вага,%	сума, тис. грн.	питома вага, %
Поточні рахунки, в т.ч.	15255018	24,61	21243058	26,78	25588178	29,83
Юридичні особи	10368656	16,72	13526606	17,05	17638612	20,56
Бюджетні організації	2390125	3,86	4699932	5,93	4424952	5,16
Фізичні особи	2479182	4,00	3002802	3,79	3516537	4,10
Заборгованість за коштами в управлінні банку	17055	0,03	13718	0,02	8077	0,01
Строкові депозити, в т.ч.	46740111	75,39	58074885	73,22	60200774	70,17
Юридичні особи	27444607	44,27	36643285	46,20	39218415	45,71
Фізичні особи	19295504	31,12	21431600	27,02	20982359	24,46
Всього	61995129	100	79317943	100	85788952	100

Як бачимо, сукупний кредитний портфель АТ «Укресімбанк» за аналізований період збільшився 23793823 тис грн. або на 38, 38 %, що відбулося за рахунок зростання обсягу наданих кредитів юридичним та фізичним особам. Обсяги кредитів юридичних осіб за аналізований період збільшилися на 19043764 тис. грн., що свідчить про зростання довіри до банку та збільшення прибутковості даних операцій. Вони складають найбільшу частку в питомій вазі портфеля. Також зросла сума кредитів, наданих державним підприємствам та кредитів, наданих фізичним особам.

Концентрація клієнтського кредитного портфеля станом на 01.01.2017 за галузями економіки наведена на рис. 2.4

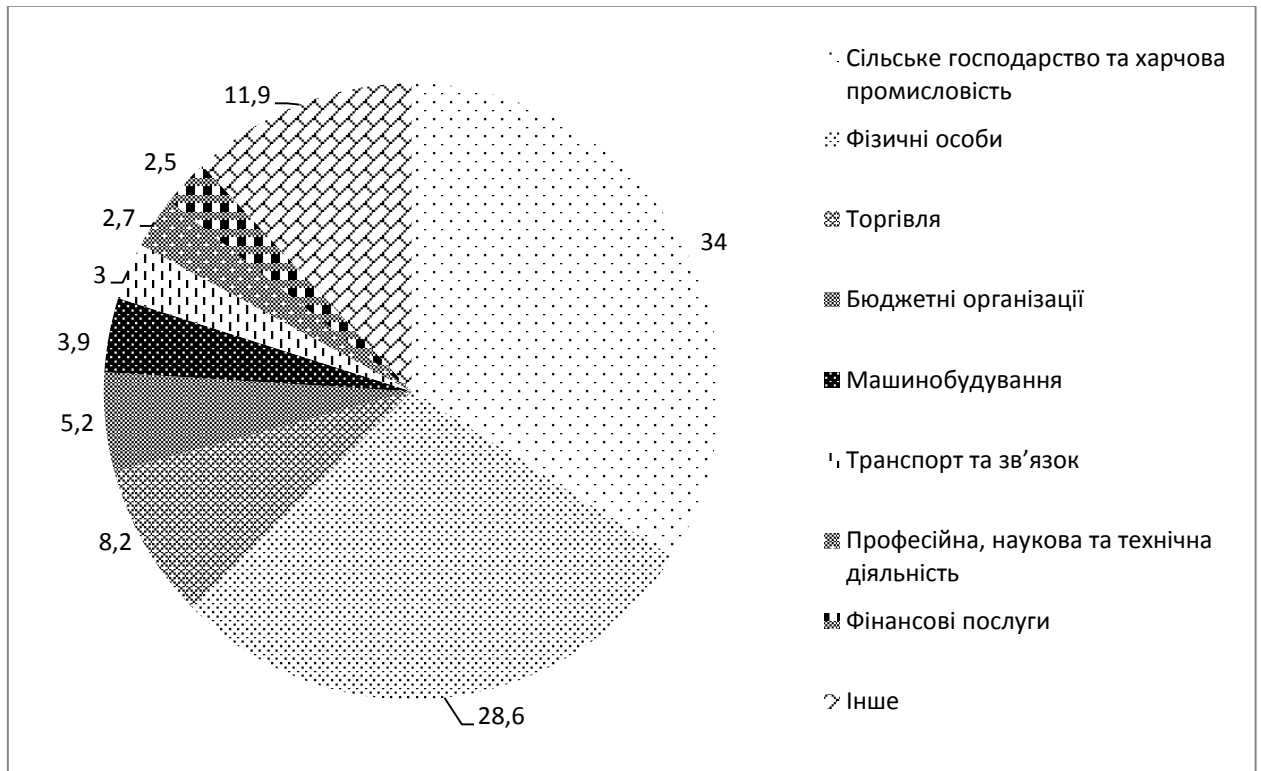

Рисунок 2.4 – Динаміка кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» в залежності від виду діяльності кредиторів

Аналізуючи структуру кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» у розрізі видів економічної діяльності, можна зробити висновок, що банк диверсифікує вкладення виходячи із доходності та ризику даного сегменту. Отже, найбільшу частку в питомій вазі клієнтського кредитного портфеля становлять кредити на сільське господарство та харчову промисловість - 34%. Трохи меншу частку складають кредити на торгівлю – 8,2%. Далі за величиною йдуть кредити на транспорт і зв'язок, будівництво, видобувну галузь.

Для оцінки фінансових результатів діяльності (табл. Г.1) АТ «Укрексімбанк» було проведено горизонтальний та вертикальний аналіз його звітів про фінансові результати за останні три роки.

Аналіз динаміки та структури доходів і витрат показав, що обсяг чистого процентного доходу банку за період дослідження збільшився на

556487 тис. грн., або на 20,78 % і станом на 01.01.2017 р. становив 3234041 тис. грн. Але в 2015 році чистий процентний дохід порівняно з 2014 р. зменшився на 284383 тис. грн. і склав 2393171 тис. грн. Це зменшення пов'язано зі збільшенням процентних витрат на 3399686 тис грн. При цьому процентні доходи в 2014 і 2015 рр. збільшились на 9,2% та 30,9% відповідно, що є позитивним явищем.

В свою чергу, чистий комісійний дохід зріс протягом аналізованого періоду на 221720 тис. грн., або майже на 52 % і становив станом на 01.01.2017 р. 651531 тис. грн. (табл. Г.2).

Не зважаючи на те, що в 2014, 2015 і 2016рр. банк отримав лише збиток, але за 2016р. сума отриманого збитку була майже в 2 рази менше ніж за минулий рік.

Досліджуючи рівномірність формування доходів і витрат варто зазначити, що протягом аналізованого періоду витрати банку формувалися значно швидшими темпами, ніж доходи, що говорить про недостатньо ефективну політику вкладень ресурсів банку в активні операції. Позитивним є той факт, що комісійні витрати займають набагато меншу питому вагу в структурі витрат банку, ніж комісійні доходи в структурі доходів банку

На основі проведених досліджень можна зробити висновок, що в банку в цілому спостерігається поступове збільшення майже всіх показників, що позитивно відбивається на діяльності та його прибутковості. Щодо аналізу кредитних операцій з юридичними особами, то вони складають найбільшу частку в питомій вазі портфеля та мають тенденцію до зростання. Також слід зазначити, що дохід від наданих кредитів становить велику частку в загальній сумі доходу банку – близько 70%. Протягом періоду дослідження незначно проте зростає дохідність кредитного портфеля банку. Таке збільшення дохідності свідчить про ефективне управління кредитним портфелем банку і продуману кредитну політику протягом аналізованого періоду.

2.2 Організація обліку кредитування юридичних осіб в банку

АТ «Укресімбанк» посідає одне з лідируючих місць на ринку кредитування підприємств усіх галузей економіки. Банк активно кредитує підприємства реального сектору економіки, а саме підприємства промисловості, оптової та роздрібної торгівлі; сфери послуг, будівництва, сільського господарства.

За обсягами кредитування корпоративних клієнтів Банк посідає третє місце серед банків України і входить в п'ятірку найбільших банків України.

Кредитування корпоративного бізнесу є одним із пріоритетних напрямків діяльності АТ «Укресімбанк» і базується на принципах партнерства, що сприяє розвитку економіки України та бізнесу клієнтів.

Банк надає своїм клієнтам широкий спектр кредитних продуктів – від звичайних кредитів і гарантій до міжнародних кредитних ліній і торговельного фінансування.

Пропонуючи кредитні послуги, банк застосовує високі стандарти обслуговування та індивідуальний підхід до кожного клієнта, виходячи з його потреб, особливостей діяльності, та допомагає йому у визначенні та виборі найбільш прийняттого способу фінансування або відповідної кредитної послуги.

АТ «Укресімбанк» пропонує :

- широкий асортимент кредитних продуктів та гнучкий підхід до клієнтів;
- великі можливості вибору джерел фінансування та валют кредитування;
- роботу в рамках Генеральної угоди, яка укладається на тривалий термін і дозволяє скоротити терміни розгляду окремих кредитних проектів, та мінімізувати витрати позичальників, пов'язані з оформленням договорів забезпечення;
- можливість використання систем дистанційного обслуговування для

прискорення документообігу між банком та клієнтами за кредитними операціями.

Основні види кредитів для корпоративного бізнесу:

- овердрафт за рахунками суб'єктів господарської діяльності;
- фінансування інвестиційних проектів. Проектне фінансування;
- фінансування оборотного капіталу;
- кредитування за допомогою платіжних карток.

Розмір суми кредиту (ліміту кредитної лінії), строки кредитування, графіки надання кредитних коштів та погашення кредитів та інші умови кредитування визначаються з урахуванням особливостей кредитного проекту, виду діяльності підприємства, обсягів виробництва і реалізації продукції, надходжень на рахунки позичальника, кредитоспроможності позичальника, наявності забезпечення тощо.

Банк здійснює кредитування у національній та іноземній валюті (доларах США, євро, японських єнах та швейцарських франках).

Щодо кредитування АТ «Укрексімбанк» малого та середнього бізнесу, то кредит надається суб'єктам господарської діяльності: юридичним особам приватної форми власності та фізичним особам – підприємцям (резидентам України, які досягли віку 23 роки, мають відмітку про прописку/реєстрацію) за умови, що дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) клієнта/групи за підсумками минулого звітного року не перевищує 150 млн. грн. (включно) [41].

При цьому надаються кредити: у рамках Партнерської програми, Білоруський імпорт, Комерційна іпотека, Транспортні засоби, Розвиток бізнесу, Оборотний капітал, Обладнання, устаткування, кредит Овердрафт під заставу депозиту та інші кредитні продукти.

Відповідальність за організацію обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення кредитних операцій у первинних документах, збереження протягом установленого року опрацьованих документів, реєстрів бухгалтерського обліку та звітності несе директор, який здійснює

керівництво. Головний бухгалтер забезпечує дотримання методологічних засад обліку, організацію контролю за відображенням в обліку всіх операцій, які здійснюються, складання та подання у встановлені строки звітності.

Здійснення кредитних операцій з юридичними особами безпосередньо забезпечують працівники, які виконують функції фронт-офісу та бек-офісу. Функції фронт-офісу виконують: відділ супроводження та документування проектів. Функції бек-офісу виконують: відділ платежів та супроводження операцій і відділ адміністрування кредитів та супроводження карткових операцій операційного управління.

Відділ платежів та супроводження операцій АТ «Укресімбанк» здійснює:

- відкриття (закриття, закріплення, перезакріплення) рахунків другого та дев'ятого класу за кредитними та пов'язаними з ними операціями;
- введення та оплата платіжних документів на підставі розпоряджень або службових записок, бухгалтерських довідок щодо кредитних операцій юридичних осіб, в т.ч. в частині формування резервів та списання безнадійної заборгованості за рахунок сформованих резервів;
- винесення заборгованості за кредитом та відсотками на рахунки простроченої заборгованості (в автоматичному та ручному режимі), в т.ч. на підставі отриманих розпоряджень, контроль правильності та повноти перенесення простроченої заборгованості за кредитами; нарахування відсотків, комісій та амортизація дисконту/премії за кредитними операціями;
- зміна процентної ставки та строку дії кредитного договору згідно службових записок від структурних підрозділів та підтверджуючих документів; встановлення ліміту овердрафту;
- ведення позабалансового обліку кредитних договорів, договорів застави/іпотеки, поруки та додаткових угод до них в умовній одиниці 1 грн. за кредитами; контроль залишків на транзитних рахунках при супроводженні кредитів (страхової суми, сплаченою страховою компанією та перерахування її згідно розпоряджень відповідних підрозділів;

– надходження сум від виконавчих служб згідно претензійно-позовної роботи та зарахування їх за призначенням згідно розпоряджень відповідних підрозділів.

– За кожним працівником відділу закріплюється виконання окремих операцій стосовно кредитування згідно їх посадових інструкцій. Згідно облікової політики банку, критеріями класифікації кредитів з метою обліку є:

– вид контрагента (суб'єкти господарської діяльності, фізичні особи, фінансові та бюджетні організації);

– термін користування кредитними коштами: (короткострокові (не перевищує один рік) та довгострокові (більше одного року);

– цільове призначення;

– стан кредитної заборгованості: строкові, прострочені та сумнівні.

При наданні кредитів банк додержується основних принципів кредитування, перевіряє кредитоспроможність позичальника, додержується встановлених НБУ вимог щодо концентрації ризиків за кредитними операціями.

Документообіг в установах АТ «Укрексімбанк» розроблений з урахуванням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Керівник та головний бухгалтер установи організують внутрішній документообіг таким чином, щоб наприкінці робочого дня було забезпечене повне завершення ОДБ з надрукуванням вихідних розробок та формуванням щоденного балансу установи банку. Документообіг затверджується керівником банку.

Під час організації обліку кредитних операцій установа здійснює оцінку фінансового стану позичальника. Банк враховують такі основні показники його діяльності, як платоспроможність, фінансова стійкість, обсяг реалізації, собівартість продукції, обороти на рахунках, склад і динаміка заборгованостей, прибутки, збитки та рентабельність, а також ринкова позиція позичальника й ефективність управління.

В АТ «Укрексімбанк» банківський кредит надається суб'єктам кредитування усіх форм власності у тимчасове користування на умовах,

передбачених кредитним договором. При цьому кредити надаються з позичкового рахунка, як правило, у безготівковому порядку перерахуванням на поточний рахунок позичальника або шляхом прямої оплати розрахунково-грошових документів за товарно-матеріальні цінності, роботи і послуги, придбані (надані) на умовах договорів і контрактів з постачальниками.

Видача кредиту проводиться одноразово, щоденно або в інші строки, визначені в кредитному договорі, виходячи з потреби в кредиті. Довгострокові кредити можуть надаватися в міру виконання будівельно-монтажних робіт і здійснення затрат (поетапно).

Суб'єктам господарювання із постійним циклом виробництва, а також позичальникам з добрим фінансовим станом, що мають репутацію надійних платників, може бути відкрито «кредитну лінію» - одержання позички в грошовій безготівковій формі в майбутньому частинами в межах заздалегідь визначеної суми і встановленого ліміту, у рахунок якого приймаються до фінансування група договорів і комерційних контрактів. Розмір кредитної лінії, строки її використання, періодичність погашення і відновлення визначаються укладеними договорами, контрактами.

Перш ніж скласти кредитний договір фахівці з кредитування банку проводять відповідну роботу щодо суб'єктів кредитування. Вони оцінюють кредитний проект, після чого ставлять питання перед керівництвом банку про доцільність (чи недоцільність) кредитування клієнта. Повний пакет необхідних документів для надання кредиту передають до юридичного управління.

В загальному вигляді система облікового відображення кредитування юридичних осіб АТ «Укрексімбанк» обумовлюється основними етапами банківського кредитування (рис 2.5)

Рисунок 2.5 – Етапи процесу банківського кредитування юридичних осіб в АТ «Укрексімбанк»

Враховуючи визначені етапи організацію обліку кредитних операцій з юридичними особами АТ «Укрексімбанк» можна представити у вигляді етапів (рис. 2.6).

Для здійснення обліку кредитних операцій використовується автоматизована система обліку яка забезпечує хронологічне та систематичне відображення кредитних операцій в регістрах обліку на підставі первинних документів; взаємозв'язок даних синтетичного і аналітичного обліку; збереження узагальненої інформації на машинних носіях (для накопичення та систематизації даних обліку в розрізі показників, необхідних для управління установою банку, а також складання звітності), а також можливість здійснення подальшого контролю за кредитними операціями.

Рисунок 2.6 – Обліковий процес кредитних операцій АТ «Укресімбанк»

Щодо етапів здійснення кредитних операцій юридичних осіб у автоматизованому режимі – ОДБ то працівник підрозділу адміністрування кредитів готує розпорядження до операційного підрозділу для клієнтів, які обслуговуються в ОДБ на відкриття позичкового рахунку, рахунку нарахованих доходів/доходів для обліку процентів/комісій (ці рахунки

обов'язково вказуються у кредитному договорі працівником підрозділу адміністрування), рахунку неамортизованого дисконту, позабалансових рахунків для обліку договорів забезпечення (поруки, гарантії, застави). Розпорядження на відкриття рахунку підписується працівником і керівником підрозділу адміністрування. При цьому, всі рахунки відкриваються для кожного кредитного договору окремо. Забороняється повторне використання рахунків, що були відкриті для обліку кредитів за іншими діючими кредитними договорами.

Працівник підрозділу адміністрування кредитів, після отримання кредитної справи та після відкриття необхідних рахунків, здійснює введення умов кредитного договору (інформація про договір, усі параметри аналітичного обліку) в меню «Ведення договорів» програми ОДБ.

Під час відкриття кредитних рахунків в облікову систему вводяться спеціальні обов'язкові параметри: вид кредиту, цільове спрямування кредиту, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення. Пізніше вони можуть бути доповнені кількістю пролонгацій, категорією ризику й шифром неплатежів.

Перед перерахуванням кредитних коштів позичальнику працівник підрозділу адміністрування кредитів перевіряє дотримання всіх умов видачі кредиту, визначених кредитним договором. При цьому, керівник даного підрозділу перевіряє відповідність основних даних, внесених працівником підрозділу адміністрування в ОДБ, умовам заявки та кредитного договору, а саме: аналітичні параметри кредитного договору; фінансовий рейтинг позичальник; рейтинг застави; ліміт договору; відповідність відкритих рахунків кредитному продукту; правильність основних реквізитів договору.

Документ «розпорядження на видачу кредитних коштів Клієнту», за підписами виконавця та керівника підрозділу адміністрування кредитів, являється документом, що свідчить про контроль всіх аналітичних параметрів кредиту та виконання принципу «4-ох очей».

Перерахування кредитних коштів здійснюється у порядку,

передбаченому кредитним договором, шляхом безготівкового перерахування з позичкового рахунку: за реквізитами договорів, контрактів, розрахункових документів; на поточний рахунок клієнта. Дана операція здійснюється працівником операційного підрозділу шляхом введення меморіального ордера в ОДБ та його оплати.

У 2015 році банк запровадив систему розрахунку ймовірності дефолту (PD) для корпоративних позичальників, яка передбачає розрахунок ймовірності дефолту (PD) та рейтингового класу (PD-Rate) від 1 до 17 (17 градацій).

Політика банку передбачає підтримання чітких та послідовних кредитних рейтингів за кредитним портфелем. Система рейтингів підтримується фінансовими методами аналізу з урахуванням обробленої ринкової інформації для встановлення основних припущень для оцінки ризику сторони під час укладення угоди. Усі внутрішні категорії ризиків визначені згідно з політикою присвоєння рейтингу банку. Відповідні ризик-рейтинги регулярно аналізуються та переглядаються.

Основними судженнями при оцінці зменшення корисності кредитів є визначення того, чи прострочені виплати основної суми заборгованості або процентів за кредитом більші ніж на 90 днів, чи відомо про будь-які труднощі з огляду на грошові потоки контрагентів, зниження кредитного рейтингу або порушення первісних умов відповідного договору. Банк здійснює аналіз зменшення корисності у двох напрямках: створення резерву під зменшення корисності на індивідуальній і сукупній основі (на основі портфелю).

Облік наданих кредитів здійснюється за відповідними балансовими рахунками (в розрізі видів кредитів) 2 класу Плану рахунків відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків, а також на позабалансових рахунках призначених для обліку отриманих гарантії, поручительств, застави, умовних зобов'язань з кредитування та обліку документів і цінностей.

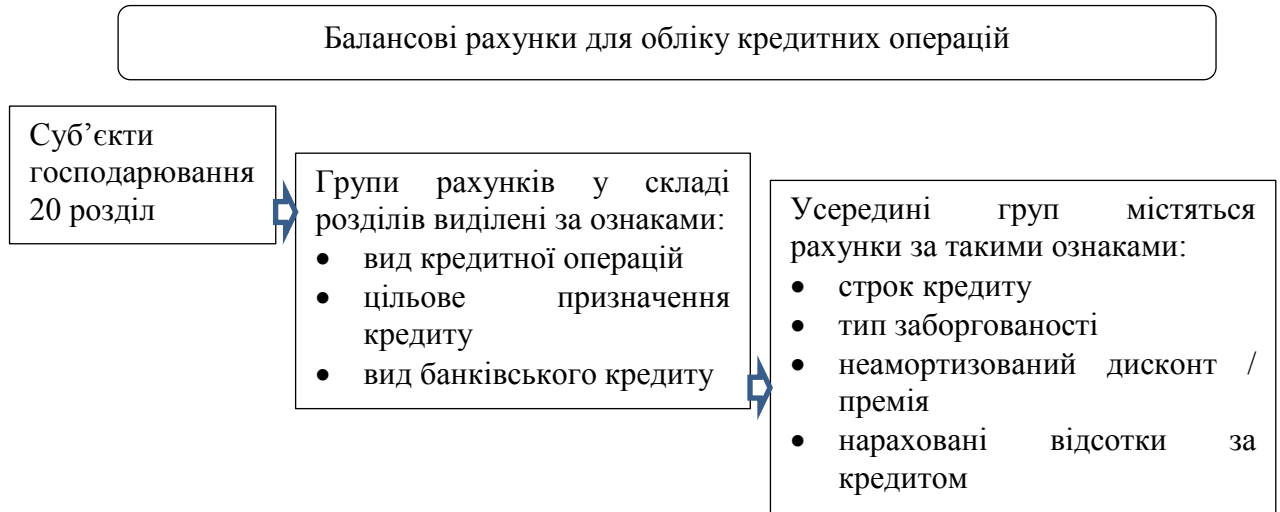

Рисунок 2.7 – Класифікації балансових рахунків для обліку кредитних операцій

На позабалансових рахунках обліковується справедлива вартість наявного заставного майна (яка в більшості випадків є ринковою вартістю). Справедлива вартість підтверджується документами щодо результатів оцінки/перевірки заставленого майна, що повинна бути перевірена та оформлена відповідно до внутрішнього «Порядку по роботі із заставним майном» (незалежно від договірної вартості), навіть коли такі зміни в договір застави не вносилися.

Важливим при кредитування юридичних осіб є облік застави. Розмір та види застави, що вимагається АТ «Укрексімбанк», залежать від оцінки кредитного ризику контрагента. Банк запровадив основні принципи прийнятності різних видів застави та параметрів оцінки.

Основні види отриманої застави при комерційному кредитуванні включають об'єкти нерухомого майна, запаси та торгова дебіторська заборгованість.

Банк здійснює моніторинг ринкової вартості застави, вимагає додаткової застави згідно з базовими угодами, а також здійснює моніторинг ринкової вартості застави, що отримана, при перевірці достатності резерву під зменшення корисності кредитів.

Аналітичні рахунки для обліку кредитних операцій відкриваються в автоматичному режимі в розрізі обов'язкових параметрів на підставі розпорядження кредитного підрозділу та дають детальну інформацію про кожного контрагента та кожну операцію щодо процесу кредитування. Всі аналітичні рахунки реєструються в «Книзі реєстрації відкритих (закритих) особових рахунків аналітичного обліку» в автоматичному режимі за формою, встановленою програмним забезпеченням операційного дня банку (надалі – ОДБ). Контроль за правильним веденням та зберіганням Книги покладено на головного бухгалтера.

В АТ «Укрексімбанк» аналітичний облік за кредитним рахунком здійснюється головним бухгалтером на підставі кредитного договору та договору застави після оформлення дозволів на надання кредиту, у картках позичкових рахунків. Проведення оборотів з особистих позичкових рахунків відбувається з відома головного бухгалтера, на основі перевірених та належно оформлених документів. Суми сплачених відсотків і період, за який вони утримані, заносять у відповідні графи картки особистого рахунка на персональному комп'ютері. Після проведення записів виводиться залишок заборгованості за кредитом. Несплачені в строки згідно з кредитною угодою платежі перераховуються на рахунок прострочених кредитів чи прострочених відсотків.

Не пізніше 6 робочих днів до настання терміну сплати відсотків працівники підрозділу адміністрування готують керівнику даного підрозділу розрахунок прогнозованої суми процентів до сплати, для подальшої його передачі керівнику кредитного підрозділу: для клієнтів малого та мікробізнесу – у вигляді загальної відомості; для корпоративних клієнтів – окремо по кожному клієнту.

Не пізніше 3 робочих днів до настання терміну сплати процентів чи суми кредиту кредитний працівник проводить переговори з клієнтом, під час яких з'ясовує конкретну дату перерахування коштів. У випадку, якщо кредитним договором обумовлено можливість договірною списання

Дирекцією процентів за кредит з поточних рахунків клієнта здійснюється проводка на суму належних до сплати відсотків: Дт поточний рахунок клієнта, Кт рахунок нарахованих доходів.

В АТ «Укрексімбанк» відповідно до умов кредитного договору погашення позики здійснюється може здійснюватися однією сумою по закінченні строку користування позикою чи періодично (поступово) протягом всього терміну дії кредитної угоди.

Погашення основного боргу за кредитом (наприклад, щомісяця) як і відсотків може здійснюватися безпосередньо клієнтом з його поточних рахунків на підставі платіжних доручень клієнта та шляхом договірною списання коштів з рахунків клієнтів (в разі прострочення виконання зобов'язань клієнта). Погашення кредиту здійснюється клієнтом тільки у тій валюті, у якій було надано кредит.

Залежно від дій позичальника на дату погашення кредиту можливими є три варіанти відображення в обліку банківських операцій: погашення кредиту; визнання заборгованості простроченою та продовження дії кредитного договору.

Отже, схеми бухгалтерських проведення з видачі позики залежать в першу чергу від способу надання кредиту. Типові операції АТ «Укрексімбанк» пов'язані з обліком кредитних операцій наведені в додатку Ж.

Отже, відображення в обліку кредитних активів і позабалансових зобов'язань кредитного характеру починається після підписання договорів, що регламентують проведення кредитної операції. Облік наданих кредитів в АТ «Укрексімбанк» здійснюється за відповідними балансовими рахунками 2 класу Плану рахунків відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків. Для здійснення обліку кредитних операцій з використовується автоматизована система обліку ОДБ «Ісаод», що забезпечує здійснення належного контролю за обліком кредитних операцій в банківській установі.

2.3 Організація внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в банку

Зважаючи на значимість та ризиковість операції з кредитування юридичних осіб вагоме значення має організація внутрішнього аудиту цих операцій.

В банку розроблена та впровадження багаторівнева система внутрішнього контролю. Банк має складну організаційну структуру, частин функцій із управління ризиками розподілені на всіх ієрархічних рівнях. В структурі банку, окрім інших, як складові системи внутрішнього контролю, департамент внутрішнього аудиту та інші структури, які підпорядковані Правлінню.

Служба внутрішнього аудиту АТ «Укресімбанк» у своїй роботі керується вимогами законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України; Стандартами Інституту внутрішніх аудиторів щодо професійної практики внутрішнього аудиту, Кодексом етики внутрішніх аудиторів та вимогами міжнародної організації Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), що наведені у звіті «Внутрішній контроль» та у звіті «Ризик менеджмент корпорацій» та інших внутрішніх документів (стандарти, програми, методики за напрямками кредитування тощо) доведених Головним Банком.

В АТ «Укресімбанк» служба внутрішнього аудиту є незалежною в своїй діяльності та безпосередньо підпорядковується начальнику Управління координації аудиту мережі філій головного банку. Підставою для проведення планових аудиторських перевірок є затверджений правлінням та спостережною радою банку річний план. Для дирекції додатковою підставою може бути наказ директора з посиланням на річний план. При цьому в наказ включається перелік підрозділів, які підлягають аудиту, визначається перелік приміщень з обмеженим доступом, в які аудитори у цілях перевірки мають доступи, необхідність забезпечення транспортом, приміщенням, іншими

засобами та визначаються особи, відповідальні за забезпечення аудиторів вказаними засобами.

Позапланові/спеціальні перевірки можуть бути ініційовані як службою внутрішнього аудиту дирекції так і головного банку; директором обласної Дирекції. Необхідність проведення даних перевірок в обов'язковому порядку погоджується з головним аудитором банку із внесенням відповідних змін до річного плану перевірок [41].

Затверджений план з розбивкою по місяцях доводиться головним банком на початку кожного року до служби внутрішнього аудиту дирекції в електронному вигляді у базі даних «Audit HandBook», який складається у розрізі полів аудиту на підставі оцінки ризиків: I. Системні тематичні перевірки, до яких відносяться перевірки кредитних операцій; II. Внутрішні перевірки в дирекції.

В АТ «Укресімбанк» внутрішньо-аудиторська перевірка кредитної діяльності проводиться з такою метою:

- оцінка існуючої практики кредитування, її відповідність чинному законодавству України, вимогам НБУ, діючим регламентам, статуту банку, його стратегії та кредитній політиці;
- оцінка стану системи внутрішнього контролю за кредитними операціями, її адекватності наявним ризикам;
- оцінка рівня ризику кредитного портфеля та визначення підвищених ризиків за певними видами кредитів;
- надання обґрунтованих висновків та конкретних рекомендацій за результатами аудиту з питань покращення системи внутрішнього контролю, зменшення кредитних ризиків, покращення якості кредитного портфеля.

Програма аудиту охоплює такий перелік завдань та напрямків дослідження кредитування юридичних осіб АТ «Укресімбанк»:

– Стан організації кредитної діяльності, оцінка рівня внутрішнього контролю:

- 1) адекватність комплектації кредитного підрозділу, рівень

навантаження працівників, розподіл обов'язків;

- 2) наявність у філіях кредитних комітетів (комісій), рівень організації та ефективності їх роботи;
- 3) стан нормативного й методичного забезпечення;
- 4) стан контролю за роботою працівників та підпорядкованих підрозділів.

– Стан усунення порушень та недоліків, виявлених попереднім перевірками:

- 1) аналіз прийнятих керівництвом рішень та вжитих заходів за встановленими попередніми перевірками порушеннями;
- 2) стан контролю щодо питань, за якими були встановлені порушення та його адекватність відповідно до суттєвості порушень.

– Перевірка та оцінка діючого порядку аналізу матеріалів на видачу кредитів:

- 1) методика та процедури оцінки фінансового стану та кредитоспроможності позичальника;
- 2) дотримання кредитними органами своїх повноважень;
- 3) обґрунтованість прийнятих рішень щодо надання кредиту.

– Оцінка порядку видачі кредитів, прийняття забезпечення за наданими позичками:

- 1) відповідність укладених договорів типовим формам;
- 2) відповідність умов договорів прийнятим рішенням;
- 3) перевірка порядку оцінки та оформлення забезпечення;
- 4) перевірка діючого порядку та стану внутрішнього контролю за обліком і зберіганням оригіналів договорів за кредитними операціями.

– Адекватність системи кредитного моніторингу:

- 1) двостороннє дотримання умов кредитних договорів;
- 2) контроль за цільовим використанням кредитних коштів, станом

та умовами збереження заставленого майна;

- 3) відображення заборгованості за наданими кредитами та застави на відповідних рахунках бухгалтерського обліку;
- 4) обґрунтованість рішень щодо пролонгації кредитів;
- 5) дії банку в разі погіршення фінансового стану позичальника;
- 6) правильність формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

– Перевірка роботи щодо погашення простроченої заборгованості.

Оцінка дій керівництва та стану внутрішнього контролю:

- 1) повнота дій та своєчасність реагування;
- 2) ефективність проведеної банком роботи з погашення простроченої заборгованості, включаючи претензійно-позовні заяви до боржника;
- 3) порядок визначення потенційно проблемних кредитів, виявлення фактів погашення проблемної заборгованості за рахунок нових кредитів (перекредитування);
- 4) стан роботи та взаємодії між підрозділами банку при проведенні заходів щодо стягнення простроченої заборгованості.

– Відповідність бухгалтерського обліку кредитних операцій законодавчо-нормативній базі. Оцінка достовірності звітності та порядку її складання.

В АТ «Укресімбанк» аудиторська перевірка кредитних операцій в складається з наступних основних етапів:

- підготовка до перевірки;
- виконання програми аудиту (безпосередня перевірка);
- завершення перевірки (включаючи узгодження результатів та проекту звіту з суб'єктами перевірки).

Кожний етап аудиту документується за допомогою робочих документів: у автоматизованій базі даних «Audit Documentation DB» (далі – ADDB) для документів, що наявні в електронному вигляді, у паперовому

вигляді (якщо електронні версії документів відсутні). Серед переваг бази даних ADDB можна виділити ще: зручність документування роботи аудиторів; рекомендований порядок проведення перевірки закладено у структуру бази у вигляді шаблонів документів; зручність доступу до збереженої інформації тощо.

До початку аудиту кредитних операцій відділом внутрішнього аудиту Дирекції готується план перевірки, який затверджується начальником даного відділу та включає в себе конкретний перелік питань, які будуть підлягати перевірці.

Детальніше розглянемо вищезазначені етапи аудиторської перевірки операцій з кредитування юридичних осіб. Даний аудит має на меті:

- встановити адекватність системи внутрішнього контролю (процедур контролю) за проведенням операцій кредитування фізичних осіб на рівні відповідних підрозділів Дирекції, що задіяні у процесі кредитування на всіх етапах його проведення по забезпеченню мінімізації банківських ризиків та дотримання якісних показників кредитного портфелю суб'єктів;

- здатність своєчасно та в повному обсязі контролювати процеси на всіх етапах здійснення кредитних операцій; перевірити дотримання повноти та якості процесу проведення операцій (на етапах розгляду та прийняття рішення, оформлення та видачі кредитних коштів, подальше супроводження кредитів до моменту остаточного їх погашення) згідно із вимогами внутрішніх нормативних документів;

- оцінити якість, повноту та достовірність формування кредитної документації позичальника, відповідність внесення інформації до автоматизованих баз даних ІСАОД/Банкмастер;

- відповідність встановленим вимогам ведення бухгалтерського обліку кредитних операцій (у т.ч. правильність нарахування та обліку доходів за кредитними операціями);

- відповідність повноти нарахування, формування та використання резервів за кредитними операціями;

- забезпечення розподілу функцій підрозділів фронт та бек-офісу;
- адекватність та якість забезпечення кадрами на місцях, які задіяні в процесі кредитування фізичних осіб.

Як планові, так і тематичні внутрішньо-аудиторські перевірки в АТ «Укресімбанк» здійснюються виходячи із певної мети та згідно з визначеними керівництвом служби внутрішнього аудиту стандартів і принципів, які відображаються у програмі аудиту.

На підготовчому етапі начальник відділу внутрішнього аудиту не менше ніж за 10 днів до дати перевірки готує в електронному вигляді відповідний лист щодо оголошення початку аудиту та запит керівникам відділу підтримки продажів бізнесу приватних осіб та відділу адміністрування кредитів та супроводження карткових операцій. Вказаний запит містить перелік інформації, необхідної для:

- формування вибірки кредитних справ: кількість кредитних справ та сума кредитної заборгованості та перелік кредитних історій із зазначенням: номеру кредитної історії; дати укладення кредитного договору; загальної суми кредитного договору та залишку кредитної заборгованості;

- проведення загального аналізу та оцінки ризикованості й ефективності портфеля кредитів фізичних осіб – інформацію про структуру портфеля кредитів фізичних осіб: за строками; за видами валют; за фінансовим станом позичальника; обсяг кредитного портфеля; суму негативно класифікованих споживчих кредитів; суму прострочених кредитів; суму доходів від кредитування фізичних осіб; суму процентних витрат; розрахункову суму резервів за портфелем кредитів; суму фактично сформованих резервів за портфелем кредитів; суму резерву під нестандарту заборгованість за кредитуванням; середньозважену процентну ставку за кредитами.

На даному етапі перевірки начальник відділу внутрішнього аудиту попередньо зустрічається з керівниками вищезазначених відділів. При цьому слід зазначити, що усі важливі співбесіди/зустрічі проведені під час

підготовки та проведення аудиторської перевірки оформлюються протоколами, в яких зазначається час зустрічі, присутні особи та висновки.

Другий етап здійснення перевірки починається з огляду, вивчення аудиторами внутрішніх документів стосовно кредитування фізичних осіб, а саме: кредитної політики банку щодо кредитування; інструкцій по програмах кредитування, процедур прийняття рішень та видачі кредитних коштів в програмному забезпеченні «Банкмастер» (для фронт та бек – офісу); стандартів продуктів по напрямках кредитування, положення про оцінку фінансового стану позичальників та інших внутрішніх нормативних документів стосовно їх достатності та відповідності вимогам законодавства та нормативно-правовим актам Національного банку України. При розгляді протоколів засідань кредитного комітету Дирекції внутрішніми аудиторами аналізується така інформація: які особи входять до складу кредитного комітету та чи регулярно вони відвідують його засідання; обсяг проведеної роботи, ліміти повноважень кредитного комітету тощо.

Здійснюється загальний аналіз кредитного портфеля суб'єктів (в тому числі його структура), для цього аудиторами досліджується динаміка зміни портфеля кредитів суб'єктів бізнесу (в розрізі складових) – горизонтальний аналіз, та структурні зміни у портфелі – вертикальний аналіз.

В АТ «Укрексімбанк» перевіркою охоплюються всі значні кредити у т.ч. за програмами кредитування. Крім аналізу всіх кредитів, які перевищують певну суму, здійснюється вибіркова перевірка прострочених, пролонгованих кредитів; кредитів, за якими не нараховуються проценти; кредитів, віднесених до категорії «під контролем» тощо.

Під час розгляду кредитних справ аудиторами перевіряється, чи здійснюється контроль за якістю формування кредитних справ: на етапі видачі (Ісаод/ Банкмастер), чи дотримується принцип 4 ока (бек-офіс); послідуєчий контроль; які підрозділи беруть участь; чи перевірки підтверджені документально. Чи дотримуються процедури розгляду та аналізу пакету документів для прийняття рішення щодо можливості надання

кредитних коштів (відповідність потенційного позичальника встановленим критеріям; належність оцінки фінансового стану та кредитоспроможності позичальника; формування скоринг-заявки).

Перевіряється оформлення кредитних договорів, відкриття рахунків оформлення, облік договорів; порядок роботи із заставним майном: оформлення договорів застави, поруки; надання майна в заставу; супроводження забезпечення страхування заставного майна та оформлення договорів страхування. При перегляді питання супроводження кредитів, наданих особам за програмами кредитування аудиторами перевіряється: контроль цільового використання коштів; робота із заставним майном здійснення щоквартальної перевірки фінансового стану позичальника; контроль за порядком нарахування відсотків та своєчасною їх сплатою позичальниками; забезпечення та контроль виконання позичальниками зобов'язань за частковим погашенням кредитів згідно встановлених графіків.

Також, на даному етапі аудиторами здійснюється перегляд формування резерву під кредитні ризики: дотримання періодичності та правильності проведення оцінки якості обслуговування боргу; правильність визначення класу позичальника; правильність класифікації кредитної операції; правильність взяття сум забезпечення, що беруться до розрахунку резервів під кредитні ризики з урахуванням коефіцієнтів залежно від категорії кредитної операції, в т.ч. з врахуванням наявності документального підтвердження перевірки заставного майна; відповідність сформованого резерву під кредити та прострочені більше 30 днів та сумнівні до отримання відсотки; визнання заборгованості за кредитною операцією безнадійною та списання її за рахунок резерву.

Після ознайомлення із внутрішніми документами та процедурами, відбувається узагальнення отриманої інформації щодо кредитування у формі робочих документів, серед яких є табличний матеріал (кредитний портфель (в т.ч. позабалансові), нараховані доходи за кредитними операціями тощо).

Слід зазначити, що на даному етапі, у робочому порядку, аудитори

проводять попереднє обговорення з керівниками та фахівцями відділів, які перевіряються, щодо порушень по кожному конкретному кредиту або здійснених операцій, на предмет уточнення та з'ясування фактів, які містяться в документах кредитування. При цьому, усі знайдені недоліки/порушення підкріплюються відповідною документацією: копії відповідних документів; роздруковані звіти інформаційних систем; посилання на іншу документацію та інше.

На завершальному етапі перевірки аудиторами АТ «Укресімбанк» дається оцінка стосовно: організації системи внутрішнього контролю в Дирекції на всіх етапах процесу кредитування; дотримання технологій проведення кредитних операцій згідно внутрішніх вимог, якості та повноти документального їх оформлення та обліку; достатності та відповідності: внутрішньої нормативної бази по перевірених напрямках вимогам законодавства та нормативно-правових актів НБУ; інформаційних систем щодо повноти обліку операцій, рівня автоматизації проведення операцій, збереження облікової інформації; визначення банківських ризиків при здійсненні операцій кредитування фізичних осіб.

За результатами перевірки, аудиторами готується звіт у програмному забезпеченні «ADDDB», що містить:

- список адресатів (тобто кому направляється звіт);
- «Загальний огляд», з загальною оцінкою («дуже добре», «добре», «задовільно», «незадовільно»), що визначається на підставі;
- таблиця заходів, що містить тексти заходів, їх типи, посилання на основну частину звіту, що містить детальні роз'яснення щодо наведених заходів, строки виконання заходів, та коментарі щодо статусу виконання заходів;
- загальна інформація по звіту;
- основна частина звіту.

У основній частині аудиторського звіту по кожному зауваженню/недоліку формується окремий пункт, що складається з

наступних розділів:

– розділ «Факти» містить стислий опис отриманої інформації та зауваження/недоліки («що було знайдено»);

– розділ «Ризик» – опис існуючої або прогнозованої аудитором негативної події, що є наслідком наведених раніше зауважень/недоліків;

– розділ «Рекомендації» – у спеціальній таблиці містяться детальні рекомендації для суб'єктів перевірки, що, з точки зору аудиторів, є необхідними для уникнення негативних подій. Також у цьому розділі наводяться особи/підрозділи, що, з точки зору аудиторів, повинні бути відповідальними за впровадження наведених рекомендацій, та строки виконання таких рекомендацій.

Аудиторський звіт в АТ «Укресімбанк» надається для узгодження керівникам структурних підрозділів, які перевірялися. Керівники відділів надають свої коментарі щодо звіту у письмовій формі, після чого аудитором готується остаточна версія звіту та разом з коментарями, які йдуть всупереч позиції аудиту, передається на розгляд Правління Дирекції, яке затверджує даний звіт. За результатами перевірки, здійснюється контроль виконання рекомендацій та заходів щодо усунення недоліків і недопущення їх в подальшій діяльності, які здійснюються керівниками структурних підрозділів. Щоквартально служба внутрішнього аудиту Дирекції звітує перед Головним банком стосовно кількості проведених перевірок (з обов'язковим доведенням звіту по кожній перевірці, в електронному вигляді); їх розгляду Правлінням.

Таким чином, для забезпечення ефективності здійснення перевірки кредитних операцій, службою внутрішнього аудиту охоплюються всі процеси кредитування, при цьому результати аудиту сприяють оптимізації здійснення даного виду активних операцій. Необхідність подальшого розвитку та вдосконалення підходів, методики внутрішнього аудиту як вагової складової системи внутрішнього контролю банку обумовлена потребами зниження ризиків у банківській діяльності.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В АТ «УКРЕКСІМБАНК»

3.1 Удосконалення організації обліку кредитування юридичних осіб в АТ «Укрексімбанк»

На сьогодні основний комплекс заходів направлений на удосконалення організації обліку кредитування юридичних осіб АТ «Укрексімбанк» обумовлений імплементацією з 01.01.2018 року МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Досліджуючи засади імплементації МСФЗ 9 необхідно зазначити, що ще в 1997 році банки України почали запроваджувати основні принципи МСФЗ: нарахування доходів і витрат, безперервність діяльності, превалювання економічної суті над юридичною формою у звітності та ін. Наразі здійснюється черговий крок перейти на застосування МСФЗ 9.

На сьогодні Національний банк оприлюднив результати періодичного моніторингу стану підготовки банків України до запровадження МСФЗ 9. Як повідомляється на офіційній сторінці НБУ станом на початок грудня 2017 р.:

- 95 % банків здійснили оцінку бізнес-моделей і провели SPPI-тестування за фінансовими активами;
- 100 % банків здійснили попередню класифікацію фінансових активів;
- 87% банків розробили моделі оцінки очікуваних кредитних збитків за фінансовими активами;
- 78% банків розробили моделі оцінки очікуваних кредитних збитків за фінансовими зобов'язаннями;
- 76% банків здійснили попередній розрахунок оціночних резервів під очікувані кредитні збитки;
- 52% банків здійснили геп-аналіз впливу МСФЗ 9 на розмір оціночних резервів під збитки, волатильність доходів, прибуток та капітал;
- 85% банків розпочали роботу з розроблення ІТ-систем, пов'язаних із

застосуванням МСФЗ 9 (рис. 3.1).

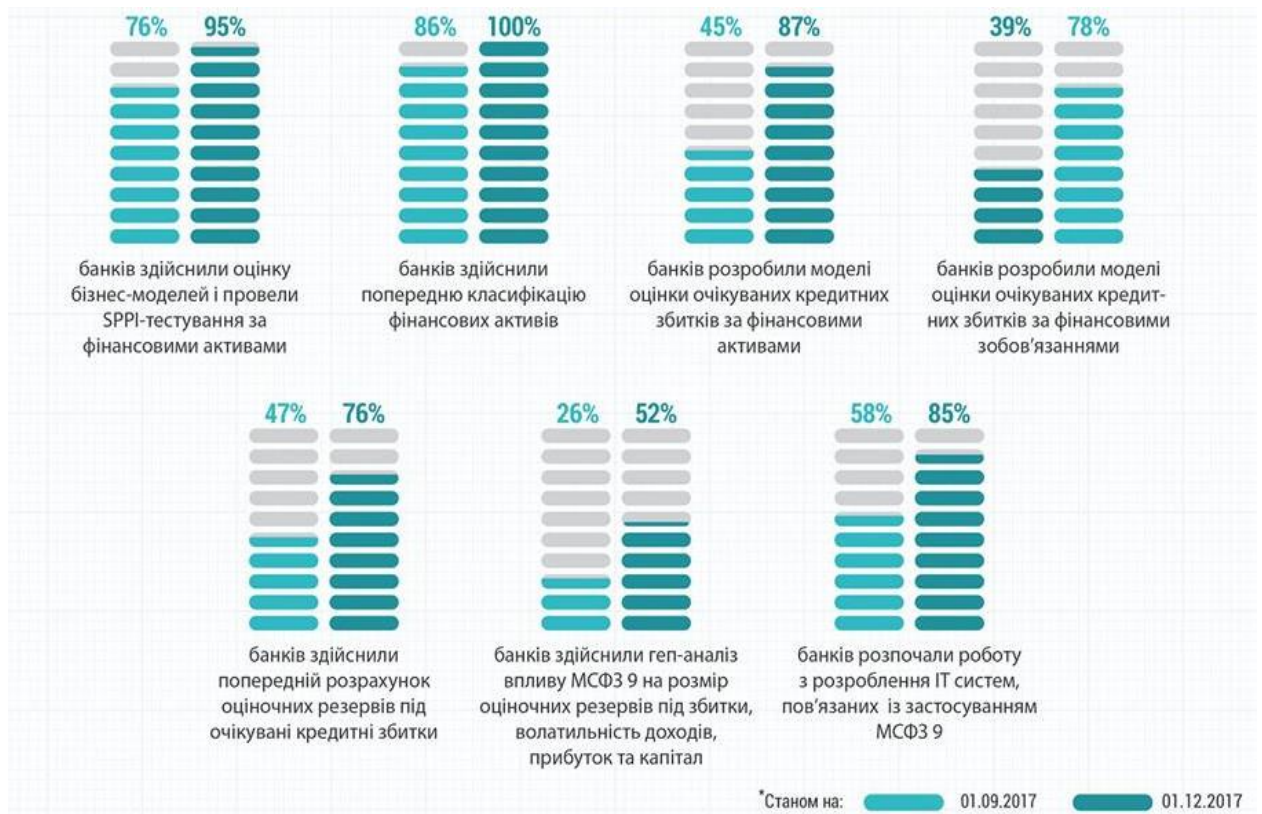

Рисунок 3.1 – Стан підготовки банків України до запровадження МСФЗ 9 [42]

Отже, Національний банк вбачає позитивну динаміку в імplementації МСФЗ 9, проте звертає увагу на необхідність ще більшої активізації цього процесу. Актуальними є означені тенденції і для АТ «Укресімбанк».

Перехід на МСФЗ 9 – нову модель оцінки кредитних збитків від понесених до очікуваних вимагає коригування зовнішнього та внутрішнього нормативного-правового забезпечення, консолідованої та систематичної роботи як від державних регуляторних органів, так і від фінансових установ.

Враховуючи, що тепер усі класифікації та моделі оцінки кредитів базуються на меті діяльності установи, практиках управління її активами загалом та ризиками зокрема, важливим є формування саме внутрішніх регламентів спрямованих на врахування ключових аспектів під час імplementації МСФЗ 9 (рис 3.2).

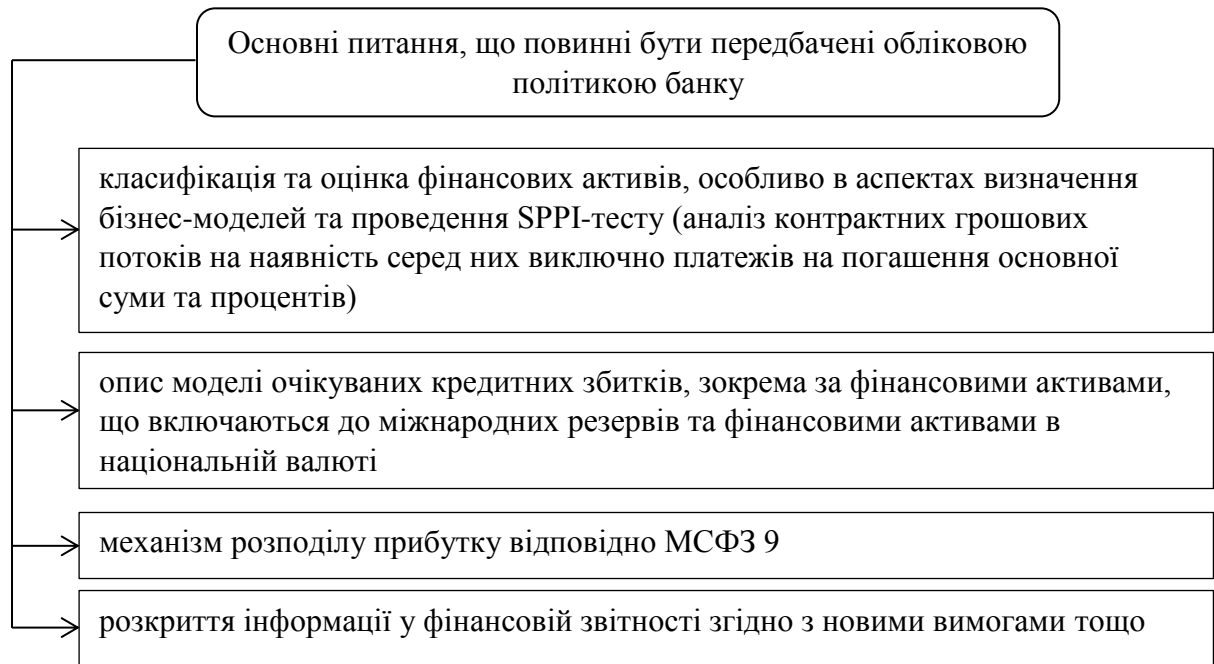

Рисунок 3.2 – Основні коригування, що запропоновано внести в облікову політику АТ «Укрексімбанк»

Наразі особливо важливим питанням є правильний та обґрунтований аналіз мети та моделі управління відповідними активами, що є основою для класифікації. Бізнес-модель має бути ідентифікована на основі фактичної діяльності та прийнятої стратегії, а не бажань керівництва досягти того чи іншого варіанту представлення результатів діяльності у фінансовій звітності.

Як зазначалося в 1 розділі кваліфікаційної роботи перший критерій який повинен бути покладений в розмежування активів, що в подальшому вплине на їх оцінку як на первісну так і дату балансу, є бізнес-модель з управління фінансовими активами (табл. 1.2).

При цьому АТ «Укрексімбанк» для визначення та вибору тієї чи іншої бізнес-моделі з метою подальшої класифікації фінансових активів необхідно забезпечити не лише первісну класифікацію активів, а і проводити регулярний аналіз адекватності моделі, що застосовується.

В цілому процес перекласифікації фінансових активів в АТ «Укрексімбанк» та зміни їх оцінки відповідно до нових вимог МСФЗ 9 може виконуватися в розрізі таких варіантів (рис 3.3).

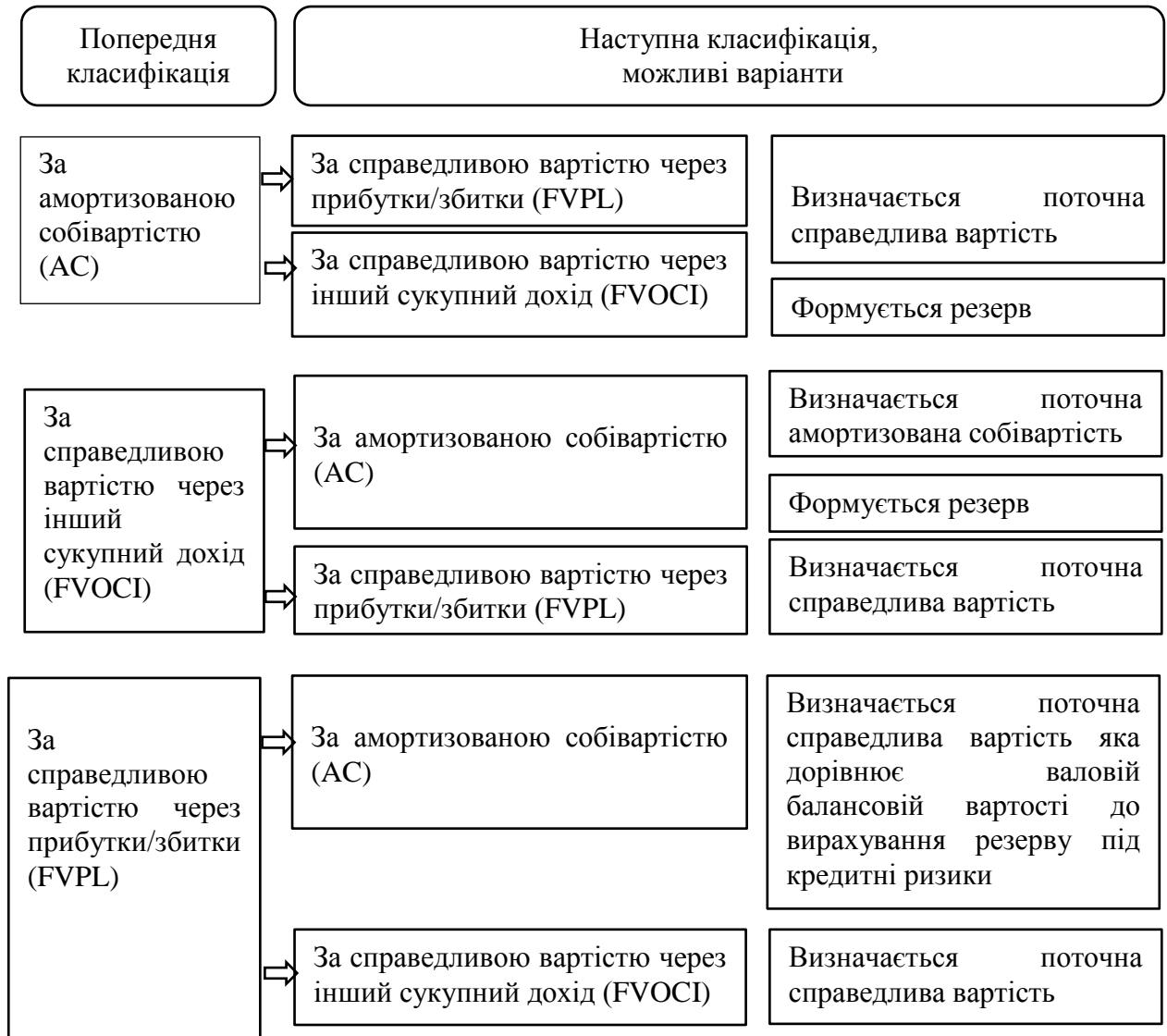

Рисунок 3.3 – Можливі варіанти перекласифікації фінансових активів, які повинні бути передбачені облікової політикою АТ «Укресімбанк»

При цьому, як зазначила РМСБО, бізнес-модель не відноситься до вибору (тобто вона не є вибором за бажанням), а замість цього є питанням фактів, за допомогою яких можна спостерігати спосіб, у який на підприємстві здійснюється управління та інформація надається менеджменту.

Аналіз бізнес-моделі повинен супроводжуватися тестом SPPI (solely payments of principal and interest) який передбачає, що грошові потоки по фінансовому активу це виключно основна сума та проценти. Наприклад,

кредити, дохідність яких залежить від прибутковості компанії тест SPPI не пройдуть та будуть обліковуватися по справедливій вартості. В загальних рисах логіка тесту передбачає порівняння досліджуємого фінансового активу з «ідеальним» (benchmark) інструментом.

Для проведення тесту в АТ «Укресімбанк» рекомендується розділяти всі фінансові активи на три кластера (рис 3.4).

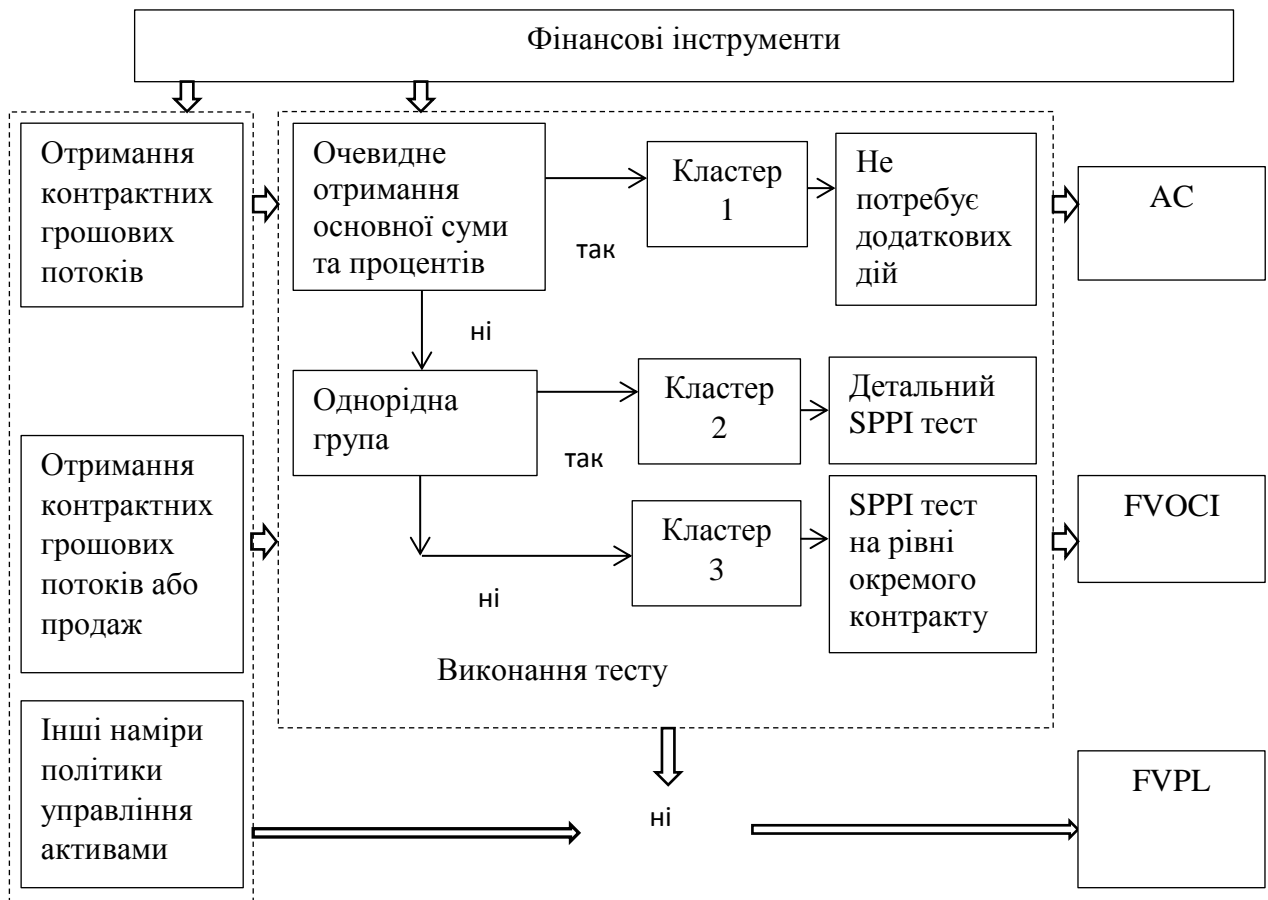

Рисунок 3.4 – Запропонований алгоритм проведення SPPI тесту фінансових інструментів в АТ «Укресімбанк»

Таким чином, регулярний аналіз бізнес моделі та можлива їх перекваліфікація з подальшим проведенням відповідних переоцінок вимагає окремого, доволі складного процесу, що потребує формування перегляду облікової політики та інших внутрішніх положень в АТ «Укресімбанк» щодо таких аспектів (рис. 3.5).

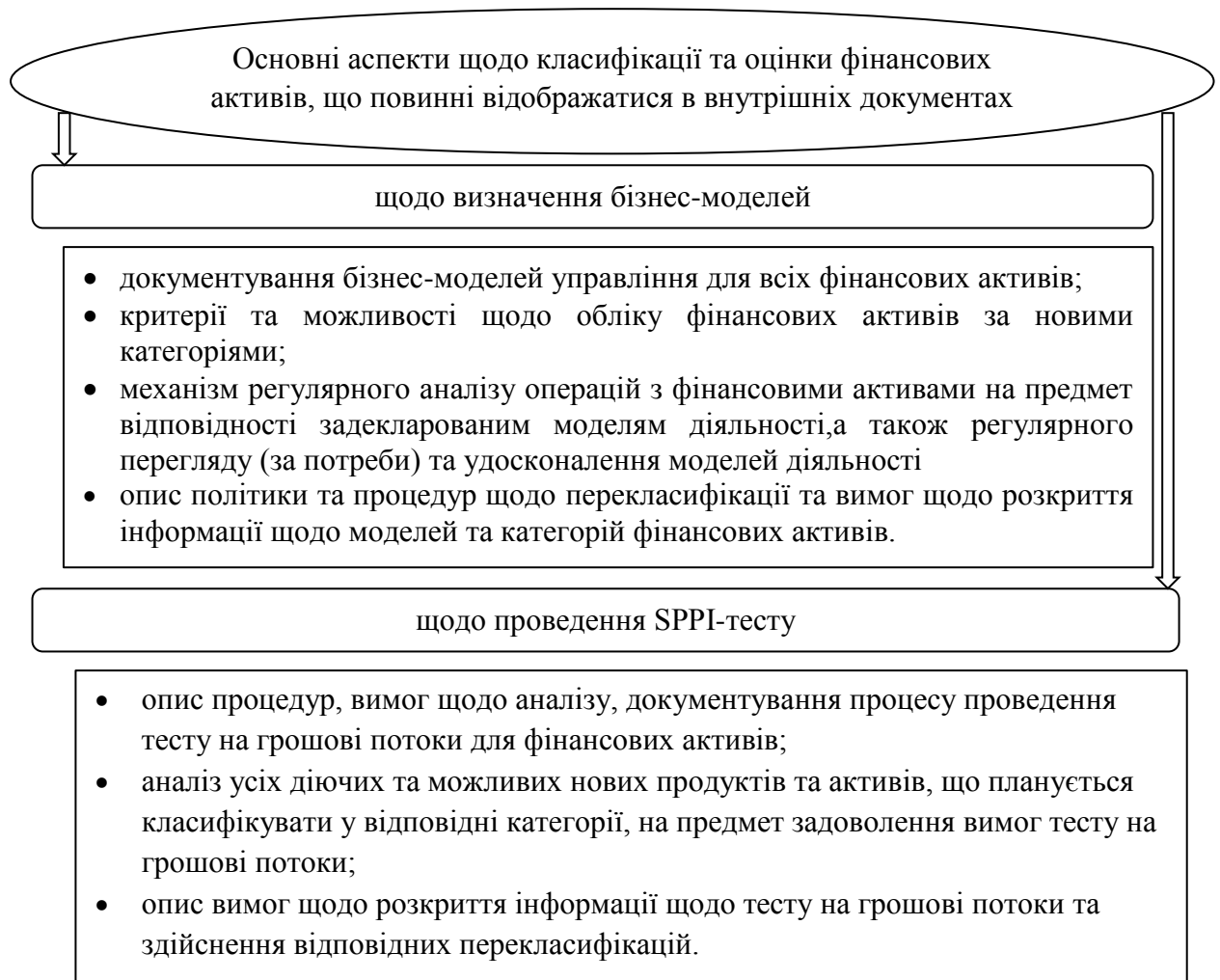

Рисунок 3.5 – Основні аспекти оцінки та визнання фінансових інструментів, які необхідно передбачити внутрішніми нормативними положеннями АТ «Укресімбанк»

Наступним важливим елементом який повинен бути передбачений в обліковій політиці АТ «Укресімбанк» є оцінка та визнання резервів, оскільки саме цей аспект є принциповою відмінністю МСФЗ 9 від МСБО 39.

Отже, враховуючи вимоги МСФЗ 9, облікова політика АТ «Укресімбанк» повинна охоплювати такі основні компоненти оцінки резервів:

– передбачати неупереджену оцінку різних сценаріїв погашення активу, що реалізується через врахування суми збитків зважену на ймовірність виникнення кожного зі сценаріїв;

– враховувати вартість грошей в часі, що реалізується через приведення майбутніх грошових потоків до їх теперішньої вартості з використанням ефективної ставки відсотка;

– базуватися на релевантному, доречному та неупередженому інформаційному забезпеченні, що відображає данні про минулі, поточні прогнози події.

При цьому необхідно врахувати, що на зменшення корисності переглядаються лише фінансові активи, що або оцінюються за амортизованою собівартістю або оцінюються за справедливою вартістю із переоцінкою в іншому сукупному доході. Саме на означені фінансові активи формується резерв в сумі очікуваних кредитних збитків за фінансовим активом.

Зважаючи на вимоги стандарту щодо моделі знецінення облікова політика АТ «Укресімбанк» повинна передбачати методичні підходи щодо:

– первісного визнання та оцінки очікуваних кредитних збитків за фінансовими активами;

– визнання та оцінки очікуваних кредитних збитків за фінансовими активами на звітну дату.

Відносно первісного визнання фінансового активу в банку необхідно визначити два важливих аспекти, а саме:

– який період буде основою для розрахунку очікуваних кредитних збитків (12 місяців від дня первісного визнання або весь період);

– яким чином розрахувати процентні доходи (з використанням звичайної чи скоригованої ефективної ставки відсотка).

Алгоритм оцінки, визначений за двома можливими умовами, для АТ «Укресімбанк» наведено на рис 3.6

Крім того, в обліковій політиці необхідно передбачати, що в подальшому АТ «Укресімбанк» на кожну звітну дату повинен формувати резерв для покриття кредитних збитків за фінансовим активом відповідно до оціненого очікуваного кредитного ризику враховуючи модель знецінення.

як виконуються умови договору і чи наявне зростання кредитного ризику;

– обчислення суми очікуваних кредитних збитків в залежності від стадії знецінення визначеної на першому етапі.

Враховуючи ці аспекти внутрішніми нормативними положеннями АТ «Укресімбанк» необхідно передбачати критерії суттєвості змін умов для визначення стадії знецінення, а також підрозділ, відповідальний за прийняття кінцевого рішення. Врахування цих аспектів є досить важливим, скільки в подальшому модель визначення стадії значно впливає на об'єм резервів.

Крім того вважаємо за доцільне внести до внутрішніх нормативів також і положення щодо визначення критеріїв змін умов, що приводять до припинення визнання, визначити підрозділ, відповідальний за прийняття кінцевого рішення щодо характеру змін; а також уточнити процедури та процеси, взаємодію підрозділі у разі зміни умов за всіма видами фінансових активів (кредитами юридичних осіб).

Зауважимо, що зміни облікових підходів обумовлюють відповідні зміни і в механізмах відображення розрахунків на рахунках бухгалтерського обліку.

Постановою Правління НБУ Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку №89 від 11.09.2017 р. затверджено План рахунків бухгалтерського обліку банків України та інструкцію про його застосування.

Загальна схема побудови груп рахунків для обліку кредитів наданих суб'єктам господарювання на ведена на рис. 3.7. Вказані рахунки будуть використовуватися в 2018 р. і повністю враховують вимоги щодо нової класифікації та оцінки фінансових активів. Наразі банк повинен перенести кінцеві залишки відповідно до перехідної таблиці розробленої НБУ.

В подальшому наведені підходи щодо визнання, первісної та подальшої оцінки фінансових активів, формування резервів та оцінки доходів буде впливати на показники відображені у фінансовій звітності.

Враховуючи вимоги МСФЗ 9, а саме вимоги до розкриття інформації в

примітках в АТ «Укрексімбанк» необхідно вже на підставі даних за 2017 р. підготувати тестову фінансову звітність з урахуванням нових розкриттів згідно з МСФЗ 9 та порівняльну фінансову інформацію щодо зміни облікової політики, оцінити потенційний вплив на фінансову звітність та результати діяльності.

Балансова вартість	Кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за		
	амортизованою собівартістю (АС)	справедливою вартістю через інший сукупний дохід (FVOCI)	справедливою вартістю через прибутки/збитки (FVPL)
	Розділ 20	Розділ 23	Розділ 23
	Групи 201-205	Групи 230-235	Група 239
Основна сума боргу (в т.ч. прострочена)	XXX0-XXX5	XXX0-XXX5	XXX0-XXX5
Неамортизований дисконт/премія	XXX6	XXX6	XXX6
Нараховані проценти (в т.ч. прострочені)	XXX8	XXX8	XXX8
Резерв під очікувані кредитні збитки	XXX9	XXX9	
Переоцінка		XXX7	XXX7

Рисунок 3.7 – Загальна схема побудови групи рахунків для обліку кредитів, що надані суб'єктам господарювання

Таким чином, внесення відповідних методичних аспектів до внутрішніх положень АТ «Укрексімбанк» дозволить банку мінімізувати труднощі пов'язані з імплементацією МСФЗ 9 в облікову практику. Актуалізація означених аспектів обумовлюється і тим, що відповідно до вимог МСФЗ банк повинен значно розширювати обсяги інформації, що підлягає розкриттю в

примітках до фінансової звітності, зокрема, щодо групування активів, критеріїв збільшення кредитного ризику їх знецінення, визначення дефолту тощо.

3.2 Удосконалення внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укресімбанк»

Наразі міжнародні регуляторні тенденції передбачають посилення ролі ризик-менеджменту в управлінні банками. Основною метою системи управління ризиками в банках є побудова нового якісного рівню оцінці ризиків, переосмислення системи управління з огляду на підвищення відповідальності органів управління та контролю банків, повноважень ради та акціонерів сформованого на рекомендаціях Базельського комітету банківського нагляду, досвіді Європейської банківської адміністрації (ЕВА) та інших провідних світових регуляторів.

Важливим елементом системи управління ризиками в АТ «Укресімбанк» і внутрішній аудит який виступає третьою лінією захисту системи управління ризиками та передбачає перевірку наявності та оцінку ефективності роботи системи управління ризику банку.

Враховуючи сучасні вимоги ефективні системи ризик-менеджменту повинні передбачати формування відповідних методик та документів щодо кредитного ризику таких як порядок затвердження кредитних рішень, порядок надання кредитів, у тому числі пов'язаним особам, порядок формування резервів у відповідності до МСФЗ, порядок перегляду кредитів, у тому числі пов'язаним особам, процедура завчасного виявлення та управління проблемними кредитами.

Зважаючи на це внутрішній аудит кредитування юридичних осіб в АТ «Укресімбанк» повинен акцентувати свою увагу на дотримання основних вимог щодо кредитної політики, лімітів кредитного ризику, критеріїв відбору клієнтів для кредитування, порядку прийняття кредитного рішення,

кредитного адміністрування, перегляду кредитів, управління кредитним ризиком контрагента, виявлення та управління потенційно проблемними та проблемним кредитами, стрес-тестування кредитного ризику та звітування щодо кредитного ризику.

Така увага до кредитного ризику не є випадковою, оскільки саме кредитний ризик є одним з найбільш істотних ризиків діяльності АТ «Укресімбанк», а неадекватна оцінка банком рівня кредитного ризику може призвести до втрати капіталу і ліквідності, створюючи загрозу інтересам вкладників та інших кредиторів банку.

Досліджуючи напрямки удосконалення внутрішнього аудиту АТ «Укресімбанк» будемо враховувати, що для прийняття управлінських рішень в банку щодо якості контролю кредитного ризику необхідно не лише провести оцінювання його ефективності, а й проаналізувати основні показники ефективності роботи банківської установи, пов'язані зі здійсненням кредитних операцій. Доцільність проведення оцінки саме такого взаємозв'язку обумовлена тим, що кредитні операції при високому рівні організації кредитної роботи можуть бути в одних випадках основним джерелом банківського прибутку, а в інших – при відсутності адекватного контролю за рівнем кредитного ризику – основним фактором дестабілізації фінансового стану банку.

Зважаючи на це для оцінки роботи системи управління ризиком банку важливим є встановлення зв'язку між показниками якості контролю кредитного ризику та ефективністю діяльності банківської установи.

Враховуючи це вважаємо за доцільне внутрішнім аудиторам АТ «Укресімбанк» здійснювати оцінювання ефективності роботи системи управління ризиком через визначення інтегрального показника з врахуванням показників ефективності кредитного ризику та ефективності діяльності банку загалом. Об'єднання цих двох інтегральних показників дасть змогу банку системно та об'єктивно оцінити якість контролю кредитного ризику, виявляти наявні проблеми і вносити необхідні корективи

до існуючої системи контролю кредитного ризику.

Алгоритм, що пропонується використовувати в ході проведення внутрішнього аудиту для оцінки ефективності роботи системи управління ризиком АТ «Укресімбанк» наведено на рис.3.7

Рисунок 3.7 – Запропонований для служби внутрішнього аудиту алгоритм оцінки ефективності управління кредитним ризиком АТ «Укресімбанк»

Виокремлюючи показники оцінки контролю кредитного ризику та ефективності роботи банку зазначимо, що на сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення системи цих показників.

Пропонуємо для оцінки ефективності контролю кредитного ризику внутрішнім аудиторам в АТ «Укресімбанк» використовувати такі найтипівіші показники як:

- частка проблемних кредитів в кредитному портфелі банку – характеризує рівень проблемних кредитів в кредитному портфелі банку;
- показник оперативності контролю – відображає своєчасність вжиття

заходів щодо реалізованого кредитного ризику;

- коефіцієнт співвідношення фактичного рівня кредитних ризиків банку до прогнозованого – характеризує, наскільки контроль кредитного ризику виконав свою функцію прогнозування;

- коефіцієнт повернення кредитної заборгованості – характеризує результативність застосованих дій щодо реалізованого кредитного ризику.

А з метою оцінки ефективності роботи банку внутрішнім аудиторам АТ «Укресімбанк» використовувати наступну систему показників:

- загальний рівень рентабельності банку – відображає розмір балансового прибутку банку на одиницю доходу;

- коефіцієнт ефективності діяльності банку – дозволяє визначити величину ефекту на одиницю затрат;

- частка дохідних активів в чистих активах – характеризує частку доходуутворюючих активів у складі активів банку;

- дохідність активів – характеризує рівень доходу, який припадає на одиницю активів, які використовує банк;

- дохідність кредитного портфеля – характеризує ефективність вкладень у кредитні операції і показує, скільки банк отримує доходів з кожної гривні, вкладеної саме в кредитні операції;

- відношення кредитного портфеля до зобов'язань банку – характеризує ризикованість кредитної політики банку.

Кожен з означених показників має свою вагу. Враховуючи вище означене інтегральний показник ефективності контролю кредитного ризику розраховується по формулі:

$$I_{EK} = k_{i1} \times r_{i1} + k_{i2} \times r_{i2} + k_{i3} \times r_{i3} + k_{i4} \times r_{i4} \quad (3.3)$$

де k_{i1} – частка проблемних кредитів в кредитному портфелі банку;

k_{i2} – показник оперативності контролю;

k_{i3} – коефіцієнт співвідношення фактичного рівня кредитних ризиків банку до прогнозованого;

k_{i4} – коефіцієнт повернення кредитної заборгованості;

r_i – питома вага k_i показника.

А інтегральний показник для оцінки ефективності роботи банку буде розраховується по формулі:

$$I_{EB} = k_{i1} \times r_{i1} + k_{i2} \times r_{i2} + k_{i3} \times r_{i3} + k_{i4} \times r_{i4} + k_{i5} \times r_{i5} + k_{i6} \times r_{i6} \quad (3.4)$$

де k_{i1} – загальний рівень рентабельності банку;

k_{i2} – коефіцієнт ефективності діяльності банку;

k_{i3} – частка дохідних активів в чистих активах;

k_{i4} – дохідність активів;

k_{i5} – дохідність кредитного портфеля;

k_{i6} – відношення кредитного портфеля до зобов'язань банку;

r_i – питома вага k_i показника.

Зведений інтегральний показник ефективності роботи системи управління кредитним ризиком АТ «Укресімбанк» буде розраховуватися по формулі:

$$Q_i = I_{EK} \times r_{EK} + I_{EB} \times r_{EB} \quad (3.5)$$

де I_{EK} – інтегральний показник ефективності контролю кредитного ризику,

I_{EB} – інтегральний показник ефективності роботи банку.

Наступним етапом алгоритму оцінки ефективності є визначення вагових коефіцієнтів нормалізованих показників у межах окремих

агрегованих показників, а також вагових коефіцієнтів агрегованих показників – у межах інтегрального показника. Для цього скористаємося правилом Фішберна, яке дає можливість визначити рівень значущості показників на основі їхнього ранжування. Якщо систему показників упорядкувати за ступенем зниження їх значущості, то значущість i -го показника (r_i) слід визначати наступним чином:

$$r_i = \frac{2 \times (N - i + 1)}{(N + 1) \times N} \quad (3.6)$$

де r_i – ваговий коефіцієнт i -го показника сукупності;
 N – кількість показників сукупності;
 i – порядковий номер (ранг) показника сукупності [8].

Вважаємо, що використання цього підходу в діяльності АТ «Укресімбанк» дасть змогу банку об'єктивно оцінити ефективність роботи системи управління ризиками з метою виявлення наявних проблем його організації та забезпечить інструментами, які дозволять обґрунтовано вносити необхідні корективи в ході його реалізації.

Разом з цим необхідно враховувати, що загальна оцінка якості контролю управління ризиками АТ «Укресімбанк» залежить від конкретних механізмів контролю, що здійснюється внутрішнім аудитом на стадіях надання кредитів та їх постійного моніторингу в розрізі окремих позичальників.

На сьогодні корпоративний бізнес є надзвичайно ризиковим напрямом вкладень, що пов'язано із негативними явищами в економіці країни, зокрема зменшенням попиту на продукцію та скороченням виробництва внаслідок впливу кризових явищ, падінням рентабельності і прибутковості підприємницької діяльності, що спричиняють виникнення проблемних кредитів та підвищують рівень кредитного ризику.

Незважаючи на значимість даних розрахунків на практиці існують підходи до розуміння сутності кредитоспроможності позичальника, що здебільшого обумовлено різноманітними методиками її оцінювання.

Порядок визначення розміру кредитного ризику АТ «Укресімбанк» визначено Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями № 351. Підходи, визначені цим Положенням, ґрунтуються на принципах і рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, включаючи застосування компонентів кредитного ризику. Безумовно ця постанова є більш прогресивною, оскільки для оцінки фінансового стану позичальника – юридичної особи використано 16 показників і дворівнева логістична дискримінанта модель.

Дослідивши означену методику, яку використовує АТ «Укресімбанк», можна зробити висновок, що банк в цілому достатньо повно оцінює фінансовий стан позичальника.

Разом з цим, при аналізі кредитного ризику внутрішніми аудиторами, на нашу думку, особлива увага повинна приділятися змінам внутрішніх та зовнішніх умов діяльності корпоративного позичальника, наявності чи перспектив впровадження нових послуг чи продуктів чи процесів, намірів стратегічного розвитку підприємства.

Актуалізація такого підходу обумовлена запровадженням МСФЗ 9 нової моделі очікуваних кредитних збитків, що вимагає значного розширення діапазону інформації для оцінки кредитних ризиків, – використання релевантної інформації про минулі події, історичної інформації про фактичні кредитні збитки за аналогічними фінансовими інструментами, поточних показників та прогнозних даних щодо умов економічного функціонування і можливості дебітора вчасно сплачувати грошові кошти відповідно умовам договору.

Пропонуємо для проведення внутрішнього аудиту операцій з кредитування додатково проводити оцінку фінансового стану позичальника використовуючи нейронечіткі технології, які дозволять розширити

можливість моделювання складних економічних процесів, що є досить актуальним зважаючи на відсутність достовірних даних, повної та релевантної інформації для прийняття рішень.

Для подальшого моделювання пропонуємо використовувати систему стандартних показників (факторів), що відображають фінансовий стан клієнтів, а саме: коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт миттєвої ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт мобільності активів позичальника, коефіцієнт грошового потоку позичальника, коефіцієнт покриття капіталом боргу позичальника, коефіцієнт незалежності позичальника, коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами. Вибір саме таких показників, не є складним і для їх розрахунку можуть бути використані типові форми фінансової звітності.

Розрахунок інтегральної оцінки пропонуємо здійснювати додатково в момент оцінки знецінення, коли досліджуються на першому етапі відповідно до вимог МСФЗ 9 виконання умов договору та наявність зростання кредитного ризику. При цьому якщо умови кредитного договору було виконано і ризик суттєво не зріс значення кредитної інтегральної оцінки (y) визначаємо як 0, і якщо умови кредитного договору не виконуються – присвоюємо їй значення 1.

Для практичного прикладу оберемо 12 кредитів за окремими позичальниками і кредитними договорами та на підставі фінансових звітів та існуючих умов щодо можливості невиконання договорів розрахуємо зазначені вище показники (додаток К).

В подальшому для виявлення взаємозалежності наведених факторів показників стану позичальника розрахуємо парні коефіцієнти кореляції. Проведений аналіз взаємозв'язків вказує на існування різного рівня лінійної залежності між отриманими показниками (таблиця 3.1).

Для подальшої побудови моделі виберемо лише ті показники-фактори які характеризуються високим рівнем лінійної залежності, а саме: коефіцієнт швидкої ліквідності (k_1), коефіцієнт загальної ліквідності (k_2), коефіцієнт

мобільності активів позичальника (k_3), коефіцієнт грошового потоку позичальника (k_4), коефіцієнт покриття капіталом боргу позичальника (k_5).

Таблиця 3.1 – Базові показники для моделювання кредитного ризику

Коефіцієнт	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1,000	-	-	-	-	-	-	-
2	0,618	1,000	-	-	-	-	-	-
3	0,949	0,676	1,000	-	-	-	-	-
4	-0,192	-0,124	-0,315	1,000	-	-	-	-
5	0,181	-0,086	0,168	0,440	1,000	-	-	-
6	0,458	0,284	0,505	-0,052	0,210	1,000	-	-
7	0,143	0,118	0,072	-0,715	0,196	0,058	1,000	-
8	0,996	0,618	0,949	-0,192	0,181	0,458	0,143	1,000

Означені показники переважно передбачені методикою розрахунку згідно вимог НБУ (Положення 351).

Для подальшого розрахунку моделі зважимо, що переважна більшість показників, що аналізується при оцінці кредитоспроможності позичальника базується на даних фінансової звітності, яка містить данні лише про балансові показники діяльності підприємства.

Так, зокрема, значним недоліком роботи банку є оцінка операцій, де підприємство-позичальник виступає принципалом, але відсутність даних про операції, де він виступає в якості гаранта Фінансовий стан позичальника-гаранта може значено погіршитись в результаті невиконання боргових зобов'язань третього підприємства-принципала перед банком, що при проведенні кредитного аналізу гаранта не враховуються.

Вважаємо, що при проведенні внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб для більш достовірної оцінки кредитоспроможності позичальника доцільно застосувати методику, яка б враховувала б і позабалансові ризики. Вони не відображаються у стандартній фінансовій звітності, проте безпосередньо впливають справедливу оцінку кредитоспроможності позичальника і це вимагає організації постійного контролю за такими об'єктами.

До основних позабалансових ризиків доцільно віднести ризики пов'язані з такими поширенішими видами позабалансових зобов'язань: гарантії і поручительства під продукцію і інші активи фірми при отриманні позик або позик як самою фірмою, так і третіми особами, по відношенню до яких ця фірма є гарантом; спори і судові процеси; незабезпечені зобов'язання по виплатах по каліцтвах і інших виплатах своїм співробітникам, за якими фірма має здійснювати в майбутньому; податки, збори, пені, штрафи, нараховані, але ще не відбиті у фінансовому обліку; наявність застав на майно фірми; наявність зобов'язань з довілля охорони, що підлягають виконанню фірми в майбутньому.

Порівняльний аналіз вказаних показників для моделі з урахуванням позабалансових ризиків наведено в таблиці 3.2.

Враховуючи це, вважаємо за доцільне включити до складу функціональних обов'язків внутрішнього аудитора АТ «Укресімбанк» необхідність дослідження стану позабалансового обліку у позичальника. Зокрема, необхідно проаналізувати наявність наданих позичальником гарантій, що дозволить уникнути ситуацій з різким погіршенням фінансового стану позичальника при виконанні таких гарантій по відношенню до підприємства-принципала. Крім того при наданні кредиту виключно під поруку або гарантію юридичної особи необхідно здійснювати аналіз фінансового стану такого поручителя або гаранта у порядку, встановленому внутрішнім положеннями про кредитування.

Необхідність врахування означених позабалансових інструментів в ході проведення внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укресімбанк» обумовлена тим, що вони створюють додатковий кредитний ризик, а їх неврахування призводить до викривлення достовірності інформації про клас, до якого відноситься позичальник.

Означені підходи щодо врахування оцінки позабалансових зобов'язань підприємства-позичальника можуть бути внесені у відповідно внутрішні положення про кредитування банку.

Таблиця 3.2 – Порівняльний аналіз методик розрахунку окремих показників ліквідності та фінансової стійкості без врахування позабалансових ризиків та з їх врахуванням

Показник	Стандартний підхід	Запропонована методика розрахунку
коефіцієнт швидкої ліквідності [K ₁]	$K_1 = \frac{ДЗП}{O_T}$	$K_1 = \frac{ДЗП + ПП_0}{O_T - ПЗ_Н}$
	де ДЗП – дебіторська заборгованість, гроші та їх еквіваленти; O _T – поточні зобов'язання та забезпечення; ПП ₀ – позабалансові права отримані; ПЗ _Н – позабалансові зобов'язання надані	
коефіцієнт загальної ліквідності [K ₂]	$K_2 = \frac{A_0}{O_T}$	$K_2 = \frac{A_0 + ПП_0}{O_T - ПЗ_Н}$
	де A ₀ – оборотні активи; O _T – поточні зобов'язання та забезпечення	
коефіцієнт мобільності активів позичальника (K ₃)	$K_3 = \frac{A_0}{A_Н}$	$K_2 = \frac{A_0 + ПП_0}{A_Н - ПЗ_Н}$
	де A ₀ – оборотні активи; A _Н – необоротні активи	
коефіцієнт грошового потоку позичальника (K ₄)	$K_4 = \frac{(H_{cm} \times n) + (З_m \times n) - З_i}{C_k}$	$K_4 = \frac{((H_{cm} \times n) + (З_m \times n) - З_i) + ПП_0}{C_k - ПЗ_Н}$
	де H _{cm} – середньомісячні надходження на рахунки позичальника протягом останніх трьох місяців (без кредитних коштів); n – кількість місяців дії кредитної угоди; З _m – щомісячні умовно-постійні зобов'язання позичальника (адміністративно-господарські витрати тощо); З _i – податкові платежі та суми інших зобов'язань перед кредиторами, крім зобов'язань строк погашення яких перевищує строк дії кредитної угоди	
коефіцієнт покриття капіталом боргу [K ₅]	$K_5 = \frac{СК}{O}$	$K_5 = \frac{СК + ПП_0}{O - ПЗ_Н}$
	де СК – власний капітал; O – короткострокові та довгострокові зобов'язання	

Можливість врахування означених ризиків можлива за умови розширення інформаційного забезпечення. Інформаційним забезпеченням такого аналізу на нашу думку повинні стати дані по забезпеченню кредитних операцій надані клієнт-менеджером. На підставі отриманої інформації внутрішнім аудитором повинен формуватися висновок щодо рівня ризику проекту, що кредитується, з врахуванням позабалансових ризиків.

Доречним вважаємо також у кредитній історії підприємства-позичальника передбачити пункт щодо наявності у минулому

позабалансових зобов'язань підприємства-позичальника перед підприємствами-принципалами з деталізацією сум та термінів виконання взятих на себе гарантій. Вважаємо, це сприятиме уточненню оцінки кредитоспроможності по проекту, що кредитується, та дозволить усунути вплив позабалансових ризиків на кредитну операцію.

Отже, повертаючись до моделі розглянемо оцінку кредитного ризику банку залежно від вказаних 5 коефіцієнтів зважених на вплив позабалансових ризиків.

$$y = f(k_1, k_2, k_3, k_4, k_5) \quad (3.6)$$

Для подальшої побудова означеної моделі сформуємо нечітку продукційну базу знань, яка є сукупністю нечітких експертно-лінгвістичних правил типу «ЯКЩО-ТО», що пов'язує між собою оцінку вхідних показників та вихідної змінної y .

Для побудови термів для показників-факторів k_1, k_2, k_3 , візьмемо відрізки та визначимо границі виходячи з найбільшого та найменшого значення кожної змінної враховуючи їх нормативне значення. При цьому розподілимо ці відрізки на три частини, яким відповідають нечіткі терміни – низький (Н), середній (С) та високий (В). Зазначимо, що для побудови змінних можна поділити відрізки і на 4 частини окремо виділяючи по чотири нечітких терми: критичний (К), низький (Н), середній (С) та високий (В).

Комбінований підхід за отриманими відрізками наведений в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Терми для змінних k_1, k_2, k_3, k_4, k_5

Назва терму	k_1 ,	k_2 ,	k_3 ,	k_4 ,	k_5
критичний (К)	-	-	-	[-1.00,0.00)	[-1.00,0.00)
низький (Н)	[0.00,0.05)	[0.00,0.25)	[0.00,0.20)	[0.00,0.50)	[0.00,0.25)
середній (С)	[0.05,0.20)	[0.25,0.50)	[0.20,0.50)	[0.50,1.50)	[0.25,0.60)
високий (В)	[0.20,0.30]	[0.50,1.50]	[0.50,0.70]	[1.50,2.00]	[0.60,2.00]

Виходячи з базових показників наведених в додатку К, визначених нечітких термів та лінгвістичних висловлювань типу: ЯКЩО $\langle k_1 - \text{низький} \rangle$ ТА $\langle k_2 - \text{низький} \rangle$ ТА $\langle k_3 - \text{низький} \rangle$ ТА $\langle k_4 - \text{середній} \rangle$ ТА $\langle k_5 - \text{середній} \rangle$ ТО $\langle \text{фінансовий стан задовільний} \rangle$, можна побудувати нечітку базу знань як систему нечітких лінгвістичних висловлювань типу «ЯКЩО-ТО», які зв'язують лінгвістичні оцінки вхідних змінних з вихідною змінною у.

Таблиця 3.4 – Бази даних для змінних k_1, k_2, k_3, k_4, k_5

у	№ правила	k_1	k_2	k_3	k_4	k_5
0	1	Н	Н	Н	К	В
	2	Н	Н	В	С	К
	3	Н	Н	В	В	К
	4	С	С	В	К	Н
	5	Н	Н	С	С	Н
1	6	С	С	В	Н	С
	7	В	В	Н	В	В
	8	В	В	С	В	В
	9	Н	Н	В	В	К
	10	С	С	В	В	С
	11	Н	Н	В	В	Н
	12	В	В	Н	В	В

Отже, на підставі наведених даних впливає, що значення кредитного ризику є мінімальним, якщо коефіцієнт мобільності активів юридичної особи та показник грошового потоку високий, а коефіцієнти ліквідності середні та високі відповідно. Рівень кредитного ризику значно збільшується, коли коефіцієнти швидкої та загальної ліквідності низькі.

Таким чином, використання означеної моделі при проведенні внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укресімбанк» спростить та прискорить роботу з аналізу. Зважаючи на універсальність її можна використовувати при розрахунку прогнозного значення фінансового стану для будь якої сукупності показників, визначення оптимального значення показників, аналізу тенденції впливу зміни показників на загальний стан та визначення діапазонів змін кожного

показника, за яких рівень загальної оцінки залишиться задовільним.

Зауважимо, що в подальшому ефективність проведення внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб обумовлюється наявним правовим забезпеченням особливе місце в якому посідає саме внутрішньобанківські документи з оцінки кредитних ризиків. Враховуючи це пропонуємо внести відповідні рекомендації щодо розширення інформаційної бази для оцінки кредитоспроможності (додати дані позабалансового обліку), вдосконалення анкети позичальника та врахування впливу позабалансових зобов'язань при розрахунку показників фінансової стійкості і ліквідності в внутрішні положень, зокрема в Положення про кредитування яке містить опис основних елементів кредитної політики.

ВИСНОВКИ

Операції з кредитування юридичних осіб займають ключове місце в діяльності банківської установи. Вони мають найбільшу питому вагу в структурі активних операцій та являються основою банківського бізнесу.

Проведені дослідження свідчать, що серед науковців відсутній єдиний підхід визначення поняття «кредитні операції банку», що обумовлено багатовекторністю поглядів на сутність базового терміну кредит.

Найбільш повно визначення кредитних операцій розкрито в Законі України «Про банки і банківську діяльність» де вони розглядаються як вид активних операцій банку, які пов'язані з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування або прийняття зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування, будь-яке продовження терміну боргу, яке надане в обмін на зобов'язання боржника повернути заборговану суму.

Розглянувши теоретичні основи організації обліку з кредитування юридичних осіб визначили, що облік кредитів здійснюється відповідно до вимог міжнародних стандартів та нормативних актів НБУ. Проте, важливим аспектом у національних та міжнародних положеннях є їх узгодженість та відповідність один одному. Використання МСФЗ забезпечує: зменшення ризику для кредиторів і інвесторів; поглиблення міжнародної кооперації в галузі бухгалтерського обліку; однозначне розуміння фінансової звітності та зростання довіри до її показників у всьому світі, що критично важливо для банківських установ з огляду особливості їх діяльності.

Банки враховуючи специфіку надання кредиту, вимоги до первісної та подальшої їх оцінки, вимоги щодо нарахування резервів самостійно обирають систему та підсистеми ведення бухгалтерського обліку, яка має забезпечити єдину методологічну основу в цілому по банку, взаємозв'язок даних синтетичного та аналітичного обліку, а також систематизацію даних за кредитними операціями для прийняття управлінських рішень та складання звітності. Синтетичний облік операцій з кредитування юридичних осіб

здійснюється за рахунками другого класу Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, за відповідними групами. Аналітичний облік даного виду операцій ведеться за видами кредитів, що надані юридичним особам, а також за строками їх погашення.

Основні завдання аудиту кредитних операцій полягають в оцінці: критеріїв кредитування; правильності обліку нарахування та своєчасності сплати процентних доходів і заборгованості за наданими кредитами; методів стягнення проблемної кредитної заборгованості, загальних засад управління кредитними операціями; повноти виконання рекомендацій за результатами попередньої перевірки.

Організація обліку і аудит кредитних операцій повинна забезпечувати розробку єдиних правил, методик та процедур обліку і контролю кредитних операцій банку для вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про операції зовнішнім користувачам, а також внутрішнім користувачам. На основі даних внутрішнього аудиту кредитних операцій, банки здатні приймати вірні управлінські рішення для покращення ефективності діяльності банку в цілому

Об'єктом дослідження було обрано АТ «Укресімбанк» - публічне акціонерне товариство, 100% акцій якого належать державі в особі Кабінету Міністрів. АТ «Укресімбанк» засновано для залучення зовнішніх і внутрішніх кредитних ресурсів в економіку України, надання та отримання кредитів, фінансування та гарантування експортно-імпорتنих операцій підприємств та інше.

АТ «Укресімбанк» недостатньо ефективно здійснює свою діяльність, про що свідчить зменшення прибутку. При цьому спостерігається збільшення активів банку, найбільшу частку яких складають кредити та заборгованість клієнтів. До кредитного портфеля АТ «Укресімбанк» відносяться комерційні кредити, овердрафти, векселі та дебіторська заборгованість за фінансовою орендою. Також спостерігається незначне покращення кредитної діяльності банку і політики дотримання допустимого рівня ризику, що

свідчить про ефективне управління кредитним портфелем.

Дослідження методичних основ обліку і внутрішнього аудиту кредитних операцій в АТ «Укресімбанк» показало, що облік зазначених операцій здійснюється у відповідності з внутрішніми процедурами, розробленими на підставі чинного законодавства та нормативно-правових актів НБУ. Автоматизація всіх процесів кредитування та чітке розмежування функцій бек-офісу та фронт-офісу забезпечує здійснення належного контролю за обліком кредитних операцій в АТ «Укресімбанк».

На сьогодні основний комплекс заходів направлений на удосконалення організації обліку кредитування юридичних осіб АТ «Укресімбанк» обумовлений імплементацією з 01 січня 2018 року МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Відповідно в внутрішні регламенти АТ «Укресімбанк» повинні вноситися відповідні коригування щодо питань класифікації та оцінки фінансових активів, особливо в аспектах визначення бізнес-моделей та проведення SPPI-тесту (аналіз контрактних грошових потоків на наявність серед них виключно платежів на погашення основної суми та процентів); моделей очікуваних кредитних збитків; форматів розкриття інформації у фінансовій звітності згідно з новими вимогами та інших проблемних питань. Внесення відповідних методичних аспектів до внутрішніх положень АТ «Укресімбанк» дозволить банку мінімізувати труднощі пов'язані з імплементацією МСФЗ 9 в облікову практику.

Досліджуючи напрямки удосконалення внутрішнього аудиту АТ «Укресімбанк» зазначимо, що для прийняття управлінських рішень в банку щодо якості контролю кредитного ризику необхідно не лише провести оцінювання його ефективності, а й проаналізувати основні показники ефективності роботи банківської установи, пов'язані зі здійсненням кредитних операцій. Доцільність проведення оцінки саме такого взаємозв'язку обумовлена тим, що кредитні операції можуть бути в одних випадках основним джерелом банківського прибутку, а в інших – основним фактором дестабілізації фінансового стану банку.

Зважаючи на це важливим є встановлення зв'язку між показниками якості контролю кредитного ризику та ефективністю діяльності банківської установи. Вважаємо, що використання цього підходу в діяльності АТ «Укрексімбанк» дасть змогу банку об'єктивно оцінити ефективність роботи системи управління ризиками з метою виявлення наявних проблем його організації та забезпечить інструментами, які дозволять обґрунтовано вносити необхідні корективи в ході її реалізації.

Запровадження МСФЗ 9 нової моделі очікуваних кредитних збитків, що вимагає значного розширення діапазону інформації для оцінки кредитних ризиків, – використання релевантної інформації про минулі події, історичної інформації про фактичні кредитні збитки за аналогічними фінансовими інструментами, поточних показників та прогнозних даних щодо умов економічного функціонування і можливості дебітора вчасно сплачувати грошові кошти відповідно умовам договору.

Враховуючи це, вважаємо, що при проведенні внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб для більш достовірної оцінки кредитоспроможності позичальника доцільно застосувати методіку, яка б враховувала б і позабалансові ризики. Вони не відображаються у стандартній фінансовій звітності, проте безпосередньо впливають на справедливу оцінку кредитоспроможності позичальника і це вимагає організації постійного контролю за такими об'єктами.

Необхідність врахування означених позабалансових інструментів в ході проведення внутрішнього аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в АТ «Укрексімбанк» обумовлена тим, що вони створюють додатковий кредитний ризик, а їх неврахування призводить до викривлення достовірності інформації про клас, до якого відноситься позичальник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Американський бізнес словник [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [\[http://www.businessdictionary.com/definition/bank-credit.html\]](http://www.businessdictionary.com/definition/bank-credit.html)
2. Бабаскін А.Ю. Щодо поняття кредит у цивільному праві України – Держава і право – Випуск 56 – С.256-260
3. Баланчук Д. В. Обґрунтування премії за кредитний ризик корпоративних клієнтів банку [Електронний ресурс] / Д. В. Баланчук // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 3. – С. 103-106. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_3_23
4. Бессараб Т. В Проблемні питання визначення поняття «Банківський кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10173/Bessarab_Problemy_pytannya_vyznachennya.pdf?sequence=1
5. Бечко П. К. Напрями оптимізації кредитування суб'єктів господарювання аграрної галузі / П. К. Бечко, Л. В. Барабаш, О. С. Наталич // Финансовые услуги. – 2017. – № 3. – С. 38-42.
6. Белова І. В. Організація контролю в банку: [навч. посібник] / І. В. Белова. – Суми: Університетська книга, 2009. – С. 161-162.
7. Васюренко О.В. «Банківські операції»: Навч. посіб. - 6-те вид., перероб. і доп. - К.:Знання, 2008. – 318с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/17190512/bankivska_sprava/kreditni_operatsiyi_bankiv
8. Великоіваненко Г. І. Моделювання кредитоспроможності позичальників комерційного банку [Електронний ресурс] / Г. І. Великоіваненко, Л. О. Трокоз // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. – 2013. – Вип. 22. – С. 137-141. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_22_31
9. Вовк В. Я. Кредитування і контроль. Навч. посіб. - К.: Знання, 2008. -

- 463 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/1776-11-sutnst-vidi-bankvskogo-kreditu.html>
10. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008. – 564 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/14360106/bankivska_sprava/teoretichni_kontseptsii_kreditu_rozvitok
  11. Волохов, В. І. Економічна природа і зміст кредитної діяльності банку в аспекті оцінювання її ефективності [Електронний ресурс] / В.І. Волохов, М. В. Нестеренко // НБУ ім. Вернадського. – 2009. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_8/pdf/VOLOKHNOV.pdf.
  12. Геселева Н. В. Сучасні підходи до зниження кредитних ризиків [Електронний ресурс] / Н. В. Геселева, В. Г. Степанов // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. – 2017. – № 4. – С. 57-63. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutden_2017_4_9
  13. Гребенюк Л. А. Система забезпечення реалізації стратегії кредитування фізичних осіб [Текст] / Л. А. Гребенюк // Інститут економіки та прогнозування НАН. – 2010. – № 12. – С. 67–71
  14. Демківський А.В. «Гроші та кредит» навч. пос. - К.: Дакор, 2007. - 528 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-8003.html>
  15. Донець О. Б. Вдосконалення скорингу як методу оцінки кредитних ризиків малого і середнього бізнесу [Електронний ресурс] / О. Б. Донець // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 3. – С. 107-111. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_3_24
  16. Жердецька Л. В. Ризик та прибутковість банківського кредитування:

- оцінка взаємозв'язків [Електронний ресурс] / Л. В. Жердецька, Т. О. Коломия // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 3. – С. 111-115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_3_25
17. Завадський Й.С., Осовцька Т.В, Юшкевич О.О. «Економічний словник» - К.: Кондор – 2006р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf
  18. Заруцька О. П. Міжнародний досвід та вітчизняна практика розвитку платформ P2P-кредитування: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О. П. Заруцька, А. О. Синюк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Економіка. - 2017. - Т. 25, вип. 11(1). - С. 118–123. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2017_25_11\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2017_25_11(1)_20)
  19. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р. – Режим доступу : <http://www/bank.gov.ua>. – Законодавство України.
  20. Іонін Є. Є. Контроль якості кредитного портфеля банку на основі оцінки кредитоспроможності юридичної особи [Електронний ресурс] / Є. Є. Іонін // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. – 2013. – Вип. 22. – С. 50-55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_22_12
  21. Кириленко В. Б. Організація обліку, контролю та аналізу депозитних операцій банку: [Текст] : монографія / В. Б. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2008. –264 с. – ISBN 978-966-483-111-3.
  22. Кодекс Професійної Етики Внутрішнього Аудитора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iaa.org.ua/?page_id=208
  23. Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит. Навчальний посібник – Харків: Вид. ХНЕУ, – 2008. – 370 с.

24. Колодізев О. М. Гроші і кредит: підручник [Текст] / О.М. Колодізев, В.Ф. Колесніченко. – К.: Знання, 2010. – 615 с.
25. Лиса Н. В. Принципи банківського кредитування [Електронний ресурс] / Н. В. Лиса, В. О. Непочатенко, А. О. Корнега // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2016. – Вип. 89(2). – С. 53-61. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2016_89\(2\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2016_89(2)__7)
26. Маркус О. Облік операцій із кредитування в системі установ Ощадного банку України [Електронний ресурс] / О. Маркус // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2017. – № 1. – С. 154-159. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echscenu_2017_1_23
27. Маслова С. О., Александрова М. М. Гроші, фінанси, кредит. підр. - К.: ЦУЛ 2002, - 336с.
28. Международный стандарт аудита 315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30207830
29. Мороз А. М. Банківські операції : Підручник. – 2 – ге вид., випр. і доп. [Текст] / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2003 р.
30. МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.auditadvice.com.ua/files/filemanager/files/msbo_32.pdf. - Назва з домашньої сторінки Інтернету.
31. МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/MSBO/MSBO37.pdf>. - Назва з домашньої сторінки Інтернету.
32. МСБО 39 «Фінансові інструменти: визначення та оцінка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kchp.com.ua/blanks/MSBU/msbo39%20zmini.pdf>. - Назва з

- домашньої сторінки Інтернету.
33. МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://buhgalter911.com/Res/MSFZ/IFRS_07.pdf. - Назва з домашньої сторінки Інтернету.
  34. МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_016/conv/page
  35. Науково-практичний журнал національного банку України "Вісник Національного банку України". – 2010. – № 1
  36. Національні стандарти аудиту, затверджені рішенням Аудиторської палати України 18 грудня 1998 р. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. – Законодавство України.
  37. Нечипоренко А.А. Економічна сутність кредиту та кредитних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.education/conference/year-conference-sw/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/april-2017>
  38. Облік і аудит в банках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dipplus.com.ua/metodichn-vkazvki/news_post/oblk--audit-v-bankah
  39. Облік та аудиту комерційних банках / А.М. Герасимович, Т.В. Кривов'яз, О.А. Мазур та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Герасимовича. — Львів: Видавництво «Фенікс», 1999. — 512 с.
  40. Особливості аудиту обліку в банківській діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/Audit/Glava14/R14p4.htm>
  41. Офіційний сайт АТ «Укрексімбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eximb.com/ukr>
  42. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua>
  43. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] :

- Постанова Правління НБУ від 30 червня 2016 р. № 351. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Законодавство України.
44. Положення про Комітет з питань аудиту банків [Електронний ресурс] , Постанова Правління НБУ № 214 від 06.04.2015 р.– Режим доступу : <http://www/bank.gov.ua>. – Законодавство України.
45. Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України [Електронний ресурс] , Постанова Правління НБУ № №311 від 10.05.2016 р.– Режим доступу : <http://www/bank.gov.ua>. – Законодавство України.
46. Положення про порядок подання банками до Національного банку України аудиторських звітів [Електронний ресурс] , Постанова Правління НБУ № 479 від 09.12.2002 р.– Режим доступу : <http://www/bank.gov.ua>. – Законодавство України.
47. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 6 липня 2000 р. № 279. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
48. Порядок сертифікації аудиторів банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=61618>
49. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України. [Електронний ресурс] , Постанова Правління НБУ № 255 від 18.06.2003 р.– Режим доступу : <http://www/bank.gov.ua>. – Законодавство України.
50. Правова основа банківського аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://pidruchniki.com/1451010948144/pravo/pravova_osnova_bankivskogo_auditu
51. Презентація НБУ: МСФЗ 9: застосування в банках України. Снігурська Л.П. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=47A856462E5B53FF4C12ED206149275E?id=51347264>

52. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
53. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> – Законодавство України
54. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. – Законодавство України
55. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
56. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99>
57. Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03?test=qY4Mfbtc78fVKgLUZiL2perxHI4/cs80msh8Ie6>
58. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.99 № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
59. Сидоренко В. Кредит: сутність, функції та форми прояву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///D:/Downloads/361-698-1-SM.pdf>
60. Сіухіна К.М., Семениченко Ю.К. Особливості групування активів при їх оцінці з метою формування резервів очікуваних або зазнаних збитків в бухгалтерському обліку банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
61. Снігурська Л. П. Оцінка активів з метою формування резервів під зменшення корисності за МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=5693>

62. Стешенко О. Д. Управління кредитним ризиком комерційного банку [Електронний ресурс] / О. Д. Стешенко, А. П. Нікітенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2013. - Вип. 42. - С. 327-330. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_42_48
63. Трофименко А.В., Коренева О.Г. Основні аспекти резервування кредитних операцій банку в умовах імплементації МСФЗ 9 / Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 28 листопада 2017 року. – Львів: Львівський інститут МАУП, 2017. – С. 538-543
64. Цай Рую, Чжан Мао Вплив кредитного ризику на ризик ліквідності: приклад українських банків [Електронний ресурс] / Цай Рую, Чжан Мао // Вісник Національного банку України, – 2017– № 241 – С. 22-35 – Режим доступу: <https://doi.org/10.26531/vnbu2017.241.021>

Додаток А

SUMMARY

Trofymenko A.V. Accounting and audit organisation of lending legal entities in the bank - Qualification master's work. Sumy State University, Sumy, 2018

The work is investigated the essence and classification of credit operations, determined the main aspects of the organization of accounting and audit of lending operations of legal entities in the bank. Relevant legal and regulatory framework is analyzed. The main aim of this study of theoretical and practical aspects of accounting and audit of lending operations of legal entities and the development of recommendations for their improvement for JSC "Ukreximbank".

Key words: bank, accounting, audit, credit operation, legal entity, credit risk

АНОТАЦІЯ

Трофименко А. В. Організація обліку та аудиту кредитування юридичних осіб в банку. – Кваліфікаційна магістерська робота. Сумський державний університет, Суми, 2018 р.

У роботі досліджено сутність та класифікацію кредитних операцій, визначенні основні аспекти організації обліку та аудиту операцій з кредитування юридичних осіб в банку, проаналізовано відповідне нормативно-правове забезпечення. Основною метою дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів організації обліку та аудиту операцій з кредитування юридичних осіб та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення для АТ «Укресімбанк».

Ключові слова: банк, облік, аудит, кредитна операція, юридична особа, кредитний ризик.

Додаток Б

Таблиця Б.1. – Тлумачення сутності кредиту представниками різних теоретичних течій [59]

Теоретична течія	Представники	Характеристика кредиту
Натуралістична теорія (класична й історична школи)	А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей, Ж.К.Л. Сімонді, Ф. Бастіа, Д. Мак-Куллох, Кеннан та ін.	Спосіб перерозподілу вже існуючих матеріальних цінностей в натуральній формі (заперечення капіталотворчої здатності банків (створення нових грошей).
Капіталотворча теорія кредиту	Дж. Ло, Г. Маклеод, Й. Шумпетер, А. Ган, Дж. Кейнс і Р. Гоутрі, Ш. Коклен та ін.	Самостійна роль кредиту щодо сфери виробництва. Ототожнення кредиту з грішми і багатством. Кредит здатен привести в рух всі невикористовувані виробничі можливості, створювати багатство і капітал, йому належить вирішальна роль у розвитку економіки, банки є не посередниками, а творцями капіталу. Кредит створює продукцію з нічого; гроші і кредит, маючи купівельну силу, є багатством; кредит приносить прибуток і тому є виробничим капіталом, а банки – “фабрики” кредиту, оскільки вони створюють кредит, а відтак, і капітал.
Перерозподільна теорія	М. Мордвінов, В. Геращенко, Н. Сичова, В. Лаврова та ін	Розглядають кредит з точки зору перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів
Фондова теорія	М. Волков, З. Каценеленбаум, О. Лаврушин, Г. Шварц, А. Ротлейдер, Й. Трахтенберг та ін.	Характеризують кредит як рух позичкового фонду і виходять з необхідності вивчення сутності кредиту на основі його найпростіших форм
Кейнсіанство	Дж.Кейнс	Кредит визначає економічний розвиток. Прирівнювання позикового капіталу до грошей і визначення його рівня залежно від кількості грошей в обігу.
Монетаризм	М. Фрідмен, Р. Роз, А. Бернс, Ж. Рюефф, О. Файт та ін.	Основні інструменти регулювання економіки – зміни грошової маси і відсоткових ставок, уможлиблює чергування кредитної експансії (інтенсивне розширення кредитних операцій банків) і рестрикцію (обмеження кредитів, що надаються центральним банком комерційним банкам). Встановлення середньорічних темпів зростання грошової маси в поєднанні з певним рівнем відсоткових ставок дозволяє впливати на динаміку виробництва і цін.

Додаток В

Таблиця В.1. – Принципи банківського кредитування [25]

Принципи	Характеристика
Принцип відповідності змісту	Кредитний механізм має відображати умови конкуренції, суперництва комерційних банків за позичальника, комерціалізації кредитної угоди, прагнення забезпечити максимально можливу вигоду (прибуток) від позики, самостійність і автономність у прийнятті управлінських рішень тощо.
Принцип раціональності та ефективності	Кредитний механізм не може не ґрунтуватися на здоровому практицизмі, спрямованості на збільшення доходів. Кредитування здійснюється на основі оцінки кредитоспроможності позичальника, що забезпечуватиме впевненість банку у здатності й готовності боржника повернути позичку в обумовлений договором строк.
Принцип комплексності	Побудова кредитного механізму на основі врахування всього комплексу чинників, що впливають на реалізацію кредитної операції.
Принцип розвитку	Постійний рух і динаміку кредитного механізму. Зміна економічних відносин призводить і до зміни кредитних відносин, підходів до їх практичної організації.
Принцип поверненості	Кредит має бути повернений позичальником банкові. Установи банків можуть надавати відстрочку повернення позички, стягуючи за це підвищений відсоток. Є вихідним у системі банківського кредитування.
Принцип забезпеченості	Наявність у банку права для захисту своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу через неплатоспроможність позичальника. Мета реалізації – зменшити ризик кредитної операції.
Принцип строковості	Позичка має бути повернена позичальником банкові у визначений в кредитному договорі строк. Кредит обов'язково має бути повернений у певний заздалегідь обумовлений час. У разі порушення принципу строковості банк пред'являє до позичальника фінансові вимоги.
Принцип платності	Кредит має бути повернений позичальником банкові з відповідною оплатою за його користування.
Принцип цільової спрямованості	Вкладення позичкових коштів на конкретні цілі, обумовлені кредитним договором. Позичальник не може витратити кредит на інші цілі.

Таблиця Г.1 – Динаміка та структура пасивів АТ «Укресімбанк» з 01.01.2015 р. по 01.01.2017 р.

Пасиви	01.01.2015		01.01.2016		01.01.2017 р.		Абсолютний приріст, тис. грн..			Темп росту, %		
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу
							на 01.01.2016	на 01.01.2017		на 01.01.2016	на 01.01.2017	
Зобов'язання	111954605	0,91	144408851	102,16	155041963	96,6	32454246	10633112	43087358	128,98	107,36	138,5
Власний капітал	11575578	0,09	-3060339	-2,16	5360266	3,4	-14635917	8420605	-6215312	-26,43	-175,15	46,3
Усього пасивів	123530183	100	141348512	100	160402229	100	17818329	19053717	36872046	114,42	113,47	129,9

Таблиця Г.2 – Динаміка та структура власного капіталу АТ «Укрексімбанк» з 01.01.2015 р. по 01.01.2017 р.

Пасиви	01.01.2015		01.01.2016		01.01.2017 р.		Абсолютний приріст, тис. грн.			Темп росту, %		
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу	в порівнянні з попереднім роком		за період аналіз у
							на 01.01. 2016	на 01.01. 2017		на 01.01. 2016	на 01.01. 2017	
Статутний капітал	16689042	144,17	21689042	-708,71	31008041	578,48	5000000	9318999	14318999	29,96	42,97	85,8
Незареєстровані внески до статутного капіталу	5000000	43,2	-	-	-	-	-5000000	-	-5000000	-100	-	-100
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-11531985	-99,62	-25577130	835,76	-26536036	-495,05	-14045145	-958906	-15004051	121,8	3,75	130,11
Резервні та інші фонди банку	162926	1,41	162926	-5,32	162926	3,04	0	0	0	0	0	0
Резерви переоцінки	1255595	10,85	664823	-21,72	725335	13,53	-590772	60512	-530260	-47,05	9,1	-42,23
Усього власного капіталу	11575578	100	-3060339	100	5360266	100	-14635917	8420605	-6215312	-126,44	-275,15	-53,69

Таблиця Г.3 – Динаміка та структура зобов'язань АТ «Укресімбанк» з 01.01.2015 р. по 01.01.2017 р.

Зобов'язання	01.01.2015		01.01.2016		01.01.2017 р.		Абсолютний приріст, тис. грн..			Темп росту, %		
	сума, тис. грн.	пито ма вага, %	сума, тис. грн.	пито ма вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу
							на 01.01. 2016	на 01.01. 2017		на 01.01. 2016	на 01.01. 2017	
1. Кошти банків	21805435	19,48	22278645	15,43	27931388	18,02	473210	5652743	6125953	102,17	125,37	128,09
2. Кошти юридичних осіб, усього у тому числі	40203388	35,91	54869823	38,00	61281979	39,53	14666435	6412156	21078591	136,48	111,69	152,43
2.1 кошти юридичних осіб на вимогу	12758781	11,40	18226538	12,62	22063564	14,23	5467757	3837026	9304783	142,85	121,05	172,93
3. Кошти фізичних осіб, усього у тому числі	21791741	19,46	24448120	16,93	24448120	15,81	2656379	58853	2715232	112,19	100,24	112,46
3.1 кошти фізичних осіб на вимогу	2496237	2,23	3016520	2,09	3016520	2,27	520283	508094	1028377	120,84	116,84	141,20
4. Боргові цінні папери, емітовані банком	21764479	19,44	33122294	22,94	37562345	24,23	11357815	4440051	15797866	152,19	113,41	172,59
5. Резарв під покриття інших збитків	400	0,00	22213	0,02	5137	0,00	21813	-17076	4737	5553,25	23,13	1284,25
6. Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	25181	0,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Субординований борг	6140035	5,48	9375369	6,49	3495895	2,25	3235334	-5879474	-2644140	152,69	37,29	56,94
8. Інші зобов'язання	223946	0,20	292387	0,20	258246	0,17	68441	-34141	34300	130,56	88,32	115,32
Усього зобов'язань	111954605	100	144408851	100	155041963	100	32454246	10633112	43087358	128,99	107,36	138,49

Таблиця Г.4 – Динаміка та структура активів АТ «Укресімбанк» з 01.01.2015 р. по 01.01.2017 р.

Активи	01.01.2015		01.01.2016		01.01.2017 р.		Абсолютний приріст, тис. грн.			Темп росту, %		
	сума, тис. грн.	питом а вага, %	сума, тис. грн.	питом а вага, %	сума, тис. грн..	пито ма вага, %	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу
							на 01.01. 2016	на 01.01. 2017		на 01.01. 2016	на 01.01. 2017	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Грошові кошти та їх еквіваленти	16790414	13,59	24241179	17,15	21378517	13,33	7450765	-2862662	4588103	144,38	88,19	127,33
2. Кошти в інших банках, усього	1967651	1,59	4083743	2,89	1544476	0,96	2116092	-2539267	-423175	207,54	37,82	78,49
3. Кредити та заборгованість клієнтів, усього	49973792	40,45	55099903	38,98	58469531	36,45	5126111	3369628	8495739	110,26	106,12	117,00
- кредити та заборгованість юр-их осіб	48972276	0,00	53796855	38,06	57136143	35,62	4824579	3339288	8163867	109,85	106,21	116,67
- кредити та заборгованість фіз. осіб	1001516	0,81	1303048	0,92	1333388	0,83	301532	30340	331872	130,11	102,33	133,14
4. Цінні папери в портфелі банку на продаж	40426199	32,73	41191570	29,14	48193549	30,05	765371	7001979	7767350	101,89	117,00	119,21
5. Цінні папери в портфелі банку до погашення	820866	0,66	230912	0,16	139098	0,09	-589954	-91814	-681768	28,13	60,24	16,95
6. Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	6882115	5,57	9924610	7,02	24064110	15,00	3042495	14139500	17181995	144,21	242,47	349,66

Продовження таблиці Г. 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
7. Інвестиційна нерухомість	1986087	1,61	1566942	1,11	1344074	0,84	-419145	-222868	-642013	78,90	85,78	67,67
8. Податкові активи	691771	0,56	101677	0,07	293122	0,18	-590094	191445	-398649	14,70	288,29	42,37
9. Відстрочений податковий актив	1307279	1,06	1730750	1,22	2322000	1,45	423471	591250	1014721	132,39	134,16	177,62
10. Основні засоби та нематеріальні активи	2265721	1,83	2188528	1,55	2147450	1,34	-77193	-41078	-118271	96,59	98,12	94,78
11. Інші активи	418288	0,34	797253	0,56	697747	0,43	378965	-99506	279459	190,60	87,52	166,81
Усього активів		100	3	100		100	17818329	19053717	36872046	114,42	113,48	129,85

Таблиця Д.1 – Динаміка фінансових результатів АТ «Укресімбанк» 2014-2016 рр.

№ п/п	Найменування статті	2014	2015	2016	Абсолютний приріст, тис. грн.		Темп росту, %			
					в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу	в порівнянні з попереднім роком		за період аналізу
					2 015р.	2 016р.		2 015р.	2 016р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Процентний дохід	10096107	13221410	136804115	3125303	123582705	126708008	130,96	1034,72	1355,02
2.	Процентні витрати	7418553	10818239	10446370	3399686	-371869	3027817	145,83	96,56	140,81
3	Чистий процентний дохід (Рядок 1 = 1 - 2)	2393171	2677554	3234041	284383	556487	840870	111,88	120,78	135,14
4.	Комісійний дохід	598170	1102590	1002648	504420	-99942	404478	184,33	90,94	167,62
5.	Комісійні витрати	168359	392045	352117	223686	-39928	183758	232,86	89,82	209,15
6.	Чисті прибутки від інвестиційних цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через прибутки або збитки	3340677	3886182	5314500	545505	1428318	1973823	116,33	136,75	159,08
7.	Чисті прибутки від інвестиційних цінних паперів, доступних для продажу:									
	- торгові операції	13944	32871	-	18927	-32871	-13944	235,74	0,00	0,00
	- збитки від зменшення корисності	-493418	-2955590	-	-2462172	2955590	493418	599,00	0,00	0,00

Продовження таблиці Д. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8.	Чисті прибутки від операцій з іноземними валютами:									
	- торгові операції	746076	878047	507924	131971	-370123	-238152	117,69	57,85	68,08
	- курсові різниці	-4292128	-6823654	-3472421	-2531526	3351233	819707	158,98	50,89	80,90
9.	Чисті прибутки від операцій з банківськими металами:									
	- торгові операції	10457	9592	490	-865	-9102	-9967	91,73	5,11	4,69
	- переоцінка	20297	-13874	-3853	-34171	10021	-24150	-68,35	27,77	-18,98
10.	Інші доходи	70848	105603	114937	34755	9334	44089	149,06	108,84	162,23
11.	Адміністративні та інші операційні витрати	3502222	1936567	1709523	-1565655	-227044	-1792699	55,30	88,28	48,81
12.	Збиток від первісного визнання фінансових активів	2497486	965679	841156	-1531807	-124523	-1656330	38,67	87,11	33,68
13.	Резерви під зменшення корисності інших активів та покриття інших збитків	53278	18633	7350	-34645	-11283	-45928	34,97	39,45	13,80
14.	Прибуток/(збиток) до оподаткування	-12441773	-14070493	-1192356	-1628720	12878137	11249417	113,09	8,47	9,58
15.	Доходи з податку на прибуток	1192456	6721	215050	-1185735	208329	-977406	0,56	3199,67	18,03
16.	Прибуток/(збиток)	-11249317	-14063772	-977306	-2814455	13086466	10272011	125,02	6,95	8,69
17.	Переоцінка цінних паперів у портфелі банку на продаж	220000	-572145	78912	-792145	651057	-141088	-260,07	-13,79	35,87
18.	Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів	169294	-	-	-169294	0	-169294	0,00	-	0,00

Продовження таблиці Д. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
19.	Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	75410		-	-41191	0	-41191	0,00	-	0,00
20.	Інший сукупний дохід після оподаткування	313884	-572145	78912	-886029	651057	-234972	-182,28	-13,79	25,14
21.	Усього сукупного доходу	-10935433	-14635917	-898394	-3700484	13737523	10037039	133,84	6,14	8,22

Таблиця Д.2 – Динаміка показників ефективності діяльності АТ «Укрексімбанк» з 01.01.2015 р. по 01.01.2017 р

	2014р.	2015р.	01.10.2016 р.	Відхилення		
				2015 р. – 2014 р.	2016 р. – 2015 р.	2016 р. – 2014 р.
1. Середньорічний обсяг статутного капіталу	17226410	19678604	21256469	2452195	1577864	4030059
2. Середньорічний обсяг балансового капіталу	21503990	25091791	28889877	3587801	3798086	7385887
3. Середньорічний обсяг активів банку	209537930	234735641	268361404	25197711	33625763	58823474
4. Середньорічний обсяг зобов'язань банку	184877487	192692470	213947665	7814983	21255195	29070177
5. Чистий прибуток, тис. грн.	749036	216121	590854	-532915	374733	-158182
	Коефіцієнти ефективності діяльності					
6. Прибутковість статутного капіталу	0,0435	0,0110	0,0278	-0,0325	0,0168	-0,0157
7. Прибутковість балансового капіталу	0,0348	0,0086	0,0205	-0,0262	0,0118	-0,0144
8. Прибутковість активів	0,0036	0,0009	0,0022	-0,0027	0,0013	-0,0014
9. Чиста процентна маржа	0,0494	0,0179	0,0145	-0,0314	-0,0034	-0,0349
10. Чистий спред	3,7393	-0,8133	-0,5989	-4,5526	0,2143	-4,3383

Таблиця Е.1 – Динаміка показників фінансової стійкості АТ «Укрексімбанк» з 01.01.2015 р. по 01.01.2017 р

	Умовні позначення	На 01.01.2014	На 01.01.2015	На 01.01.2016	Відхилення		
					01.01.2015р. – 01.01.2014 р.	01.01.2016р. – 01.01.2015 р.	01.01.2016р. – 01.01.2014р
Вихідні дані, тис. грн.							
1. Власний капітал	К	20311621	22696359	27487223	2384738	4790864	7175602
2. Статутний капітал	СК	0	0	0	0	0	0
3. Зобов'язання	З	193187560	176567415	208817526	-16620145	32250111	15629966
4. Загальні активи	А	214490857	204585003	264886279	-9905855	60301276	50395421
Коефіцієнти фінансової стійкості							
5. Коефіцієнт надійності (ряд. 1/ ряд.3)	К _Н	0,1051	0,1285	0,1316	0,0234	0,0031	0,0265
6. Коефіцієнт фінансового важеля (ряд. 3/ ряд.1)	К _{ФВ}	9,5112	7,7795	7,5969	-1,7316	-0,1827	-1,9143
7 Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів (ряд. 1/ ряд. 4)	К _{УК}	0,0947	0,1109	0,1038	0,0162	-0,0072	0,0091
8. Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу (ряд. 4/ ряд.2)	К _{МК}	0,1051	0,1285	0,1316	0,0234	0,0031	0,0265

Таблиця Е.2 – Динаміка показників ліквідності АТ «Укресімбанк» з 01.01.2015 р. по 01.01.2017 р., %

	Умовні позначення	На 01.01.2015	На 01.01.2016	На 01.01.2017	Відхилення		
					1.01.2016р. – 1.01.2015 р.	1.01.2017р. – 1.01.2016 р.	1.01.2017р. – 1.01.2015р
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	К _{МЛ}	61,03	64,68	45,25	3,65	-19,43	-15,78
2. Коефіцієнт поточної ліквідності	К _{ПЛ}	134,69	123,9	180,29	-10,79	56,39	45,6
3. Коефіцієнт короткострокової ліквідності	К _{КЛ}	114,529	136,98	154,82	22,451	17,84	40,291

Додаток Ж. Основні кореспонденції з обліку операцій з
кредитування юридичних осіб в банку

Таблиця Ж.1 – Основні кореспонденції з обліку операцій щодо
кредитування в банку

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Якщо позичальник – клієнт банку, у якому видається кредит	Позичковий рахунок (напр.2062 «Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»)	Поточний рахунок клієнта (напр. 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»)
Якщо позичальник – клієнт іншого банку або банк	Позичковий рахунок (напр. 2062)	Коррахунок банку (напр. 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»)
Кредит видається на відкриття акредитива або на придбання розрахункової чекової книжки	Позичковий рахунок (напр. 2202)	Рахунок для обліку коштів в розрахунках (напр. 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання»)
Відкриття обов'язкової кредитної лінії (у повній сумі згідно кредитної угоди)	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»	990X Контррахунок для рахунку розділу 91»
Отримання траншу кредитної лінії	Позичковий рахунок (напр. 2062 / 2202)	Рахунок для обліку готівкових коштів (напр. 1001) / Поточний рахунок / Коррахунок банку
Зменшення позабалансового зобов'язання (на суму виданого клієнту траншу)	990X «Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам
Відмова клієнта від використання кредитної лінії, припинення дії угоди	990X «Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам
Оприбуткування застави за кредитом	Рахунки для обліку отриманої застави (розділ 95)	Контррахунок (розділ 99)
Оприбуткування гарантії за кредитом	Контррахунок (р.99)	Рахунки для обліку отриманої гарантії (р. 90)
Погашення заборгованості у визначений термін (згідно кредитної угоди: у повній сумі чи частинами)	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку	Позичковий рахунок (напр. 2062 / 2202)
В разі непогашення кредиту в визначений термін виникає прострочена заборгованість	Прострочена заборгованість за кредитом (напр. 2067 / 2207)	Позичковий рахунок (напр. 2062 / 2202)
Погашення позичальником простроченої заборгованості	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку	Прострочена заборгованість за кредитом (напр. 2067 / 2207) 5

Таблиця Ж.2 – Основні кореспонденції з обліку доходів за кредитними операціями в банку

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Нарахування процентних доходів за користування кредитом		
якщо дата нарахування та сплати не співпадають	Нараховані доходи за кредитними операціями	Процентні доходи за кредитними операціями
якщо дата нарахування та сплати співпадають	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку / Картковий рахунок	Процентні доходи за кредитними операціями (6 клас)
Сплата процентів за кредитом по настанню строку	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку / Картковий рахунок	Нараховані доходи за кредитними операціями
Визнання процентів за кредитом простроченими при їх несплаті	Прострочені нараховані доходи за кредитними операціями	Нараховані доходи за кредитними операціями
Часткове або повне погашення простроченої заборгованості за нарахованими доходами	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку / Картковий рахунок	Прострочені нараховані доходи за кредитними операціями
Амортизація дисконту за наданими кредитами	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами	Процентні доходи за кредитними операціями
Амортизація премії за наданими кредитами	Процентні доходи за кредитними операціями	Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами
Перерахування клієнтом комісії, що отримана під час надання кредиту	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку / Картковий рахунок	Рахунок для обліку комісійних доходів за кредитне обслуговування
Якщо комісійні доходи обліковуються згідно з принципом нарахування		
нарахування комісійних доходів від кредитного обслуговування	3578 «Інші нараховані доходи»	Рахунок для обліку комісійних доходів за кредитне обслуговування
сплата нарахованих комісійних доходів від кредитного обслуговування	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку / Картковий рахунок	3578 «Інші нараховані доходи»
Отримання комісії, що є невід'ємною частиною кредиту, раніше часу надання кредиту	Рахунок для обліку готівкових коштів / Поточний рахунок / Коррахунок банку / Картковий рахунок	3600 «Доходи майбутніх періодів»

Таблиця К.1 – Базові показники для моделювання кредитного ризику

№ позичальника	коефіцієнт загальної ліквідності	коефіцієнт миттєвої ліквідності	коефіцієнт поточної ліквідності	коефіцієнт мобільності активів позичальника	коефіцієнт грошового потоку позичальника	коефіцієнт покриття капіталом боргу позичальника	коефіцієнт незалежності позичальника	коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами	у
Кредит	1	2	3	4	5	6	7	8	-
1	0,40	0,01	0,24	0,10	-0,27	0,63	0,58	-0,60	1
2	0,25	0,00	0,22	1,70	0,79	-3,01	-1,33	-0,75	1
3	0,63	0,00	0,19	0,68	6,10	-0,11	-10,41	-0,37	1
4	0,95	0,00	0,73	18,62	1,35	-0,11	-80,92	-0,05	1
5	0,35	0,00	0,21	0,47	-3,77	-0,02	-6,00	-0,62	1
6	0,94	0,00	0,74	1,20	0,73	0,36	1,8	-0,06	0
7	7,15	0,37	3,10	0,06	0,51	0,98	0,02	6,15	0
8	7,19	0,00	2,71	0,51	19,04	0,92	0,08	6,79	0
9	0,20	0,01	0,01	0,10	-17,43	0,81	0,23	-0,08	0
10	1,07	0,03	0,82	2,15	-21,87	0,31	2,35	0,05	0
11	1,02	0,00	0,06	0,66	5,99	0,10	9,22	0,02	0
12	1,39	0,00	1,39	0,12	11,01	0,92	0,99	0,39	0